

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

28 noiembrie - 4 decembrie 2001
(Anul XXXIV)

47

Z. ORNEA
evocat de:

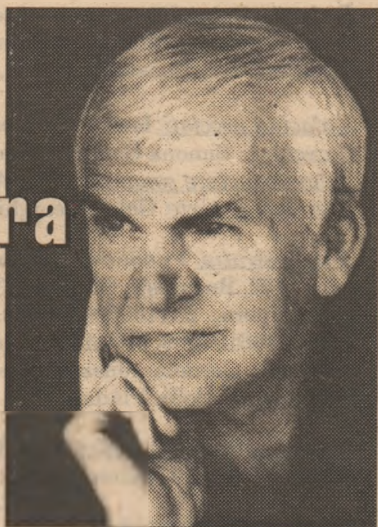
Livius Ciocârlie, Barbu Cioculescu, Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu, Pavel Șușară, Cristian Teodorescu, Constantin Țoiu
(pag. 12-13, 24)

Un impas al Iovinescianismului?

(pag. 6)

Cu Milan Kundera
despre
arta romanului

(pag. 20-21)

La Peleş, despre kitsch

(pag. 16)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

In memoriam

A PLECAT dintre noi, pe neașteptate și atât de repede, încît, în ce mă privește, nu-mi vine a crede nici acum, Z. Ornea, învățatul istoric literar, colaboratorul permanent al *României literare* și prietenul meu dintotdeauna. A fost omul cel mai harnic și devotat meseriei sale din cîți am cunoscut. Cînd s-a internat, cu două săptămîni în urmă, ne-a anunțat că avem trei cronici de ediție gata scrise, pentru eventualitatea unei spitalizări mai lungi. Singura eventualitate la care colaboratorul nostru nu s-a gîndit a fost aceea că sînt și ultimele. Le publicăm postum. Nici după moartea sa, cum se vede, Z. Ornea nu ne lasă cu pagina a noua descoperită. Ne-a dat răgazul să pregătim altceva în locul articolului său săptămînal.

O să pregătim, căci o pagină de revistă n-are cum rămîne albă. Dar pe Z. Ornea nu-l vom putea înlocui. A fost singurul istoric literar, dintre contemporani, pasionat de istoria ideilor (literare, politice), a curentelor și a mentalităților. Dacă nu sînt biografii (și, cînd sînt, tot ale unor „ideologi” sînt: Maiorescu, Gherea, Steře), cărțile lui vorbesc despre idei și contextul lor: *Junimismul*, (cu care a debutat în 1966, așa-zicînd pe cont propriu, reluat în 1975), *Tărănismul*, 1969, *Sămănătorismul*, 1970, *Poporanismul*, 1972, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, 1977, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, 1980, *Anii '30 - extrema dreaptă românească*, 1995. Cele mai bune capitole din biografii descriu viața politică românească de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX. În această materie, Z. Ornea era un expert de toți consultat. Articolele din *Dilema* au același caracter. Și chiar multe dintre cele din *România literară*, care trebuiau să comenteze ediții, dar lunecau deseori către comentariul ideologic. Și asta, în condițiile în care, Z. Ornea a fost și unul din cei mai competenți editori pe care-i avem: la *Minerva*, la *Fundația Culturală*, ori la *Hasefer*, pe care le-a dirijat, a sugerat și a supravegheat numeroase ediții de care cu toți aveam nevoie.

Format, cum altfel, în spirit marxist, la începutul anilor '50, Z. Ornea n-a fost probabil niciodată un dogmatic. Era destul de greu, aproape imposibil, să publici în anii '60-'80 studii de istoria ideilor fără să plătești tribut concepției marxiste. Istoricii și criticii literari se fereau cît puteau de ideologie, tocmai din această cauză. Z. Ornea a înfruntat cu un anumit curaj riscul major, acela care transforma rapid orice analiză a curentelor de idei în dogmatismul marxist de rigoare. În loc să ocolească monstrul, i-a făcut față. Și-a propus să-l biruiască la el acasă. Și a reușit. Dacă nu de la primele studii (între altele, l-a reluat pe acela despre *Junimea* iar mai apoi a scris și o biografie a mentorului ei, tocmai fiindcă nu putuse scrie de la început adevărul), în orice caz mai fîrziu, cînd calitatea informațiilor și recea precizie a interpretării lor au făcut cu neputință obiecțiile obișnuite ale cerberilor de la cenzură.

N-a fost deloc simplu. Știu cît a tras bunăoară pentru cartea din 1980 despre deceniul trei al secolului XX și de ce a amînat continuarea ei, ideologia extremistă din deceniul patru, pînă în 1995. N-a renunțat. Și nici compromisuri n-a făcut. L-a ajutat faptul că era un social-democrat convins. Multă vreme a fi un om de sînga reprezenta o șansă. În anii '70-'80, mai ales, a fi de sînga în comentariul ideologic devenise însă o neșansă. Alunecarea comunismului românesc spre naționalism confirma analizele lui Z. Ornea despre extrema dreaptă interbelică și făcea similitudinile atât de izbitoare, încît era mai ușor, în regim ceaușist, să critici sînga social-democrată decît dreapta fascistă. Cărțile lui Z. Ornea care au fost înfîmpinate de cenzură cu mai multă exigență, uneori panicată, au fost cele despre extremismul ideologic al dreptei interbelice. Se prea poate ca astăzi acest paradox să nu mai fie inteligibil. Dar generația noastră, a lui Z. Ornea și a mea, l-a trăit ca pe o realitate.

Z. Ornea a fost un mare muncitor, temeinic, informat (Biblioteca Academiei o cunoștea ca pe propria casă), modest, discret, fidel în principii și în relații, un om pe care știai că poți conta pînă la capătul pămîntului. Toți îi datorăm cîte ceva. În ce mă privește, îi datorez scrierea *Istoriei critice a literaturii române*. Am conceput-o și am încheiat primul volum la insistențele lui. Pe care le-a prelungit cît a trăit în speranța că nu mă voi opri la el. Cînd am abandonat politica, a fost fericit: nu afit gestul în sine, căci n-avea nimic contra politicii, el, care scrisese despre politicieni, cît ideea că-mi voi face timp să isprăvesc *Istoria* de el comandată (iar volumul întîi, tot de el tipărit). Nu știu ce va mai fi. Dar n-am alt mijloc de a mă achita de datoria morală și profesională față de Z. Ornea, acum, cînd el nu mai este printre noi, decît să duc la bun sfîrșit o carte pe care, fără interes și devotamentul lui, n-aș fi scris-o niciodată.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaiescu*

ZGOMOTUL ȘI EUFORIA

N-AM CREZUT niciodată în inteligența politică a pedesistilor, însă acțiunile lor din ultimele zile arată gradul de prostie agresivă la care a ajuns acest partid. În loc să încerce să exploateze avantajul real creat de vizita lui Adrian Năstase în Statele Unite (de data aceasta, premierul a primit mult mai mult decât se aștepta — ceea ce se pare că-i creează o stare de perplexitate), prostovaniilor din partid au luat-o pe arătură. Nu sunt singurii care să fi prevăzut reacția suscitată de incalificabilul "Manifest pentru Ardeal", ivit, zice-se, din mintea înfierbîntată a lui Ioan Rus.

Cred că în sinea sa dl. Năstase ar fi preferat să fi fost primit mai prost la Washington și mai bine la București. Nu știu dacă între el și Ion Iliescu sunt surse de conflict, dar între echipele lor există o inamicitate ireductibilă. O adversitate ușor de înțeles, de altfel: în timp ce fidelii premierului au căile parvenirii larg deschise — în mod normal, dl. Năstase e viitorul președinte al României —, în fața clicii iliesciene se deschide perspectiva sumbră a îndepărtării iremediabile de ciolan.

Mai grav e ca nu toți oamenii lui Iliescu sunt pensionabili. Unii dintre ei — și nu cei mai lipsiți de ambiții — sunt chiar tineri. Nu mă refer la suprarealista Corina Crețu, o simplă balerină care face pe boxerul, ci la consilierii din categoria Octavian Știreanu, pe care ideea ramînerii de căruța nu cred că-i amuză deloc. Pentru aceștia, viteza luată de Adrian Năstase trebuie să fie mai dureroasă decât un cuțit învîrtit în rană. Prin urmare, ei n-au decât o alternativă: fie îl abandonează pe bătrînul stalinist, sărînd în barca lupului mai tînăr, fie înfruntă riscul ieșirii din cărți, rămînînd fideli refrenelor "Katiușei" și ale lacrimogenului "Sulico".

Pentru un neinițiat e uluitor că guvernul ezită să profite de vîntul în pupă primit de dincolo de Atlantic. Mesajul anti-euforie al premierului a lăsat presei române o impresie excelentă. În cor, condeierii s-au grăbit să exclame: "Ce om înțelept!" Dar nu înțelepciunea vorbea în domnul Năstase, ci teama. Spaima că nu va putea îndeplini ceea ce și-a asumat. În fond, la Washington d-lui Năstase nu i s-a dat nimic, în schimb i s-a cerut totul. "Cartea albă" despre care s-a vorbit înseamnă, în realitate, o listă de obligații împovărătoare, și nu știu dacă, în starea actuală, țara va fi dispusă să le accepte. Situația e cu atît mai fără ieșire cu cît americanii n-au cerut altceva decît ceea ce însuși premierul promisese: reformă și iarăși reformă.

Aici se află unul dintre veșnicele puncte nevralgice din istoria României: necesitatea de a împăca demagogia și realpolitik-ul. După ce a epuizat gama minciunilor și amăgirilor, P.S.D.-ul a ajuns la fundul sacului. Va mai ține cît va mai ține diversiunea cu "manifestele", dar după aceste platonice-focoase de-

clarații de dragoste, românul (ardelean, moldovean, slobozian) va dori și ceva consistent pe masă. Or, am ajuns în situația tragică de a nu putea pune pe masa unor români decît ceea ce am luat de pe masa altor români.

Că această indeletnicire are oarece vechime, e limpede: în ultimii zece ani, guvernării au ajuns la adevărate forme de genialitate în a subtiliza bucata de piine neagră a amărășteanului și-a o transforma în Mercedes-uri, vile și armate de body-guarzi personali. Numai că de data aceasta chiar am sfeclit-o. Reciclarea bunurilor nu mai poate reprezenta acum decît o reciclare a mizeriei. Iar în plan moral, o reciclare a mizeriei morale. Dl. Năstase știe toate aceste lucruri, iar din eternul echilibru instabil al României probabil că niscaiva reproșuri americane i-ar fi făcut mult mai bine decît incurajările americane.

Observ, însă, că mașinaria pesedistă nu s-a oprit din mestecarea vorbelor goale: ca să nu rămînă mai prejos, ramura hrebenciucă a partidului a lansat propria sa "Declarație" (pro-Moldova, de data aceasta, dar nu se suflă nici o vorbă despre care Moldova e vorba: despre cea a lui Ștefan cel Mare sau despre cea a lui Iliescu cel Mic?). De fapt, e un fel de a lua cu mina stîngă ceea ce, furat de peisaj, partidul a dat cu dreapta. Respingînd "pretențiile autonomiste" (oare avansate de către cine?), moldovenii noului pesedist Simirad sugerează că în sinul propriului partid s-ar afla oameni care doresc dezlipirea Transilvaniei!

Și pentru că am ajuns aici, află cu stupeoare că un tînăr universitar din Australia, pe numele său Pantazi, a început un vast program de declarare a independenței Ardealului! Computerul meu de la New York University, unde mă află de cîtăva vreme, recepționează, e drept, tot felul de mesaje aberante. M-am gîndit că acesta chiar merită luat în serios. Nu de alta, însă tactica d-lui Pantazi dovedește o oarecare abilitate în amorsarea acestui gen de acțiuni: deocamdată, ne aflăm în faza în care face apel la intelectualii transilvăneni din întreaga lume, în încercarea de a-i atrage într-o mișcare amplă. Într-o fază următoare, Garibaldi-ul de la antipozii anunță că va pune la dispoziția comunității academice internaționale date concrete despre abuzurile adminstrației române în Transilvania pentru a cere, desigur, un arbitraj internațional. Evident, cu scopul declarării independenței Transilvaniei și, eventual, a înscăunării sale ca principe. Ce e drept, numele ar suna princiar, dacă n-ar suna și a "craii" lui Mateiu Caragiale!

Sigur că acest demers e o mare tîmpenie. Însă astfel de tîmpenii dobîndesc un aer de credibilitate în clipa în care strategia partidului de guvernămînt le face să pară nu doar posibile, ci și dezirabile.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

NU degeaba mi-ai trimis poemele cu care ai debutat, în 1990, în Provincia, seria *Scrisorilor, Împăcarea și Iutul, Între lumi, Autoportret și falsul patel și dacă păsările*, cu precizarea că acestea ar fi singurele pe care le mai aveți din perioada '85-'98. Știați foarte bine că o să-mi placă curajul, concentrarea, tonul lor imperativ, expresia frumoasă. Dar bucuria mea se întunecă la îndrăzneli precum „pielea lui Dumnezeu a vîndut-o Isus” sau „îngerii atîrnă cusuți prost/ de poalele cărpite ale domnului”, nu și la pitorescul neblasfemiant „Dumnezeu mîncă mere într-o căruța cu țigani”. Grija mea ar fi să vă îndemn la mai multă atenție, darul pe care-l dovedeți în fiecare rînd se poate anula și încălci în plăcerea, nepedepsită o vreme, de a da cu barda în Dumnezeu. Ce s-a întîmplat cu restul, cu grosul creației dvs. din perioada cu pricina? Din cele opt poeme rămînte pe care mi le-ai trimis acum, voi transcrie cu admirație câteva: „un scaun, spuse ea / și se așeză ca lîngă un frate mîi mare./ glasul ei a ajuns în dreptul lui/ și, înspăimîntată,/ încercă să-i sărute mîna cu vîrfurile buzelor./ Cu degetul mic, cu cîreșul din mijlocul grădini./ cu pruncul din poală” (*Unui om străin*); „pot vedea fără grabă/ scrise în puterea ploii/ ușa podului, fereastră pe jumătate deschisă./ celul mesei, crăpăturile pereților./ Noptile, pămîntul completând spațiile goale/ cu cerul celor dintîi simțiri./ ceilalți mă vor întreba care-i cel mai de preț lucru?/ — apa, spuneam, apa care ne iartă trupul” (*Într-un fel sau altul*); „traia, foarte bătrîna. culoare netulburată./ toate mișcările într-o asemuire timidă./ într-o zi era atît de ușoară, încît oamejji o vedeau și o ascultau,/ dar atît de ușoară — mai ușoară ca sufletul./ încît s-a ndepărtat nefericită./ pe drumul acesta lung, cuvintele dorm adînc/ și toți risipesc (...)/ obosită, simți că iarăși este frumoasă/ și uită cu totul de sine./ apoi visă inima lui spunîndu-i/ tu ești asemenea mie, pe pămînt — copil./ iar în ceruri — taină”. (*Fragment*); în fine, *Întîlnirea*, care nu trece în importanța înaintea celei intitulată *Acele păsări care bat la ușă*, dar în folosul a ceea ce încerc să demonstrez aici, o prefer: „în prea multe lucruri./ în prea multe cuvinte/ există acel pas înșelător, mărunt, răcoros,/ prin care aluneci viu, egal, întins, într-un adăpost, undeva, în lume./ cuprins de căldură și-adaugi:/ mă pregătesc, deschid ochii, nu știu./ visez, dăruiesc, mărturisesc, aștept./ și iar adaugi:/ mă înțelegi, mă îți minte, mă oprești./ mă afli, mă crezi, mă desparți, mă porți./ dar eu sunt mult mai puternic aici/ lîngă umărul tău/ căci trec ore în care alergăm unul spre celălalt./ căci trec luni în care ne apropiem unul de celălalt/ și trec ore în care lumii la sfîrșitul cărora abia ne atingem/ unul pe celălalt./ și asta mult mai înainte de a ne înjumătăți”. (*Aurelia Urse, Slobozia*) ☒ Poemul care vă reprezintă cel mai bine în acest moment, fără să fie nici pe departe perfect, cu un vers de început ce s-ar lepăda bucuros de *nuditate* preferînd *golicieune, solitudine, asprime, pustietate*, pentru a da consistență și firesc expresiv stîncii lui Prometeu, de fapt metaforei din decor, peste care așezați primul jet luminos al inspirației, este cel intitulat *Poezie*. Iată-l: “Ca pe stîncă nudă/ mă-nlîntuie prometeic/ Pagina albă// Răstignit de nori/ vorbele-mi hrănesc/ doruri avîntate// Asemeni unui Crist/ reinventat de noi generații/ sângele-mi adapă/ Pribegii suflete// Zilele trec peste trupul osîndit/ și pulberi de vînt/ îmi poartă gîndurile/ La cei însetați// Mi-e tot mai greu/ să întrezăresc lumina/ Adevărului spuselor mele”. (*Geanina Lupeș, Piatra Neamț*) ☒ Manieriste, după cum convins și cu plăcere le înscrieți sub acest blazon, sonetele și rondellele dvs. ar câștiga inimile mai duioase dacă ar fi puse pe muzică. Dar poate că nici atunci, mă gîndesc, dată fiind silabisirea defectuoasă ori vetustatea nedorită cu tot dinadinsul și totuși din belșug, rima forțată, ca și logica anapoda, la nimereală, din unele pasaje, defecte ușor înveselitoare. Nici o afirmație fără dovadă! „Se înserează iar afară/ Parfum de toamnă... Ce vetust!/ Privesc al solului lacust —/ Veșmînt. Afară este seară.../ Îmi bate ploaia-n geam îngust/ Cu chipul tău de altădată —/ Mai vino, hai, mai vino-odată!/ Călcînd pe solul plin de must.../ O, te iubesc ca niciodată!/ Îmi spui. Dar știi că nu te cred./ Rîsu-ți se frînge de perete —/ Iluzia-o fură un eret/ Părerea-i parcă patruped;/ Ce lasă-un muribund să cadă”. (*Șerban Po-dărăscu, București*) ☒ Nu puneți la inimă faptul că mă îndoiesc sincer de valoarea textelor dvs. de-acum. Nu va trece mult pînă cînd, singur și fără părere de rău le veți trece și pe acestea în rîndul încercărilor nereușite. Gestul de renunțare se va justifica, atunci prin aceea că între timp, agasat de temele și motivele specific adolescentine, despovărat poate și de încercarea de a filozofa copilăros în jurul marilor nimicuri, vă veți ridica de bună-voie stacheta ceva mai sus. Important va fi să și citiți mult, cu plăcere și cu atenție. Poemul *Obligație*, unde lucrurile par a fi lăsate să se desfășoare ca în vid, este de fapt o reușită. Dezolare și răzvrătire, act original, sinceritate cu sine: „Măine voi cumpăra un caiet nou./ Mă voi așeza pe o bancă în parc/ Și voi începe să-l răsfoiesc bucurosu./ După ce-mi va trece entuziasmul// Îl voi deschide de la început/ Și voi începe să-l citesc rînd cu rînd./ Sau, mai exact, să mă gîndesc/ Ce ar putea scrie în el/ Așa îmi place mie să citesc și să scriu./ Să citesc numai file albe/ Care mirosoare proaspăt/ Și să scriu cu creioane fără mină./ Mi se pare mai cinstit/ Și mai frumos”. Există în această mărturisire o difuză nemulțumire de sine, pe care, psihic și artistic, o veți rezolva treptat. (*Ștefan, București*).

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție.

Adriana Bittel, Constanța Buzea, Marina Constantinescu, Mihai Minculescu.

Redactori asociați: Ioana Părvulescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă.

Corectură: Simona Galațchi, Ecaterina Ionescu, Nina Pruteanu.

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu, Mihaela Ivan, Ionela Stanciu.

Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliiu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 650.33.69).

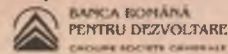
Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor și Banca Română pentru Dezvoltare

Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

Cele două morale și politica

A PROAPE întreaga noastră existență socială pare a pendula în mod nefericit între antipozi, atât în planul vieții de toate zilele, cât și în acela al marilor cicluri ale istoriei și al curentelor de gândire și simțire: ateism/fundamentalism religios, internaționalism/naționalism furibund, mesianism/indiferentism izolaționist, revoluționarism/conservatorism, rațiune/sentiment.

Apropo de relația rațiune/sentiment, mă duce gândul la Julien Benda, autorul faimoasei *La trahison des clercs*, carte de o tulburătoare actualitate bazată pe ideea-forță că intelectualii nu pot fi demni de sacerdoțiul dorit în măsura în care servesc valorile universale, eliberându-se de singularitățile momentului – religioase, partizane, naționale, care atribuie spiritului o vocație îndoielnică, adesea pernicioasă.

Iată însă cum îl caracteriza pe raționalistul Benda un comentator al revistei „Le Nouvel Observateur”, pe marginea unei noi biografii ale sale apărută în Franța: „Pe de o parte Franța lui Voltaire, a lui Renan și a clasicilor, de cealaltă parte Germania și romantismul său tenebros: întreaga filozofie bendiană se rezumă la această separare elementară (...) Din dragoste pentru rațiune, din suspiciune față de voluptate, acest omuleț uscat și arțagos și-a făcut chiar o datorie din a nu mai asculta muzică pentru a evita emoțiile prea personale”.

Această respingere a emoțiilor personale, a afectivității, a „umanismului” mic burghez denumit uneori și „sentimentalism mic burghez” să fie oare legată de faptul că, ducându-și pînă la capăt credința în rațiune, Benda a devenit spre sfârșitul vieții un apărător al stalinismului? Poate părea paradoxal, dar tocmai comuniștii care nu s-au sfiit niciodată să facă din alb negru împotriva bunului simț și rațiunii celei mai elementare, la îndemîna oricărui simplu muritor, s-au prevalat întotdeauna de „logica istorică”, transformînd-o în piatra de temelie a acțiunii lor practice, adică a fărădelegilor lor.

Ne-a relatat despre asta în modul cel mai deslușit Arthur Koestler care, atrăgîndu-și fulgerele foștilor lui tovarăși comuniști, dezvăluia încă din 1938 mecanismul subteran al unui regim totalitar echivalînd cu una din cele mai mari imposturi pe care le-a cunoscut omenirea. Atît prin lucrările

lui autobiografice cît și prin romanul de faimă mondială *Zero și infinitul*, explicînd îndeosebi tehnica mărturisirilor spontane – torturi, presiuni psihologice, mistică a sacrificiului ideologic – extorcate unor veterani ai revoluției în frunte cu Buharin, Koestler a operat mult, înainte de Soljenițin o breșă importantă în zidul tăcerii edificat de inteligența occidentală de stînga în jurul crimelor și terorii staliniste.

Să vedem cu ce argumente încearcă în carte un anchetator abil să-l convingă pe Rubaciov – alias Buharin – să renunțe la scrupulele lui morale și să capituleze pe plan ideologic, declarîndu-se vinovat de activitate contrarevoluționară criminală: „În ultimul timp ai dat dovadă de tendințe către scrupule umanitare și alte sentimentalisme de același gen (...) Eu sint interesat de un singur lucru – să te văd analizînd liniștit cazul tău și ajungînd la concluzii logice. Căci numai după ce vei fi regîndit toată această istorie pînă la concluziile ei logice, numai atunci o să capitulezi”. „Nu există în lume – continua anchetatorul – decît două concepții asupra moralei umane și ele se află la poli opuși. Una este creștină și umanitară, ea afirmă că individul este sacru și că regulile de aritmetică nu trebuie aplicate unităților umane. Cealaltă concepție pornește de la principiul fundamental că un scop colectiv justifică toate mijloacele (sublinierea mea) și nu numai că permite dar pretinde ca individul să fie în toate felurile subordonat și sacrificat comunității. Oricine poartă provara puterii și responsabilității își dă seama că va fi nevoit să aleagă și că prin forța lucrurilor va fi condus spre cea de a doua concepție. Pînă acum toate revoluțiile au fost făcute de diletanți moralizatori. Noi sintem primii care sintem logici cu noi înșine”.

O RI, în baza acestei logici duse pînă la capăt, în numele eliberării omului de către om au fost internați în lagărele de muncă forțată milioane de oameni, și tot în mod logic reglementarea oricărei divergențe de opinii s-a făcut printr-un unic argument – eliminarea fizică a opozantului. După cum aceeași logică a dictat asuprirea și înfometarea unor popoare întregi în interesul „generațiilor viitoare” și pentru a le învăța să nu se mai lase asuprite niciodată. (O carte apărută acum cîți-

va ani în America, cuprinzînd memoriile lui Pavel Sudoplatov, fost șef al „misiunilor speciale” din cadrul KGB, cu cortegiul lor de asasinate secrete, otrăviri, răpiri ale unor emigranți din străinătate, inscenări de anvergură, unele cu pronunțată tentă antisemită, precum „complotul halatelor albe” și alte crime monstruoase, se reclamă de asemenea de la morala comunistă, justificînd asemenea acțiuni prin „transformarea unei țări arierate în supra putere nucleară”.)

Această concepție despre lume și aplicările ei practice l-au făcut pe Camus să exclare: „Morala cînd e formală devorează tot” și: „Nimic nu e mai singeros decît un ideal la putere”. Camus, intelectual angajat ca și Koestler și Sartre, dar spre deosebire de ultimul refuzînd orice idei preconcepute, a fost un martor și observator pasionat al vremii sale, urmărit de teama de a nu se lasă orbit de o rațiune care l-ar rupe de suferințele lumii. Ca și Dostoievski înaintea lui, pe care unii l-au caracterizat drept socialist iar alții drept conservator din cauza atașamentului față de țară, dar pe care îl revoltau înainte de toate nedreptățile împotriva celor obidiți și umiliți, indiferent din ce parte provenau ele, Camus, cu „umanismul lui încăpăținat”, cum l-a caracterizat însuși Sartre, a refuzat în mod constant să părăsească terenul moralității în favoarea „logicii” rupte de realități, introducînd, dimpotrivă, o dimensiune profund umană în marile dezbateri ale timpului nostru. Dezbateri care nu s-au încheiat încă, după cum nu s-a încheiat nici înfruntarea între logica, abstractă și rece în conducerea treburilor lumii. Cristalizată în ideea că scopul scuză mijloacele și morala opusă ei, cu prelungirile lor în atitudinea oamenilor politici din zilele noastre și a opiniei publice pe care aceștia o reprezintă. Oare filozofi plini de fervoare ca Bernard Henri Levy sau André Glucksman, care mergînd pe urmele lui Camus, au părăsit aerul rarefiat al cabinetelor de lucru pentru a se arunca în viltoarea luptelor contemporane între cele două concepții, vor reuși să provoace o schimbare, sau vor obosi și ei, pierzîndu-și iluziile, asemenea lui Baltazar Bustos, eroul donquijotesc al unuia din romanele lui Carlos Fuentes, care, după ce a visat să încarneze revoluția în conduita sa personală, sfîrșește prin a căuta o altfel de fericire?

Gina Sebastian Alcalay

Acum e timpul

Acum e timpul
Chiar să ne iubim
Acum cînd cade-un voal
De flori de măr
Din părul tău
Acum cînd știm
Că trupurile noastre-s
transparente

E timpul
Chiar de noi să rîdem
De gândurile noastre desuete

Uite pe-aici
Prin șantul ăsta violet
Atâtea lacrimi
Fără rost – au curs
Acum ești sigură de mine?
Dă-mi un sărut și-atît
Aroma de smochine coapte
a buzelor
Mi-ar fi deajuns

Hai vino să tăcem
Cum n-am tăcut
o viață-ntr-o clipă
Și s-ascultăm
cum se preface
Statuia cârnii noastre-n iarbă
Așează-ți tîmpla aici
pe pieptul meu
(Ce pernă moale
am devenit și eu)

Hai vino și dă-mi mîna
N-aș vrea să fim absenți
Cînd vom fi una...

Toamna se amîna

Iarba a rămas
Necosită de cai

Nuferi gînditori
Pe lacuri se adună

Cad în genunchi
Atîția cocori
Toamna se amîna

Din supa stelară
A căii lactee...
Izbucnesc orhidee

Halalul sfinților s-a dus

Elefantina luna
Trece îndoliată în alb
E un aer lămîios și bolnav
Ce binemiroase a vanilii
Halalul sfinților s-a dus
Înălțat de omilii...

Înfășoară-te în mine
Suflet trecător și duios
Înfășoară-te bine
pînă la os
Apicură-mi lumina
strop cu strop
Și-ți voi săpa
mormînt adînc
În mine să te îngrop

LECTURI LA ZI

de Cristina Ionica

Teoreticiana

MOIRA GATENS a predat cursuri de feminism și filosofie la câteva universități australiene importante (Universitatea din Sydney, Universitatea Macquarie, Universitatea Națională a Australiei) și este, în lumina celor scrise în cartea ei din 1991 cu care Editura Polirom își deschide colecția "Studii de gen", o feminista moderată - în contextul larg al feminismelor existente. *Feminism și filosofie*, așa cum titlul lasă să se ghicească, este o carte care cercetează modul în care teoriile filosofice oferă uneori fundamentul conceptual pe care se clădesc prejudecățile de gen - vizibile la nivel social și politic; modul în care aceste teorii filosofice (deloc inocente și neutre față de distincția masculin-feminin) au putut influența scrierile primelor feministe (de la Mary Wollstonecraft cu răspunsul ei la *Emile* a lui Rousseau, *A Vindication of the Rights of Women* - 1792, pînă la Simone de Beauvoir și la influențele existențialiste din *Al doilea sex* etc.); și desigur măsura în care este posibil să se "completeze" filosofia "masculină" - dacă nu misogină - de pînă acum cu experiențele femeilor.

"Moderația" de care vorbeam se vede și din aceea că Moira Gatens nu se alinază tendinței anumitor feministe americane radicale (V. Solans, Mary Daly etc) de a construi o filosofie cu totul separată, centrată pe experiența ontologică feminină, deși apreciază unele dintre ideile popuse de acestea. Gatens respinge, de altfel, orice astfel de "separare" a experiențelor feminine și masculine: nu e necesar să facem exact greșeala pe care o incriminăm. Trebuie însă ca acolo unde femeile sînt, într-un fel sau altul, defavorizate, acest lucru să fie recunoscut, analizat și corectat.

Nu filosofii, misogini sau nu, se află sub lupa cercetătoarei australiene, ci teoriile filosofice care, în timp, s-au dovedit de mare importanță în restructurările succesive ale cîmpului de valori recunoscute de societate: "Studiul nu se ocupă cu influența simplei prejudecăți personale (conștientă sau inconștientă). El este mai degrabă interesat în a explora dacă există o prejudecată culturală la adresa femeilor, care predomină în chiar formarea categoriilor fundamen-

tale de gîndire ale filosofiei moderne". Clarificarea importanțelor conexiuni stabilite în filosofia modernă între femei și natură, femei și pasiune, femei și trup (asocieri preluate chiar de "feminismul misogin", cum îl numește Gatens, și valorizate), o analiza sclipitoare a "sistemului pedagogic" din *Emile*, urmărirea relației dintre scrierile lui John Stuart Mill și cele ale feministei Harriet Taylor (Mill) sînt numai cîteva dintre "atracțiile" părții din cartea Moirei Gatens care privește spre trecut. Analiza curentelor de gîndire mai recente și a unor teorii feministe de ultimă oră, excelent realizată, se încheie cu avansarea unor soluții posibile pentru "împăcarea" celor două genuri pe care numeroase feministe radicale le consideră în iremediabil conflict... Claritatea analizei și seriozitatea argumentației îi vor dezamăgi cu siguranță pe aceia care cred că filosofia este un domeniu rezervat bărbaților în eternitate.

Reformatoarea

ADOUA carte din colecția "Studii de gen" pe care aș vrea să o prezint îi aparține Andreei Dworkin, un nume extrem de cunoscut în mediul cultural american nu atît datorită radicalismului teoriilor sale (nici Dworkin nu este o "separatistă"), cît datorită domeniului delicat ales pentru studiu și acțiune politică, pentru că trebuie precizat de la început că Andrea Dworkin este o militantă cu merite chiar în avansarea unor proiecte de lege legate de violența împotriva femeilor.

Agresiunile de stradă, violența în familie (incluzînd desigur abuzurile sexuale) și modul în care pornografia susține asemenea practici constituie temele majore ale seriei de texte (studii, articole, discursuri etc.) grupate în volumul *Războiul împotriva tăcerii*. Între timp, unele dintre problemele asupra cărora Dworkin trăgea, în anii '80, semnalul de alarmă au început să fie corijate, spuneam, prin apariția unor legi clare și - uneori - dure. Observația este valabilă, desigur, pentru America.

Constatănd în urma cercetărilor personale (ulterior sprijinite și de efectuarea anumitor sondaje oficiale) numărul enorm de femei care au trecut prin experiența degradantă a unui viol (una din patru) și procentul și mai mare de soții maltratate - în cel mai bun caz, numai într-o anumită perioadă a existenței în cuplu - (50%), Andrea Dworkin atrage atenția că este o minciună periculoasă să se mai pretindă, în continuare, că asemenea fenomene sînt izolate. Statistici alcătuite ceva mai tîrziu arată că la fiecare 18 secunde, o femeie este bătută, iar la fiecare 3 minute se produce un viol. De vreme ce frecvența acestor acte de agresiune este atît de mare, judecă Andrea Dworkin, este o ipocrizie periculoasă din partea autorităților să încerce să le prezinte drept fenomene izolate. Aici își are originea lupta scriitoarei cu inertele sistemului juridic american. În același timp, frecvența agresiunilor trebuie să însemne și că bărbații, într-un for interior, consideră că au dreptul să agreseze. Pe ce se întemeiază acest drept și cum este întreținută această convingere masculină? Pe inferioritatea femeii, și

Andrea Dworkin - *Războiul împotriva tăcerii*, Editura Polirom, 2001, Colecția "Studii de Gen", 336p., 98.000 lei

prin pomografie, sînt răspunsurile găsite de Dworkin. Pomografia cu care luptă Andrea Dworkin este aceea care, în reprezentări sado-masochiste, figurează femei supuse unor torturi inimaginabile, în extaz erotic: "Pomografia este propagandă misogină. Ea nu încurajează doar actele de violență împotriva noastră, ci vrea să ne și convingă că ele ne fac plăcere" (*Feminismul: o agendă de lucru*, 1983). Problema se agravează în cazul filmelor *snuff* în care asemenea agresiuni sînt autentice, filmate pe viu. Cunoscutul scandal legat de filmul *Deep Throat*, a cărui actriță principală (Linda Marchiano) a declarat că a fost bătută, violată repetat și drogată ca să se filmeze scenele respective, este evocat de cîteva ori - cel mai șocant detaliu fiind poate acela că regizorul a fost lăsat în libertate, evident în numele libertății de expresie (*Primul Amendament...*).

Nu lipsesc din volumul *Războiul împotriva tăcerii* studiile literare, cel despre *La răscruce de vînturi* fiind spectaculos.

Cartea e greu de lăsat din mînă și datorită faptului că majoritatea textelor sînt discursuri rostite cîndva, rămase vii datorită stilului percutant și concis și permanentei actualități (mai ales la noi) a problemelor atacate.

Accente

ESTE util să păstrăm în minte separațiile natură-cultură, subiect-obiect, public-privat, polarizate astfel încît al doilea termen (asociat în general cu feminitatea) e considerat irelevant sau complementar (decî în orice caz, de rang secund) - pe care Moira Gatens, între altele, alte scriitoare feministe, le discută și le deconstruiește - atunci cînd vom încerca să identificăm ce aduce nou perspectiva criticului literar Ion Bogdan Lefter în studiile despre proza scurtă a lui Liviu Rebreanu și, mai ales, a Hortensiei Papadat-Bengescu. Interpretările textelor de mici dimensiuni ale acestor doi scriitori români de primă linie le-au plasat întotdeauna pe o poziție evident inferioară romanelor semnate de aceiași (prejudecată literară de mare carieră la noi). Iar cînd nu le-au raportat explicit la romane, le-au judecat pe linia separațiilor enumerate anterior. Nuvelele lui Rebreanu, exerciții de stil în vederea marii opere românești ce avea să vină, aduc o viziune mai "aproape de natură" a faptelor, mai puțin încadrată în structurile solide ale obiectivității, deci sînt mai proaste. Proza "subiectivă" a Hortensiei Papadat-Bengescu, în care suflul feminin în spațiul său privat și nu lumea exterioară reprezintă "obiectul" analizei,

este mai "naturală", mai facilă decât construcțiile epice din cele 4 romane de mai tîrziu, acestea din urmă cu siguranță rodul unui efort conștient.

Aceasta este, în general, temelia interpretărilor date acestor texte pînă acum și aici intervine Ion Bogdan Lefter cu cîteva precizări pe care el preferă să le numească "modificări de accent".

Nuvelele lui Liviu Rebreanu sînt grupate în 5 categorii (proză confesivă - la persoana I -, texte "caragialiene" sau "cehoviene", apoi "gorkiene", "rurale" și "de război"), în funcție de tipul narativ sau tematic pe care Rebreanu pare a-l explora în cadrul lor. La capătul analizei, concluziile sînt neașteptate: Rebreanu nu prea scrie bine proză scurtă rurală (*Răfuiala* și *Proștii* sînt singurele reușite între numeroasele eșcuri), în schimb textele "caragialiene" (sau "cehoviene"), excelînd în umor sarcastic, la limita satirei, sînt în general piese de valoare (*Strănutarea*, *Cearța*, *Soacra Sfîntului Petru*, *Ghinionul* etc.).

Cît despre prozele de început ale Hortensiei Papadat-Bengescu, ruptura lor aparentă cu romanele "obiective" este contestată, identificîndu-se în schimb etapele adoptării succesive de măști prin care subiectivitatea și experiența biografică să fie filtrate pînă la a ajunge de nerecunoscut. Scrisorile găsite înfîmptor (ale unei femei către altă femeie, citite de o a treia - în *Marea*), monologurile adresate de diverse personaje-femei personajului-narator (*Femei, între ele* etc.), "microromanele" (*Romanul Adrianei*, *Femeia în fața oglinzii*, *Balaurul*), textele "portretistice" (volumele *Desenuri tragice*, *Romanță provincială*) sînt etapele despre care vorbeam, strategiile narative de disimulare a eului cîștigînd în cantitate și rafinament. Concluzia ar fi deci că teoria conform căreia insistențele lui Ibraileanu și mai ales ale lui Lovinescu ar fi întors "la 180 de grade" scriitura autoarei este un mit. Nu există de fapt o ruptură între prozele de mai mici dimensiuni și romanele ulterioare, și nici sfaturile celor doi critici literari importanți ai perioadei nu s-au aflat într-un atît de drastic conflict cu ideile scriitoarei despre cum se face literatura de calitate...

Curiozități și nu prea

PE CEI care cred încă în separările de genul natură-cultură, pasiune-rațiune, privat-public și în posibilitatea de a le suprapune peste categoriile fe-

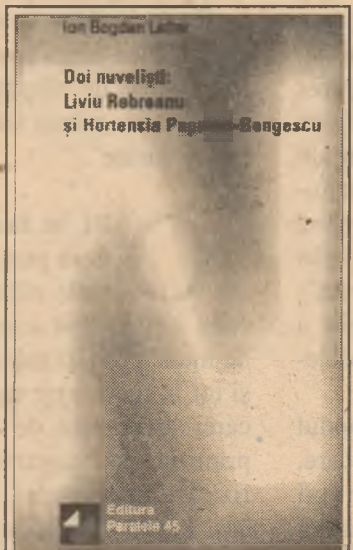
Pierre de Coulevain - *Triumful Evei*, Editura Albatros, București, 2000, 208p., 36.000 lei

minin-masculin, lectura unui roman ca *Triumful Evei* ar putea să-i facă să-și pună întrebări. Pe ceilalți îi va face fie să se indigneze, fie să se scuture de rîs. Romanul *Triumful Evei*, despre care nu ni se spune decît că a apărut în 1900 și că a obținut *Marele Premiu al Academiei Franceze* (instituție de mare prestigiu, vezi bine), este un monument de sexism și rasism cum cu siguranță se scriau multe la vremea respectivă, de o naivitate înduioșătoare dacă am putea să nu ne gîndim la implicații. Eroii sînt indivizi din "lumea bună" americană și europeană contemporană cu apariția romanului, și la fiecare dintre ei și ele aparțin la neam (rasă) este considerată răspunzătoare pentru multe. De exemplu, femeile americane sînt admirabile prin țaria morală și de caracter, dar "nu au temperament", ceea ce înseamnă că nu cedează pasiunilor și niciodată nu trăiesc dragostea adevărată. Asta, dacă nu cumva au și ceva sînge latin prin vine (anglo-saxonele sînt, fără speranță, insipide și de gheață, și se mai și îmbracă prost), și dacă nu cumva un bărbat european își pune în minte să le cucerească. Pentru că sterilitatea lor afectivă se manifestă numai față de bărbații americani, care le-au acordat prea multă libertate și nu mai sînt recunoscuți de ele ca masculi. În schimb europenii, care după căsătorie cer supunere totală și devin *proprietarii averii soției* (ceea ce nu e obligatoriu să se întimplă în America), sînt iubii cu pasiune toată viața și de soție, și de amantele părăsite. După cîteva ani de supunere în stil european, americancele căsătorite peste ocean se fac mai frumoase, se afirmă cu insistență în roman - le prieste. Evident, americancele "se masculinizează" pentru că citesc și învață limbi străine, iar bărbații americani se "feminizează" pentru că le lasă. Ele, oricum, tot despre rochii și mese în societate vorbesc tot timpul. Ei, despre știință și artă. Bărbații italieni, despre care plana suspiciunea că ar fi mai virili decît francezii, sînt denigrați ca fiind caractere slabe, și în stare să discute numai despre cai. Autorul se plînge că ieșirea femeilor din casă și participarea la "toate acele primejdiioase picnicuri, excursii și banchete care nu le erau îngăduite" înainte este sursoare gravei decăderi morale contemporane.

Cum spuneam, lucruri irezistibil de amuzante dacă n-ar semăna atît de tare cu clișee în interpretarea "femeii" și a "străinului" care au supraviețuit-deopotrivă în filmul hollywoodian și în romanul românesc al secolului XX pînă în ziua de azi.

Moira Gatens - *Feminism și filosofie. Perspective asupra diferenței și egalității*, Editura Polirom, 2001, Colecția "Studii de Gen", 230p., 90.000 lei

Ion Bogdan Lefter - *Doi nuvelești: Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura Paralela 45, 2001, 128p., f. p.

Fabule de critic și romancier

ÎN ULTIMII ani Alexandru George a avut o evoluție editorială asemănătoare cu a multor oameni de cultură respectabili de noi. În primul rând își reeditează volumele ante-decembriste, fie ele de literatură sau de critică. Așa se întâmplă cu romanele *Caiet pentru...* și *Dimineața devreme* apărute inițial în 1984, respectiv 1986.

În al doilea rând, publică volume de texte noi, dar care nu sînt nici ele noi cu totul, pentru că au apărut în diverse publicații de-a lungul acestor ani. Astfel de texte, care nu sînt nici foiletoane de critică, dar nici doar confesiuni literaturizate, se află cumva pe tărîmul moralei, sînt un fel de fabule. Subiectele lor sînt dintre cele mai diverse, de obicei cu pretext în imediata realitate politică, socială sau economică, iar judecata pe care o înglobează nu se vrea politică, ci cumva din zona bunului-simț.

Astfel de texte, adunate în volum, au devenit în România de o abundență neașteptată. Oricît ar fi încă de gustate astfel de texte la noi, nu putem să nu remarcăm cel puțin două sînt trăsături mai degrabă negative. Pe de-o parte, tendința pedagogică: într-o lume anomică, de tranziție, cîțiva înțelepți își dau cu părerea despre orice. Iar noi trebuie să ne minunăm în fața unui bun-simț care e mai ales unul post-decembrist, să ne uluim de farmecul formulărilor și de simplitatea demonstrațiilor etc. Pe de altă parte, astfel de texte produc frustrări asemănătoare cu acele produse cîndva de genul memorialistic, rezervat pe vremuri doar excepționalilor, exemplarilor. Dacă nu ești o persoană cunoscută, a scrie astfel de *moralities* e ridicol, deși cîțiva tineri ar putea susține că nu e tocmai greu. Există o tentație a facilului în astfel de elegante dări cu părerea care nu poate trece neobservată. Și în cele mai multe cazuri, astfel de culegeri de articole înlocuiesc în ordine editorială o absență a continuării operei, fie ea critică sau literară, începută în anii comunismului.

Cu un titlu amintind de volumele sale de proză scurtă (*În treacăt, văzînd, reflectînd*), Alexandru George publică anul acesta o culegere de articole apărute în diverse publicații nespecificate din ultimii ani. Lucrul e evident pentru cei care își amintesc să fi citit cîteva din aceste texte în diverse ziare, altfel autorul nu le circumscrie spațial și

temporal, lăsîndu-le cumva o independență de eseu oricînd valabil. Nu se poate ști deci cîte dintre ele au apărut anterior, cîte sînt poate scrise în vederea acestui volum, munca de arhivistică ar fi grea, mai ales că Alexandru George n-a fost niciodată omul unei singure reviste, dimpotrivă, temperamentul sau poate mediul literar destul de zburciugat l-au purtat prin cele mai diferite redacții. Cît sînt ele de diferite se poate observa cu ușurință și nu ne putem abține să ne întrebăm oare cîtă tărie de caracter se cere unui spirit ca să rămîna egal cu sine la trecerea prin medii atît de diverse.

O sursă de tărie Alexandru George o mărturisește ca fiind aceea a tradiției. Pe de-o parte, tradiție personală: "Una dintre credințele mele cele mai ferme, consolidate de contactul cu oamenii, a fost aceea că societatea românească ar posea un foarte acut spirit critic, pe care nu i l-au putut anula regimurile ostile lui [...]. Fără să mai aștept Eliberarea, în care pînă în ultima clipă nu crezusem, am căutat să profit de dezghețul foarte real care a avut loc începînd cu mijlocul anilor '60 pentru a interveni și eu în arenă, încercînd a-mi spune cuvîntul. [...] Ei bine, s-a dovedit repede că mă înșelasem grav și că eu, scriind așa cum scriu, am ajuns să mă afirm ca un original cu orice preț, un excentric voit, un ins care vrea să scandalizeze doar, și să contrazică." Cu aceeași aură a rămas Alexandru George și după '89, cînd a devenit avocatul revizuirilor drastice: "Cînd, douăzeci de ani mai tîrziu, Eliberarea din decembrie '89 ar fi îngăduit-o, nici eu și nici alții nu s-au mai simțit în stare să răspundă la apelul Istoriei. Critica mea, parțială și dedicată unor teme predilecte, unor probleme literare mai mult decît literaturii în ansamblul ei, ar fi trebuit și de data aceasta să se adauge unui flux însufletit de cei tineri și afirmat impetuos. Numai că, iarăși foarte curînd, am încercat o încă mai mare decepție: libertatea recucerită, reintegrarea unei întregi literaturi (cea de sertar, tot ce se scrisese în exil sau rămăsese în țară necomentat din motive politice) nu a mobilizat pe măsură penele critice, în aparență așa de numeroase. Marea și grava operație a revizuirilor, cuprinzînd în ceasul de față un spațiu enorm, pretinzînd practic vorbind rescrierea întregii istorii a perioadei de la 1938 încoace, abia este începută pe ici pe colo."

Pe de altă parte, tradiție culturală, Alexandru George mărturisind cele două mari modele ale criticii sale, Camil Petrescu și Zarifopol, cu alte cuvinte o critică "a judecății categorice", "fără menajamente și fandoseli", dar și o critică a "comentariului secund".

Textele adunate în acest volum nu sînt însă, cum spuneam, de critică literară, sau nu sînt în totalitate de critică literară, pentru că atingerile cu literatura sînt altfel inevitabile. Ele sînt "observații și reflecții felurite", după cum ne spune autorul într-un fel de dare de seamă finală în care își prezintă cu multe observații interesante întreaga operă de pînă acum. Atît de interesante, încît unui cititor care s-ar vrea pe placul autorului nu-i mai rămîne prea mult de făcut. Dar Alexandru George nu e dintre aceia care se tem să-și închidă opera. Dimpotrivă, un fel de fanatism al adevărului personal, camuflat în democrația eseistică a formei, vrea cu orice preț să indice lectura adecvată. A fiecărui text în parte (dar atunci de ce nu ni se indică contextul producerii?), dar și a volumelor în ansamblu, care, iarăși după cum ne indică autorul, alcătuiască serii, conțin mesaje coerente și nu tocmai ușor de compus. Cititorul lui Alexandru George ar trebui să fie cel puțin un istoric literar și doar aparent aceste scrieri sînt pentru toată lumea.

Deși subiectele lor, de o diversitate de tabloid, ar indica cu totul altceva. Despre orice ar scrie însă, autorul vrea să spună întotdeauna mult mai mult, există mereu o fabulă, ascunsă sau nu, explicită sau implicită. Lista celor cu care polemizează Alexandru George e mai lungă decît numărul textelor, iar păreri sale de multe ori șocante ar depăși, dacă ar fi să le rezumăm, spațiul paginii. Mai important însă mi se pare a descoperi cîteva linii de forță, a spune în cîteva idei în ce fel Alexandru George face diferența. Pentru că, așa cum spuneam, nu ducem lipsă de moralisti. Și totuși Alexandru George, deși folosește același model, reușește să ne cîștige în alt fel. Și deși încă n-am reușit să înțeleg cu nici un chip multe din mișcările sale împrevizibile prin lumea literară, el este unul din pușinii *moralisti* pe care îi cred și îi admir fără rezerve.

Alexandru George nu generalizează niciodată enervant, în felul în care o fac aproape toți venerabilii noștri. Nu caută "specificul național" nici în literatură, nici în viață.

Alexandru George nu polemizează anonim. Întotdeauna atacurile sale au *andrisantul cunoscut*, nu ocolește niciodată nume, nume sonore, mituri ale societății noastre culturale. Și nu o face niciodată pentru a se afla în treabă, ci întotdeauna pare că spune întocmai ce ne șoptește și nouă tuturor bunul-simț, dar ne șoptește mai încet.

Are un fel de fanatism al tineretii, care ar putea fi considerat cumva periculos și de neagră tradiție, dacă ar fi scop în sine. Dar acest fanatism nu e filosofie de viață ca în anii '30, ci reacție la un fapt concret, ocuparea scenei publice din merite de vîrstă: "Neexcluzîndu-i pe oamenii în vîrstă, cred că actualul dinamism al societății românești pretinde altceva decît monumente prestigioase, coplesite de troienii de zăpadă ai vîrstei lor foarte înaintate. Dezbaterile autentice le-ar rezerva și acestora un loc, desigur; dar esențial ar fi să se rostescă nu evocatori și figuranți anacronici, ci intelectuali tineri, cu adevărat reprezentativi pentru ce este cu adevărat această tagmă. Ideea tipic nomenclaturistă după care dacă vrei să pui în discuție problema guturaiului trebuie neapărat să convocîi un conclav de academici prezidați de ministrul sănătății este înrădăcinată la toate nivelurile și compartimentele din televiziunea noastră."

Alexandru George nu își teme puritatea culturală dacă se uită la televizor ("eu nu trec la pasivul existenței mele aceste ore de încîntare"), nici dacă vede filme (e unul din cei mai buni cunoscători în ale cinematografului dintre intelectualii noștri), nici dacă citește romane politiste sau proze SF. A alcătuit de altfel o excelentă antologie de proză fantastică românească la începutul anilor '80.

N-am întîlnit cel puțin în aceste texte vehemența care i se reproșează de cele mai multe ori. A spune despre Sadoveanu sau Calinescu că au făcut incredibile compromisuri politice și a le comenta ca atare nu pare să fie vehemență, ci rigoare.

Nu prin ce spune șochează și intrigă Alexandru George, sau nu numai prin ce spune. Ci mai ales prin felul în care o face. Deschiderea și tipul său de sinceritate vin dintr-o tradiție românească ocultă, cu care foarte puțini mai sînt obișnuiți și pe care ne-am obișnuit să o considerăm cumva inestetică, cumva datată, caracteristică avînturilor de la începutul anilor '90. Dar înainte de a ne permite atîta eleganță, Alexandru George ne amintește un lucru simplu: că mai sînt încă multe lucruri de spus și de înțeles despre ce s-a făcut și mai ales despre ce s-a scris în ultima jumătate de secol.

Am primit la redacție

Cărți

- Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, ediție integrală, cronologia vieții și a operei, note și glosar de Constantin Mohanu, București, Ed. Albatros, 2001. 542 pag.
- Petre Pandrea, *Helvetizarea României (jurnal intim, 1947)*, ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, București, Ed. Vremea, col. "Fapte, idei, documente", 2001. 336 pag., 75 000 lei.
- Petre Pandrea, *Garda de Fier (jurnal de filosofie politică, memorii penitenciare)*, ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, București, Ed. Vremea, col. "Fapte, idei, documente", 2001. 640 pag., 120 000 lei.
- Dumitru Radu Popescu, *Falca lui Cain*, roman, București, Ed. Albatros, 2001. 368 pag.
- Sanda Sântimbreanu, *O viață în plus*, București, Ed. Mașina de scris, 2001. 104 pag.
- Ion Stratan, *O lume de cuvinte*, versuri, Cluj, Ed. Limes, col. "Magister" (coordonator: Ion Pop), 2001. 140 pag.

- Mircea Motrici, *Bucovina, icoană spre cer*, Suceava, Ed. Mușatinii, 2001 (reportaje). 216 pag.
- Mihai Munteanu, *Tipare de vînt*, Botoșani, Ed. Quadrat, 2001 (versuri). 138 pag.
- Ana Zegrean, *Rezerva de suflete*, versuri, Târgoviște, Ed. Macarie, col. "Prima carte", 2001. 64 pag.
- Pr. Alexandru Stănculescu-Bârda, *Momente și schițe*, file de jurnal (1995-2000), Bârda, Ed. Cuget Românesc, 2001. 280 pag.
- *Cenaclul literar "George Coșbuc" - 30*, antologie, cuvînt înainte de Eugen Uricaru, prefața de Cornel Moraru, postfața de Ion Moise, Bistrița, Ed. Aletheia, 2001. 310 pag.

Reviste

- *Curierul românesc* - serie nouă, revistă a românilor de pretutindeni editată de Fundația Culturală Română, președinte: Augustin Buzura, anul XIII, nr. 9 (176), septembrie 2001. Din sumar: "Valahia" de la sudul Dunării de Radu Țuțuianu, *Limba română în regiunea Odesa* de Vadim Bacinschi, *Un colț de eternitate românească din ținutul Cernăuților: Crasna-Putnei* de Laurențiu Dragomir. 32 pag., 10 000 lei.

Un impas al lovinescianismului? (II)

ACEASTĂ repudiare a esteticului, în critica românească a prezentului, nu este totuși, în pofida alonjei sale erudite și suficienței retorice, decît un aspect ex-centric, marginal. Căci majoritatea criticilor din toate generațiile, de la I. Negoitescu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Cornel Regman, Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Zăciu, Barbu Cioculescu pînă la Nicolae Manolescu, Mircea Martin, G. Dimisianu, Alex. Ștefănescu, Ion Pop, Petru Poantă, Cornel Ungureanu, Dan C. Mihăilescu, Laurențiu Ulici, Dan Cristea, Al. Dobrescu (și pînă la cei de care multe au ajuns a ne despărți, precum Eugen Simion, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu) și de la Al. Cistelean, Ion Bogdan Lefter, Cornel Moraru, Octavian Soviany pînă la Laszlo Alexandru, Radu Voinescu, Luminița Marcu cultivă o critică „tradițională”, de recepție estetică și cu o scriitură „stilistică”, fără a expulza metafora, efectul cuvîntului exact în calofilia sa semnificativă. Nu e o critică aservită, într-o manieră indignă, scriitorilor, așa cum s-a pretins cu o rea voință patentă (e la mijloc un delir al „impersonalizării”, al „obiectivității”, deoarece ne-am putea închipui oare o critică ce s-ar ocupa de altceva decît, în primă sau în ultimă instanță, de produsele scriitorilor abhorati în principiu?!), și nici un atentat împotriva teoriei, așa cum s-a susținut cu o falsă panică, deoarece se află în chestiune planuri distincte, care nu s-ar putea anula unul pe celălalt și nici nu s-ar putea rîndui, rezonabil, într-o ierarhie axiologică! O serie de esești, de la Al. Paleologu, N. Steinhardt, Alexandru George la Virgil Nemoianu, combat excesele teoriei. Rădăcina maioreșcian-lovinesciană e încă viguroasă, dînd roade la nivelul fiecărei serii biologice, din cele ce alcătuiesc succesiv critica românească. Se cuvine însă relevată explicația – suficient de generală, mai precis, contextuală – a împotrivrării la estetic, socotit, după sintagma ironică a lui Nicolae Manolescu, „inamicul public numărul unu”. E o împotrivrare numai uneori servită de un aparat doctrinar, precum la dl Adrian Marino, alte dați difuză, transpusă într-o mentalitate ce se vedește mai mult în reacțiile sale piezișe decît în formule ale conștientizării, ce și-ar asuma un risc polemic. Pe de o parte, această „ostilitate implacabilă”, această „teamă față de artă și literatură”, pe care le înregistrează și Virgil Nemoianu (*Iubirea și ura față de formalismul estetic: cîteva argumente*, în *Steaua*, nr. 3/2001), răsfrîng, în epoca noastră, atitudinea regimurilor totalitare, care țin-

tesc a-și supune creația, a o înhăma la carul funcționalității propagandistice. Gratuitatea, lipsa de utilitate imediată, ludicul, fantezia, ironia trezesc suspiciunea unor diriguitori obișnuiți a planifica, a organiza, a disciplina tot ce ține de existența colectivității ca și a individului. Pe de altă parte, aversiunea față de artă oglindește pragmatismul, deci latura joasă, filistină, a societăților deschise, capitaliste, în care arta care nu e „de consum” indispuie prin profitul material redus, dacă nu chiar nul ce-l atrage. Astfel „socialismul real” și economia de piață își dau mîna în aspirația lor spre o producție (mai mult ori mai puțin artistică) dirijată, tendențioasă, „profitabilă”. Nu întîmplător, teoreticianul ce-l minimalizează pe E. Lovinescu exultă în speța la ideea unei societăți civilizate într-o perspectivă iluministă, exclusiv laică și raționalistă, ostentativ atent la indicii „progresului” material... Esteticul e demonizat în temeiul unui materialism funciar, ce respinge toate formele de transcendență (arta fiind și ea, în felul său, o transcendență!), făcîndu-se a nu vedea marea, ireductibila sa complexitate, care include, așa cum democrațiile generează propria lor negație politică, și virtualitățile autocontestării sale, sub chipul unor „anti”: „este deja evident că aversiunea și teama față de formalismul estetic derivă (...) din aversiunea și teama de complexitate. Marele înămio al celor care persecută formalismul estetic este antireducționismul (...). Prin natura sa, scriitura estetică încorporează complexitate și multiplicitate, «supradeterminare», multidimensionalitate, o dialectică a armoniei și a contradictoriului, coexistența aversiunii față de frumusețe și a plăcerii, derivate din idealul de frumusețe. Integralitatea monolitică, logica rigidă, consecvența absolută, omogenitatea, și toate celelalte de acest gen, nu vor putea niciodată să accepte maniera în care formalismul estetic le subminează, prin simplul fapt că există” (V. Nemoianu, care numește esteticul, cu prudență, așa cum procedează și critica americană, „formalism estetic”, dar nu mai puțin îi ia apărarea cu argumente *à la page*, anevoie de combătut).

DE UNDE reiese obligația noastră de-a ieși iarăși în arenă în rol de combatanți spre a minui conceptele lovinesciene în favoarea esteticului amenințat atît sub unghiul unui ethos în suferință, într-o vreme a versatilității și a tranzacțiilor de conștiință prin excelență, cît și sub cel al semnificației sale specifice, care nu poate fi eliminată de

nici un soi de edict teoretizant, nici măcar din cîmpul criticii literare, fără riscul ca aceasta să-și uite menirea ori să sucombe. Propozițiile lui E. Lovinescu ne pot iarăși calauzi: „Întreaga critică actuală este (...) estetică, adică maioreșciană. Nu ajunge însă de «a fi»; îi trebuie să aibă și conștiința poziției sale culturale și a obligației ce i-o impune, într-un moment istoric atît de neprielnic... Față de rezerva și chiar de acțiunea violentă a publicisticii de ieri sau față de o literatură abătută de la linia normală a evoluției artistice, criticilor noștri le incumbă datoria unei atitudini militante, bărbătești”. Azi, ca și ieri.

P.S. În prezentarea, de altminteri amabilă, pentru care-i exprim mulțumiri, făcute numărului dintii al revistei *Columna*, în *Contemporanul-Ideea europeană*, nr. 42/noiembrie 2001, Ioana Șişcu se arată în dezacord cu o afirmație a noastră, din textul intitulat *Precizare*: „Chiar supusă criticii, pasibila de discuții din toate direcțiile, Monica Lovinescu rămîne, alături de Virgil Ierunca, un «deget de lumină», precum în perioada interbelică E. Lovinescu, ce indica prin această celebră sintagmă însemnătatea lui Titu Maiorescu”. Se interoghează cu politețe autoarea notei: „Respectăm opinia d-lui Grigurcu, desigur. Și totuși, ne întrebăm: oare poate fi comparată d-na Monica Lovinescu, ce-a fost, în primul rînd, un excelent cronicar de radio, cu ilustrul său Tată, criticul Eugen Lovinescu? Nu este, oare, lipsită de

măsură această comparație?”. Evident, opera Monicăi Lovinescu n-are anvergura cantitativă și aura fondatoare a celei semnate de părintele d-sale. Dar în noile circumstanțe istorice, ea îi continuă semnificația, o adaptează creator, o trece într-o altă etapă, fiind – nu ne jenăm de comparația pe care am împrumutat-o din E. Lovinescu – „un deget de lumină”, cel mai relevant asemenea „deget” în pe cît de lungă pe atît de întinsecă perioadă totalitară, cu iradiere ce n-ar putea fi neglijate pînă-n clipa de față, înecată în groasa piclă postideologică. Nimeni nu a ilustrat cu o mai mare claritate și intensitate decît Monica Lovinescu și Virgil Ierunca acea „est-etică”, frecvent persiflată tocmai pentru că e necesară dreptei noastre conștiințe critice și în genere morale, atîta cîtă s-a păstrat, atîta cîtă rămîne înscrisă presant în al nostru „orizont de așteptare”. Nu extensia cantitativă a operei ori bogăția speculativă și aplicativă a articulațiilor ei contează în primul rînd (T. Maiorescu are o operă și mai restrînsă, compusă, vai, spre scandalizarea posibilă a domnului Adrian Marino, nu din vaste „sinteze” și enciclopedii, ci din eseuri, „foiletoane”, polemici, discursuri, note, scrisori), ci importanța sa într-o epocă, rolul pe care-l joacă în orientarea acesteia. Cu toate că nu e cu neputință să fim corecți de posteritate, ne îngăduim a susține în continuare că „est-etică” se înfățișează ca o verigă majoră în lanțul de etape istorice ale criticii românești, alături de contribuțiile adînc modelatoare ale lui T. Maiorescu și E. Lovinescu.

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas
— cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite —
serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București,
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

250 000 lei

Aristotel
Metafizica

În colecția PARADIGME
ARISTOTEL
Metafizica

200 000 lei

PLATON
OPERE COMPLETE I

În noua serie PLATON
PLATON
Opere complete 1

6

România literară

Nr. 47 • 28 noiembrie - 4 decembrie 2001

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu

JURNAL DIN CER

LUNI, 19 noiembrie 2001, seara. Este prima dată că scriu la o înălțime de aproximativ 8000 de metri, la o viteză de 800 și ceva de kilometri pe ora și la vreo - 48 de grade Celsius. Geamul rotund de lângă mine are câteva flori de gheață foarte fine. Dincolo de el, destul de aproape, se zărește luna subțirică, iar comandantul de zbor, Andreas Fuchs, ne-a invitat să privim după stele căzătoare. Avionul s-a ridicat din puzderia de lumini a Romei ca dintr-o vîlvătaie și se îndreaptă spre Basel. Călătorii sînt obosiți și îngrijorați: din cauza greveii controlorilor de zbor de la Roma, după o așteptare de ore pe Aeroportul Leonardo da Vinci, fiecare a trebuit să-și schimbe traseul. Cei mai mulți, între care și eu, au zboruri de legătură de la Basel. Stewardesele nu mai știu ce să ne ofere ca să ne consoleze. Din 11 septembrie tot mai puțini oameni se încumetă să ia avionul, marile companii sînt amenințate cu falimentul (Sabena, cu care urma să vin n-a mai zburat, pupitrele ei din aeroporturi sînt pustii) și, în genere, există o tensiune și o derută generale care arată că atacul și-a atins scopul. Așadar șampania și vinul sînt propuse în mod repetat, iar după ce masa a fost strînsă se mai oferă brînză *President* și bănuți de ciocolată elvețiană. Eu beau apă minerală și scriu. În fața mea un domn cu *laptop-ul* deschis urmărește traseul avionului pe harta Europei care se reflectă în hublou, astfel că o pot vedea și eu. Doi inși care merg la Hannovera țin un fel de sfat prelungit, cu variante pentru întîmplări neprevăzute. În spate, o persoană studiosă citește cu creionul

în mîna un teanc de foi scrise la computer.

De data asta avionul Crossair e mic, intim chiar („gemütlich”, a spus cineva), și bine încălzit. Privesc în jos: zone de lumină vagi. Se anunță ora de sosire: 8 și 5 seara. E tocmai ora la care ar urma să plece avionul meu de Berlin. Încep să mă agit, le întreb pe stewardese ce se întîmplă cu „legătura” mea. Una îmi spune că „sînt obligați să aștepte pasagerii din avioanele de legătură”, dar nu pare prea convinsă. Alta îmi spune că va vorbi cu comandantul de zbor. Să sperăm că dl „Andrei Vulpe” știe ce să facă. Trebuie să închid măsuta, începem aterizarea.

ORA mai tîrziu, tot în cer. Între timp am aterizat foarte elegant și m-am ridicat din nou. Dacă o mai fac de multe ori o să am impresia că pot zbura ca păsările. Înainte de aterizare, pasagerii pentru Berlin au fost rugați de trei ori (germană, franceză, engleză) să se grupeze la scara avionului. Dl Fuchs s-a grăbit și a ajuns cu 5 minute înainte de ora anunțată. Călătorii au țîșnit afară. La scara avionului zăresc o blonduță bretonată, cu aer de copil și cu o pancartă în mîna pe care scrie mare BERLIN. Sînt prima care „mă grupează”. După soarele strălucitor de la Roma, unde se putea merge în mîneca scurtă, iarna elvețiană îmi dă fiori. Lîngă mine vine repede o pereche de tineri. Trifoiul fiind complet, călăuza bretonată o ia la fugă, literalmente, uitîndu-se din cînd în cînd în urmă, ca Orfeu, ca să vadă dacă o urmă. Alergăm pe pistă, intrăm pe niște

drumuri tainice, ajungem la o scară rulantă care nu funcționează, facem un sprint pe trepte în sus și ajungem la poarta de îmbarcare, unde ni se cere totuși pașaportul și biletul, verificate în cîteva secunde. Mă întreb în sinea mea ce s-ar întîmpla cu un om mai puțin antrenat sau care cară un bagaj de mîna mai greu (din fericire eu n-am decît un rucsăcel, la fel și ceilalți doi pasageri). O luăm iarăși toți trei la fugă, pe jos, pe pistă, după călăuza noastră și în scurt timp ajungem la scara avionului de Berlin unde, cu un zîmbet drăguț, sîntem salutați: am trecut proba. Tot acest cros (acum înțeleg altfel numele companiei Crossair) a durat ceva mai puțin de 7 minute. Urcăm în avionul deja gata de zbor, iar pasagerii – nu prea mulți, vreo 15 - ne privesc cu o oarecare muștrare: 2 minute întîrziere din cauza noastră.

Așa că la 8 și 7 minute sînt iar la locul meu de la fereastră, într-un avion identic cu primul, de parcă aș fi prinsă într-o buclă temporală și trebuie să o iau mereu de la capăt cu zborul, cu scrisul, cu privitul după stele căzătoare.

Am întrerupt articolul. A trebuit să mînc înc iar (o dată pe oră!, după ce toată ziua m-am mulțumit cu cafele italienești, tip degetar). Mă uit prin hublou: primul avion avea niște aripioare mici, ca un pește de aer, cu solzi gălbui la capete, acesta are aripi mai late, pe care scrie că e interzis să te plimbi, în caz că i-ar veni cuiva ideea să iasă puțin la aer. Luminițele intermitente de la capătul aripilor le văzusem doar de pe pămînt. Acuma sînt lîngă mine, iar eu, între necunoscuți, lîngă stele. Și undeva, pe

pămînt, tu, care vei citi aceste rînduri. Zbor pentru mine și scriu pentru tine.

MARȚI, 20 decembrie. Întrucît Aeroportul Tempelhof e aproape în oraș, la aterizarea de azi noapte Berlinul și-a arătat fața cea mai uimitoare: părea făcut din uriași ciorchini de struguri luminoși, cu boabe galbene și pîlpîitoare. Aveai senzația că îți face semne de complicitate cu ochiul, mii de clipiri, cu mii de ochi. Aeroportul e mic, vechi (de pe vremea războiului) iar la ora aceea cu totul pustiu. Cei 15 pasageri și-au luat în grabă bagajele (e prima dată, de cînd călătoresc, că bagajele intră în sala aeroportului o dată cu călătorii, de-abia am avut timp să-l apuc pe al meu), apoi au dispărut cu toții. Cînd am ieșit din aeroport nu mai eram nimeni prin preajmă. Firește că mi-am uitat în căruciorul de bagaje o mică sacoșă, niște cumpărături făcute în aeroportul de la Roma în nesfîrșitele ore de așteptare, în care am dat vreo 4 telefoane, am băut 3 cafele, i-am scris o scrisoare Adrianei și o felicitare Moșicai Lovinescu, pentru că mi-am amintit că e ziua ei de naștere. Mă întorc după 5 minute la locul unde lăsasem căruciorul, și găsesc sacoșă tocmai cînd un bătrîn (presupun că un om de serviciu) se pregătea să se uite ce e în ea. Mi-o dă dînd din cap cu reproș, ca un tată care ți-a mai spus de multe ori să-ți numeri bagajele. În autobuz sînt, la plecarea de la aeroport, singura pasageră. Berlinul de noapte arată altfel decît la plecare: au început pregătirile pentru Crăciun și, deasupra capului, văd bolți de beculețe. Las în urmă orașul meu favorit, Roma, căldura lui exuberantă, ciudata ploaie de vară de duminică, cu fulgere uriașe și tunete, expoziția dedicată Renașterii italiene, cu tablouri, cărți și obiecte de artă, pizzele cu rughetta, zilele de colocviu, nopțile de plimbare. Roma e un oraș cu program non-stop: la ora 7 și jumătate seara unele magazine abia se deschid, la 11 noaptea găsești biserică în care se fac repetiții de concerte, la miezul nopții poți merge încă la cofetării. Orașul de oameni, orașul de sunete, orașul de piatră și orașul de verdețată (cu flori și portocale în pomi și în noiembrie) perfect armonizate, te iau imediat într-un prizonierat afectiv din care nu-ți mai dorești să scapi.

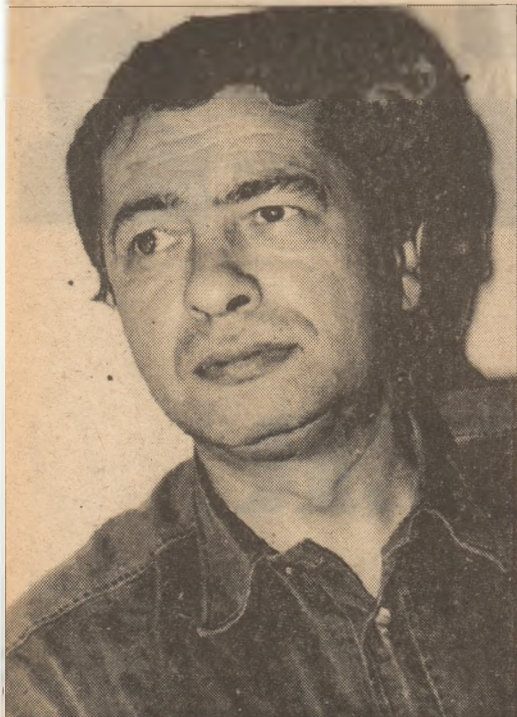
La Roma, despre limba și literatura română

ÎNTRU 15 și 17 noiembrie a avut loc la Roma o întîlnire internațională organizată de Universitatea din Pisa în colaborare cu Universitatea „La Sapienza” din Roma și cu departamentele de limbi romanice de la alte universități italiene. Tema: *Geografia e storia della civiltà letteraria romana nel contesto europeo*. Colocviul este ultimul dintr-o serie care a urmărit pregătirea materialului pentru publicarea unui curs ajutător dedicat studenților de la universitățile italiene care studiază limba și literatura română.

Participanți profesorii: Bruno Mazzoni (Pisa), Luisa Valmarin (Roma), Alexandru Niculescu (Udine), Mihai Moraru (București), T. Ferro (Udine), C. Alzati (Pisa), Mircea Vasilescu (București), Rodica Zafiu (Pisa / București), Marinella Lörincz (Cagliari), Mircea Angheliescu (București), Sorin Alexandrescu (Amsterdam/ Bucu-

rești), Marco Cugno (Torino), C. Fanella (Udine), Liviu Papadima (București / Viena) Roberto Scagno (Padova), Ioana Pârvulescu (București / Berlin), Matei Călinescu (Bloomington-Indiana), Florin Manolescu (Bochum), F. Del Fabbro (Florența). Au mai participat: Excelența sa Șerban Stati, ambasadorul României la Roma, Angela Tarantino, Gheorghe Carageani, R. Antonelli, Dan Pineta, Directorul *Accademie di Romania*, poeta Daniela Crăsnaru și alții.

Locul lucrărilor: Aula di Epidauro, apoi Aula Olimpia aflate în Muzeul de Arte Clasice din cadrul Universității (statuile albe au fost amestecate cu publicul, au fost în public) și minunata sală a Bibliotecii din *Accademia di Romania*. Discuțiile s-au prelungit uneori și după 8 seara. Volumul colectiv, care mai cuprinde și alte nume, urmează să apară în vara anului viitor. (I.P.)

Ioan FLORA

Ulise/Bruxelles – Seneffe, clasa a doua

Omul cu bagaje, care la aeroport era cît pe-aci să fie taxat suplimentar cu 10 dolari fiecare kg în plus (el neavînd de aruncat suta de dolari, de fapt neavîndu-i de nici un fel),

omul cu bagaje intră în gara Bruxelles Midi (juni africani și tineri magrebieni se vînzolesc, mișună aparent fără nici un scop anume, asiatici cu capete de copii, tolăniți pe saci de dormit, citesc impasibili din stranii maestri spirituali),

omul cu bagaje ajunge la casa de bilete, se-asează la coadă, lasă din mîinile-i alungite peste măsură valiza, cele două sacoșe albastre, mașina de scris, sacoșa de plastic maro pe care scrie cu litere de aur *Ekwurtzels*, le tot mută din loc, avansînd centimetru cu centimetru, ajunge în fața casierei pistruiate, cu nas roșu, răspunde la întrebarea ei prezumptivă:

– Un bilet Seneffe, clasa a doua!

– Seneffe, Seneffe, repetă funcționara Căilor Ferate Regale, dar Seneffe nu are gară!

(E inutil să spun că șiroiau apele de pe el de-afîta transpirație, e inutil să spun cît de fericit ar fi putut fi și cît de fericit era!)

Omul cu bagaje apucă cu toate cele patru, opt, douăsprezece mîini, ce altceva decît bagajele!? (bagaje cu cărți, reviste, topuri de hîrtie, dosare, saboți cu talpa de lemn, cămăși, lenjerie de corp, trusa de bărbierit),

omul apucă bagajele și merge de-ntreabă, pe rînd, la mai multe autobuze, întrebă de Seneffe cum ar întreba de Ithaca, pînă ce, în sfîrșit, unul îi zice că să-l ia pe 365, spre Charleroi, iar șoferul de pe Charleroi, că trebuie să-ajungă cu trenul, neapărat, la Nivelles, iar de-acolo să prindă un 72, dacă-l va mai prinde.

Omul cu bagaje reintră în gara Bruxelles Midi (cum ar reveni la locul faptei!), se tîrîie pînă la casa de bilete, lasă din mîinile-i alungite peste măsură valiza, sacoșele, et caetera, et caetera, dă iarăși ochi cu casiera pistruiată, cu nas roșu, își cumpără bilet de Nivelles (165 FB), urcă cele 87 de trepte pînă la linia 21 (singura fără escalier), ajunge, în sfîrșit, pe peron, apucă trenul de Charleroi, călătorește de plăcere un sfert de ceas pînă la destinație, după care traversează traverse, șine, bariere, ajunge în fața gării, întrebă de mașina ce duce la Seneffe.

– Pe partea cealaltă! îl lămurește șeful gării (asta însemnînd să mai traverseze o dată șinele, traversele, etc., etc., ajungînd chiar acolo de unde plecase acum cinci minute)...

Omul cu bagaje o face și pe-asta, mașina 72 e oprită, mașina 72 e cu motorul pornit, omul cu bagaje urcă prin față, mașina pornește și tuști, la Seneffe!

Omul cu bagaje coboară, o taie prin paș și zărește, în apusul soarelui de iulie sau de august, cele trei turnuri ale bisericii și-și zice buimac: iată, în sfîrșit, castelul!

(E, iarăși, inutil să spun că omul cu bagaje trebuia să ajungă, musai, tocmai la castel!

Bref, omul cu bagaje se-asează pe o bancă în parcul din fața bisericii (zărește cu uimire în pietrișul din fața băncii o batistă sfîșiată și arsă și, nici el nu știe de ce, îi trece prin minte o pisică neagră, o pisică ruptă), bref, omul cu bagaje află că ar mai fi un kilometru și ceva pînă la castelul aflat într-o pantă, încît își face deja planuri să înnopteze în iarbă.

Atunci, omul cu bagaje îl întîlnește pe omul bun din Seneffe, care comandă (pe mobil) un taxi, tocmai de la Nivelles

și care și sosește în zece minute.

Omul cu bagaje urcă în taxi, taxiul suie panta, alunecînd pe aleea străjuită de stejari și, după mai multe ocolișuri,

dă nas în nas cu însăși poarta castelului, zăvorîtă, desigur.

Castelul e întunecos și rece, gardul e de înălțimea omului de trei metri

(apare și-un iepure, după, care dispăre în lăstărișul parcului englezesc),

omul cu bagaje coboară,

omul cu bagaje apucă de bagaje

ajunge în fața grajdurilor de odinioară, a cazărmii, a cazematei cu trei turnuri și bate puternic cu pumnul în poartă

(e ora nouă și jumătate, e între cătea și lupoaică),

omul cu bagaje mai bate o dată în poartă, tăcerea-i însă

totuna cu pustiul, tăcerea e de plumb și nu-i poate răspunde;

omul cu bagaje se pornește în sus, pe aleea din sînga dar,

într-un firziu, scîrșituri de poartă, încît apare

întrebătoare umbra doamnei Françoise:

– Sunteți domnul Flora, nu-i așa?!

– Bineînțeles, sunt domnul Flora, răspunde omul cu bagaje, ce tocmai se răzimese de un prun.

„...iar prunul este, așa citise el în *Le Monde*, pomul care făgăduiește veșnicia”, exact cum numărul o mie două sute cincizeci este o cifră sacră buddhistă.

Seneffe, 2 august 2001

Derizoriu absolut

E deja joi și nu plouă

(Nu are nici un rost să descriu cerul cenușiu coborînd pînă la nivelul fagilor, nici curtea interioară pietruită, cu bazin și fîntînă arteziană).

E o oră imposibilă și mă așez la masa de scris.

Așadar, scriu, aș vrea să scriu

măcar cîteva rînduri în care să surprind

o fărîmă din viața mea concretă, carnală, minerală, mică

în care să spun:

mă doare capul, mi-e sete,

n-am bani, n-am chef, n-am timp,

m-a sunat unchiul Ștefan și a spus că nu mai vine,

trebuie să repar umbrela,

mi-e sete, mi-e dor de tine,

(chiar dacă te știu dormind, cred că senină și nu zbuciumată,

la numai șapte, la numai nouă pași de cîmpul de luptă,

de bătaia acestui poem *in-a-mo-vi-bil, in nuce,*

să scriu cîteva rînduri în care să spun:

ce naiba caut eu aici?

E deja joi, e o oră imposibilă, cafeaua s-a răcit de mult,

Nici țigări nu mai am, astfel încît

închid tereastră, zăvorăsc bine ușa...

E joi și a început să plouă, viața mea mică,

Derizoriul absolut...

(Din volumul în pregătire *Bătrînul Werther*)

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Adio, Robinson Crusoe (6)

Transcriere pentru Cecina, personaj care mi-a interzis să-i mai folosesc „numele”!

ATĂ cum a fost. Pe linia noastră, vagonul părea pustiu. M-am prins de bara ruginită și, ca-ntotdeauna, am făcut un salt grozav. Pe culoar un iepure c-o tașcă verde după gît m-a privit uluit. Am intrat în compartiment, era cald, se auzeau viespile ce-și agățaseră fagurii în plasele de bagaje rupte și parfumate. De pe insulă nu venea nici un zgomot. M-am așezat pe burtă și-am așteptat așa pînă seara. Pe urmă m-am dat jos, m-am scotocit prin buzunare, am scos creta și-am scris cu litere mari, de la un capăt la celălalt al vagonului, sub geamurile sparte, ca să se vadă bine:

ADIO, ROBINSON CRUSOE

Ediția Galaction

NĂSCUT în 1879, Grigore Pișculescu - viitorul prozator Gala Galaction, a început prin a fi elev la Sfântul Sava. Se imprietenise bine cu N. D. Cocea, viitor prozator și luptător social, apoi Arghezi cu Vasile Demetrius și cu I. Gh. Duca, viitor mare om politic liberal, asasinat de legionari când devenise premierul țării (în 1929). În 1898, deci la 17 ani, face o calatorie de vacanță cu prietenul Cocea, la Mânăstirea Agapia. Aici o întâlnește pe verișoara lui Cocea, Zoe Marcou, soră în "ascultare" aici, la Agapia. Se înamorează de ea puternic (deși era mai în vîrstă decît el cu 12 ani) și, după cîțiva ani, se petrece o dublă convertire. Sora Zoe iese din mânăstire pentru a-și urma destinul, iar tînărul pretendent abandonează Filosofia pentru Teologie, devenind absolvent în această delicată îndeletnicire care avea nevoie, înainte de toate, de har. Devine chiar, în 1909, doctor în teologie la Universitatea din Cernăuți și capătă demnitatea de confesor ecleziastic. Se hirotonisește abia în 1922, devenind preot și profesor de teologie în 1926. În 1938 realizează, împreună cu colegul în ale preoției, Vasile Radu, versiunea românească integrală a Bibliei, monument de limbă românească, tradusă de-a dreptul din ebraică. Dar, în tot acest timp, se împlinesc ca prozator, debutînd, încă în 1914, cu volumul de nuvele *Biserica din războare*. Se încearcă și în romanu cu același succes, reținîndu-se, mai ales, *Papucii lui Mahmud* și, poate, *Doctorul Taifun*. Greu de înțeles de ce prozatorul-teolog a fost un neînfricat luptător pentru dreptate socială, colaborînd, încă după primul război mondial, la publicațiile socialiste ale timpului (*Socialismul, Tineretul socialist, Luptătorul, Chemarea Vremii*), unele împreună cu N.D. Cocea, altele prin libera sa opțiune. Așa s-a păstrat mereu, creîndu-și un statut de scriitor revoluționar, încît, în 1948, la desființarea vechii Academii, devine membru al celei noi moșite. Îmi aduc aminte de o scenă memorabilă cu bătrînul scriitor academician. Fiind mereu pe la Biblioteca Academiei, intram, pe furiș în Aulă, cînd aflam că e sesiune academică. La una dintre aceste furișări, mi-a fost dat să asist la o scenă halucinantă dintre Galaction și Geo Bogza. Era iarna. Galaction, bolnav, întirziase la ședință. Cînd a intrat, Geo Bogza, înalt cît un stîlp de telegraf, s-a repezit să-l ajute pe împuținatul bătrîn (care, totuși, în tinerete, nu fusese deloc scund) să se dezbrace de palton. Paltonul a fost scos de îndată. Dar bătrînul Galaction făcea semne că nu s-a isprăvit totuși. Arată spre git, înfășurat cu un fular de casă neașteptat de lung. Această operație de eliberare din arcele fularului era de tot hazul. Geo Bogza, descolăcea de zor fularul lung și lat cît un șal, și operația nu se mai termina. Cînd totul luase, totuși, sfîrșit, Geo Bogza l-a ridicat în brațe, aproape pe sus, și l-a instalat la una dintre mesele nemuritorilor. Scena, uluitoare, mi-a rămas în amintire

și cînd vine vorba de Galaction nu mă pot abține să mă gîndesc numai la ea. Apoi o boală grea și lungă, în urma unui accident vascular, l-a țintuit la pat, pînă cînd, în martie 1961, moartea l-a izbăvit la 82 de ani.

Prietenul Teodor Vîrgolici a reluat, pentru a treia oară, publicarea unei ediții (primele două fuseseră, totuși, culegeri de "opere alese") din operele lui Galaction la Editura Minerva. Pastrîndu-și ritmul anual, ediția a ajuns la volumul al VI-lea. Compozit în sumar, acest volum conține cîteva scrieri teologale, studiul despre Eminescu (fără nici o valoare, scris în 1924, cu opt ani, deci, înainte de scrierea fundamentală a lui G. Calinescu), un altul, mișcător, despre Vlahuța (azi scriitor ieșit iremediabil din uz) și două cicluri de publicistică, una despre sionism (*Sionismul la prieteni*; am uitat să notez că, surprinzător, prozatorul teolog a fost și un constant aparător și propagator al doctrinei sioniste) și cea intitulată *O lume nouă*, conținînd publicistica sa revoluționară de după primul război mondial.

Dar, așa compozit cum se prezintă sumarul acestui al VI-lea volum al ediției, dezvăluie negreșit interes. Mai întîi de toate pentru scrierile teologale. În 1907, semnînd cu numele sau originar Grigore Pișculescu, își susține teza de licență în teologie (în același an se va și căsători cu aleasa inimii). Teza de licență se numea *Minunea din drumul Damascului - argument apologetic*. Teza, publicată, a fost bine primită de revista *Biserica ortodoxă română*, relevîndu-se că e scrisă din convingere adîncă. Să citez un fragment de la începutul tezei de licență: "Creștinarea Sfîntului Pavel, examinată de aproape și judecată strîns, constituie un *argument apologetic* (un argument că Iisus Christos-este Dumnezeu), pe care nu poate să-l doboare nici o putere și nici o iscusință a liberei cugetări. Mîntea omenească, rămasă la propriile ei puteri, nu poate să explice de ce s-a făcut creștin și apostol Sf. Pavel. Convertirea lui întrece puterea de pricepere și de judecată a cugetării necreștine; și această cugetare e constrînsă să vadă în convertire cel puțin o taină nepătrunsă, dacă nu sincer și de-a dreptul o manifestare clară a Dumnezeirii Omnipotente a Mîntuitorului. În mod indirect, convertirea Sf. Pavel, sfidînd orice fel de explicare independentă, se arată într-adevăr ca urmare a unei minuni și ca îndeplinirea unui ordin dumnezeiesc: urmarea Minunii din drumul Damascului, în care Sf. Pavel primi de la Domnul darul Grației și ordinul Apostolatului". Subiectul tezei de licență, știe dl Teodor Vîrgolici, l-a preocupat, apoi, obsesiv, pe autor. Tot meditănd la tema sa, a ajuns la alte concluzii, oferînd o interpretare nouă, cu totul personală, modalității cum s-a produs vestita convertire, care, pe alocuri, cam contrazicea textele canonice ale Bibliei, el, traducătorul ei. Îl chinuiau nespuse concluziile la care ajunsese și, cu siguranță, contradicția în care se instala față de dogmatica creștină tradițională și tradiționalistă. Rămîne, totuși, o enigmă și un paradox aproape ridicol textul profund pe care îl redactează și îl trimite, la 14 iulie 1953, nimanui altcuiva decît lui Traian Săvulescu, președintele Academiei R.P.R., om fără convingeri și preocupări religioase, poate chiar liber cugetător. Gestul lui Galaction e o nevoie de a se spovedi, mărturisindu-se. Dar cui? Lui Traian Săvulescu în locul unui exeget biblic? Ce folos putea avea o asemenea automărturisire patetică? Firește, nici una, dacă nu

cumva voia, prin acest memoriu, să probeze că e activ ca academician. Și a avut grijă să transcrie textul - să-i spun memoriul? - în jurnal și am asistat, neputincios, cum cenzura a hăcuit această mărturisire rău adresată din al treilea volum al *Jurnalului* din 1980. Textul a fost restabilit, în integralitatea sa, în ediția recentă de la Editura Albatros. Să citez și din acest memoriu-spovedanie, adresat inutil, deși scriitorul, ajuns, în 1946, și deputat al stăpînirii, se întrebă, patetic, în jurnal, ce caută el printre atîția necredincioși, ajungînd la încheierea că locul său nu este acolo, deși nu a făcut gestul decis de a demisiona. Deci să citez: "Se împlinesc la toamnă, scumpe Dle Președinte, cincizeci de ani de cînd am prezentat Facultății de Teologie din București, teza mea de licență *Minunea din drumul Damascului - argument apologetic*. Este o încercare juvenilă, corectă și încă lizibilă ca literatură, dar pripită și insuficientă, ca temei apologetic. Voi, prin ea, să exprim convingerea mea definitiv cîștigată la lectura *Faptelor Apostolilor*, că convertirea lui Saul, mdatarul Sanhedrinului, este un fapt istoric, prin nimic explicabil, decît printr-o minune. Din convertirea lui Saul înțelegem puterea lui Iisus Christos. Din convertirea lui Saul - formidabilul dușman al Bisericii Primare - înțelegem suflul divin și veracitatea *Sfîntelor Evanghelii*. Din convertirea lui Saul, adică din porțile care îi terasează pe paznicii mormintului. Am citit și recitat epistolele Sf. Apostol Pavel, am revenit asupra *Minunii din drumul Damascului*, cînd ca profesor de teologie, cînd ca literat. Am tradus, într-o traducere nouă, epistolele Apostolului neamurilor. Am tradus tot *Noul Testament* și, în colaborare cu temenicul erudit Vasile Radu, am tradus întregul *Vechi Testament*. Acum cîteva ani, am reluat, după ani și ani de meditație, miraculoasa convertire de la porțile Damascului, într-o serie de noi scrieri apologetice: *Scrisori către epigonii Simforozei (Revista Română, an II, ianuarie-martie 1942, p. 19-32)*. Apoi iar și iar în revistele teologice ca, de pildă, în *Studii teologice*, nr. 7-8, 1951). Pe lingă toate acestea, atît la București, cît și la Sibiu, am citit în cercul cîrturarilor noștri teologi, interpretarea mea cea nouă (pentru mulți uimitoare) a prigoanei lui Saul. Scumpe Dle Președinte, știu azi mult mai multe lucruri decît acum cincizeci de ani. Dar și azi, cînd vă scriu - 14 iulie 1953, știu mai mult, înțeleg mai mult decît știam și înțelegeam ieri. Am citeva caiete, cu note, cu dibuieli, cu pași de ascensiune, cu reveniri, cu repetări, cu reconsiderări. Și, din toate acestea, mă străduiesc azi să tai, pentru dvs., pîteca de munte, proprie să te conducă sus, pe vîrfurile fericite, încununat cu slava Taborului". Și urmează relatarea, cu referire la exegeți cunoscuți și cu aprecieri personale ca aceea că "diftonul Luca" scriindu-și amintirile proprii, devenite *Evanghelie*, nu avea cunoștință de epistolele lui Pavel, îi releva unele contradicții ale acestui text-mărturisire, notea, nu fără surprindere, că știința exegetică biblică a întirziat, straniu, să descifreze înțelesul prigoanei lui Saul, corectîndu-se definitiv asupra vestitei apostrofe christice făcută lui Saul devenit, apoi, Pavel. Și încă altele la fel de innoitoare. Dar, încă o dată, de ce comunitatea aceasta, în plin 1953, președintelui Academiei R. P. R., Traian Săvulescu? Îi luase Dumnezeu mințile, le păstrase, era o frondă calculată de a încunoștința înaltul forum științific al țării cu ce îndrăznește să se ocupe un academician de

GALA GALACTION

O P E R E

MINUNEA DIN DRUMUL DAMASCULUI
SIONISMUL LA PRIETENI
VIATA LUI EMINESCU
MEDITARE LA RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ

SCRITORI ROMÂNI

Gala Galaction, *Opere*, vol. VI. Varia Creștinism, sionism, socialism. Ediție îngrijită, note și comentarii de Teodor Vîrgolici. Colecția "Scriitori români" Editura Minerva, București, 2000.

vreme nouă? Cine ar putea răspunde?

Textele din *Sionismul la prieteni* sunt o dovadă peremptorie că, iată, un preot cu aplecări teoretice teologale, iubitor sincer poporul evreu, îmbrățișînd chiar cauza lui Israel, sionismul funda de Theodor Herzl. Să recunoaștem e, a cеста, un caz foarte rar, devreme ce des-tui preoți practicau antisemitismul și încă militant. Galaction considera că Biblia, chiar Noul Testament, este creația evreilor. "Cum poți să ridici - se întrebă el retoric - între Biblie și Israel un zic despărțitor? Minunile, frumusețile, înțelepciunea și toată comoara mistică, pe care ne-am însușit-o noi latinii de două mii de ani incoace, sînt opera și proprietatea acestui popor providențial". Și într-un alt text al aceluia uimitor ciclu de articole din 1919, publicate în ziarul israelit *Mintuirea*, scria sincer surprins: "Dacă înțeleg însă antisemitismul celor mulți, nu înțeleg antisemitismul celor puțini, dedați studiului și cugetării generoase. Cînd problema evreiască este una din durerile omenirii civilizate, cînd antisemitismul e o pomire josnică născută din gelozie și din subteranele suflului omenesc, cum poate un om luminat să se lase contaminat de antisemitism? Socotesc că, dimpotrivă, orice amic al culturii și al libertății sufletești trebuie să se intereseze cu simpatie de problema evreiască și de marelui ideal care împinge astăzi spre Sion toate inimile evreiești. Și cu toate acestea punțile între evidența intelectuală și realitatea existentă sub soare sînt totdeauna rupte! Printre oamenii noștri de carte și de condei găsești mai mulți răuvoitori și antisemiți, decît prieteni dispuși să priceapă și să ajute". Și pleda pentru izbăvirea prin sionism a evreilor care să-și creeze, după îndemnul cutezător al lui Herzl, un stat al lor. "Evreii, stăruie Galaction, trebuie să se înapoieze la vechiul lor cămin. De atîta timp de cînd au fost aruncați din țara lor, ei călătoresc și trec printre celelalte neamuri, ca niște oi printre mărcini. Prea multă lînă rămîne în mărcini! Și dușmanii sînt tot neîmpăcați: nu e destulă! Vreau toată lînă". Sînt gînduri generoase, care îi fac cînstă teologului Gala Galaction.

Să sperăm că această ediție nu se va intrerupe și prietenul meu Teodor Vîrgolici va ști să o ducă la încheierea cuvenită. După celelalte scrieri, aici, cred, că e și locul monumentalului jurnal al scriitorului. Astfel încît să avem adunată, într-o ediție, întreaga operă a lui Galaction. Îi doresc editorului spor și stăruință.

Z. Ornea

 PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL
Va așteptăm la standurile 31/32 și 99 din cadrul **TĂRGULUI DE CARTE "GAUDEAMUS"**, în perioada 28.11.2001-02.12.2001, la Romexpo-Pavilion Central (între orele 10.00-19.00)
Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28; 212.35.61; 211.89.57
e-mail: prior@dial.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

Psaltirea de la Alba Iulia

UN FAPT îmbucurător pentru cultura românească este reeditarea, la date aniversare, a unor cărți din vechiul scris românesc, adevărate monumente în spiritualitatea neamului, care arată efortul cărturarilor din secolele XVI-XVII și XVIII pentru biruința scrisului în limba românească. Asupra necesității reeditării acestor cărți bisericești stăruia Mihai Eminescu, într-un articol din „Timpul”, 10 octombrie 1881, evidențiind și mobilul tipăririi lor ca o reacție la Reforma religioasă, calvină sau lutherană: „Ei bine, biserica și Domnii noștri au combătut Reforma cu armele ei proprii. Au pus a se traduce cărțile bisericești în limba românească, au introdus limba poporului în biserică și stat, în locul celor străine hieratice. Dacă chiar ar fi existat înclinări de dialectizare a limbii noastre, ele au încetat din momentul în care biserica au creat limba literară, au sfîntit-o, au ridicat-o la rangul unei limbi hieratice și de stat. Din acel moment trăsătura de unitate a devenit și a rămas limba și naționalitatea, pe când înainte românul înclina a confunda naționalitatea cu religia. Retipărirea cărților bisericești cu caractere latine și chirilice nu mai suferă întârziere. Tipăriurile vechi au început a se afla cu greutate.”

La date aniversare, s-au retipărit în ultimele decenii: *Noul Testament de la Bălgrad*, *Biblia de la București*, 1688, *Biblia de la Blaj* (1795). Lor li se adaugă acum *Psaltirea de la Bălgrad* (Alba Iulia - 1651), retipărită într-o ediție critică jubiliară cu prilejul împlinirii a 350 de ani de la apariția ei, cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Andrei, Arhiepiscop al Alba Iuliei, sub îngrijirea unor specialiști recunoscuți în vechiul scris românesc: prof. dr. Mihai Moraru, pr. conf. dr. Remus Onișor, cerc. șt. Alexandra Moraru, prof. dr. Iacob Mârza, prof. dr. Eva Mârza și conf. dr. Mihai Gherman. Unii dintre ei sunt și autori unor erudite și lămuritoare studii introductive: Iacob Mârza (*Dialog cu Europa clasică*), Remus Onișor (*Considerații teologice asupra Psaltirii*), Eva Mârza (*Arta tipografică și orizont bibliografic*), Mihai Moraru (*Locul „Psaltirii” de la Alba Iulia între traduceri românești ale „Cărții Psalmilor”*).

Apărută la trei ani după *Noul Testament de la Bălgrad* (1648), talmăcirea *Psaltirii* se datorează, aceluiași grup de cărturari aflați sub patronajul mitropolitului Simion Ștefan. Din păcate, nu cunoaștem numele acestora, dar metodologia traducerii și modalitatea referințelor la versiunile textului ebraic, în comparație cu *Septuaginta* și *Vulgata* sunt aceleași ca în *Noul Testament de la Bălgrad* (1648).

Cu ediția de față se prezintă cititorilor o carte veche românească al cărei text, „de o mare frumusețe și valoare, a rămas inaccesibil celor nefamiliarizați cu scrierea chirilică românească, ea nebeneficiind până acum de o editare modernă” (p. 59). Așa cum se obișnuiește în asemenea reeditări, în partea stângă se fotocopiază textul românesc în grafie chirilică, iar în partea dreaptă textul românesc în grafie latină, într-o transcriere interpretativă, „urmărind să restabilească nu pronunția traducătorului, a redactorilor, ori pe aceea a tipografilor sau revizorilor săi, ci limba textului, care reflectă interferența mai multor factori care au determinat prezența deopotrivă a unor trăsături arhaice sau inovatoare de natură grafică sau lingvistică” (p. 59).

Dintre cărțile *Vechiului Testament*, *Psaltirea* este una dintre cele mai poetice, alături de *Cântarea Cântărilor*. N. Iorga vorbea în *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică* (1929) despre *Biblie* ca despre o carte completă în sensul că în paginile ei regăsim toate genurile și aproape toate speciile literare, iar în poezia psalmilor credinciosul de pretutindeni a găsit un crezământ moral și o mângâiere sufletească: „Din tot cuprinsul așa de felurit al *Vechiului Testament* nu e nici o carte care să se poată potrivi mai mult, pentru nevoile, pentru durerile și nădejile fiecăruia ca *Psalmii*; nici una nu poate sluji mai bine cu toată împărăteasca-i strălucire, ca veșmânt pentru orice simțire umilă care nu e în stare să-și găsească înseși vorbele. În cele o sută cincizeci de mărturisiri, de rugăciuni, de imnuri, de tânguiri, se află tot sufletul omenesc în întoarcerea lui asupra sa însuși și în avântul plin de sfială și de temere către puteri mai mari decât dânsul” (N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1925, p. 375).

Cu aproape un secol înainte, poetul romantic francez A. de Lamartine exprima opinii și mai entuziaste, de data aceasta, despre valoarea poetică a Psalmilor. Cu ocazia unei călătorii în Orientul apropiat, ajuns în fața Sionului, izbucnește în exclamații superlative la adresa lui David pe care-l numește „regele liricilor”: „Niciodată fibra omenescă n-a vibrat în acorduri atât de intime, atât de pătrunzătoare și atât de grave! Niciodată gândirea de poet nu s-a ridicat mai sus și n-a implorat cu mai mult aplomb! Niciodată un suflet de om nu s-a revărsat, în fața omului și în fața lui Dumnezeu, în expresii și în simțăminte mai duiioase, mai atrăgătoare, mai sfâșietoare! Toate gemetele, chiar și cele mai tănuite, ale inimii omenescă și-au găsit glasul și notele lor pe buzele și harfa acestui om...; ești cuprins de o adâncă uluire la accentele mistice ale Regelui-Profet, care îi vorbește lui Dumnezeu-Creatorul ca un prieten către prietenul său, care-i înțelege și-i laudă

minunile, îi admiră judecățile drepte, îi imploră îndurările și pare un ecou anticipat al poeziei evanghelice, repetând minunatele cuvinte ale lui Hristos, înainte de a le fi fost auzit. Profet sau nu - după cum cel ce-l consideră este și creștin sau doar filosof, - nici unul, nici altul nu-i va putea nega Regelui-Poet o inspirație ce n-a mai fost dăruită nici unui alt om.”

Și în cultura română, *Psaltirea* a fost una dintre cele mai răspândite cărți: între 1508, data primei tipărituri pe pământ românesc și 1830, *Psaltirea* cunoaște peste 90 de ediții. Primele traduceri parțiale ale *Bibliei*, în românește, până la *Biblia de la 1688* - prima talmăcire integrală a Sfinței Scripturi - sunt mai ales *Psaltiri*. Așa se face începutul scrisului în limba română - prin „texte rotacizante” sau „texte maramureșene”, cum le numesc istoriile literaturii vechi, între care găsim o *Psaltire scheiană*, o *Psaltire voronețiană*. *Psaltirea* tipărită în românește în secolul XVII este cea de la Alba Iulia, din 1651. Și vor mai trece numai două decenii, până când Dosofoței Mitropolitul ne va da, în 1673, *Psaltirea în versuri* care este, într-un fel actul de naștere al poeziei lirice culte românești, iar Dosofoței - primul nostru poet.

Citirea stăruitoare a *Psalmilor* și a altor cărți biblice, spune N. Iorga, explică de ce țărani noștri de odinioară vorbeau cu atâta cuviință și demnitate, pentru că știau aproape pe dinafară, fie din lectură, fie din ascultări mereu repetate, fragmente întregi din Sfința Scriptură. Lectura lor a însemnat pentru marii poeți înfrăurirea asupra unor teme lirice: lirica înstrăinării sau „destărării” se poate urmări în poezia românească de la Alecsandri (*Adio Moldovei*), M. Eminescu (*Din străinătate*) și George Crețeanu (*Cântecul străinătății*) până la *Psalmii românești* ai lui Aron Cotruș, cu ecouri din Psalmul 136, „psalmul iubirii de țară” atât de frumos talmăcit și de cărturarii bălgrădeni ai lui Simion Ștefan la 1651: „Lângă apele Vavilonului, acolo ședeam și plângeam, când ne aduceam aminte de Sion.”

Spre sălci spânzuram alăutele noastre, în mijlocul lui

Când poftiră la noi ceia ce ne du-sease pe noi prinși să zicem cuvinte de cântec, zicând: „Cântați nouă din cântecele Sionului!”

Cum vom cânta cântecul Domnului în pământul strein?”

Traducerea lui Dosofoței, după două decenii, este desigur mai poetică, după tiparul folcloric al doinei de înstrăinare, dar claritatea, pentru lectorul de azi este mai mare în textul *Psaltirii* bălgrădene. Spre comparație, oferim același fragment din *Psaltirea în versuri* de Dosofoței: „La apa Vavilonului/ Jelind de țara Domnului/ Acolo șezum și plânsăm/ La voroavă că ne strânsăm/ Și cu inemă amară/ Prin Sion și pentru țară./ Aducându-ne aminte/ Plângeam cu lacrimi fierbinte/ Și bucline ferecate/ Lasam prin sălci aninate/ Că acolo n-ntrebară/ Aceia ce ne prădară/ Să le zicem viers de carte/ Într-aceia străinătate./ Ca-n sfânt muntele Sionul/ Cântări ce cântam la Domnul/ Ce nu ni se dandemână/ A cânta-n țară străină”.

Este îndreptățită, așadar, aserțiunea unuia dintre editori, profesorul Mihai Moraru, că traducerea *Psaltirii* din 1651 se caracterizează prin fidelitatea față de textul ebraic și claritatea textului românesc, marcând cuvintele care lipseau din original. „Prin marcarea cuvintelor care lipsesc din textul ebraic, *Psaltirea* din 1651 se distanțează substanțial de tot ce se realizase până atunci în spațiul cultural post-bizantin” (p. 45).

De asemenea, lectura psalmilor a determinat în lirica românească, constituirea unei specii literare, *psalmul*, o meditație existențială, o specie de poezie filosofică în care sunt exprimate, de cele mai multe ori, dileme existențiale, raportul om/divinitate. Reprezentanți sunt psalmii arghezieni, care se îndepărtează de psalmii davidici prin atitudinea oscilantă între „credință și tăgadă”. Dar înaintea lui Arghezi, *Psalmii moderni* ai lui Macedonski, mai apropiați de psalmii biblici, dau glas mângâierii sufletești pe care i-o aduce credința când este înconjurat de răutatea omenescă. În poezia interbelică (la Nichifor Crăinic, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Radu Gyr) și în poezia contemporană (la Ioan Alexandru, Adrian Popescu, Daniel Turcea ș.a.), psalmul îmbină feroarea credinței cu meditația asupra condiției umane.

La apariția unei cărți, cărturarii noștri din vechea literatură spuneau că fac un „frumos dar limbii românești”. Aceste cuvinte pot cinsti și truda celor care la Alba Iulia, după 350 de ani, s-au trudit să retipărească această carte „importantă nu numai pentru cei interesați de istoria limbii sau a literaturii române, ci și pentru toți cei care doresc să cunoască îndeaproape valorile trecutului nostru cultural” (p. 59).

Ion Buzăși

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură-Arte vă invităm să ascultați:

◆ Miercuri 28 noiembrie pe Canalul România Cultural (CRC) la ora 12,30 - *Symposium - întâlnire cu oamenii și ideile lor*. Despre semnificația reală a mitului în dezbaterile colocviilor Centrului Cultural American din Paris (9 iunie 1972) (II). Colaborează prof. univ. Dan Grigorescu. Redactori Ileana Corbea și Georgeța Draghici. La ora 0,08 pe Canalul România Actualități (CRA) - *Meridiane culturale*. Redactor Titus Vișeu.

◆ Joi 29 noiembrie pe CRC la ora 12,30 - *O samă de cuvinte*. Violenta exprimată în limbaj. Cum vorbim, cum scriem. Dicționarul limbii poetice românești. Colaborează Tatiana Slama Cazacu și Ștefan Badea. Redactor Emil Buruiiană.

◆ Vineri 30 noiembrie la ora 12,3 pe CRC - *Brâncușiana*. Convorbire cu Fr. Pamfil despre semnificația materiilor primordiale în opera lui Brâncuși. Apariții editoriale. Colaborează Dan Grigorescu; Agenda anului universitar. Redactor Aurelia Mocanu. La ora 21,30 pe CRC - *Dicționar de literatură universală*. *Odysseas Elytis* (Premiul Nobel pentru literatură 1979) 90 de ani de la nașterea poetului grec. Colaborează poetul și traducătorul Ion Brad. Redactor Titus Vișeu. La ora 0,08 pe CRA - *Revista revistelor de cultură*. Redactor Valentin Protopopescu.

◆ Sâmbătă 1 decembrie pe CRC la ora 16,30 - *Artele spectacolului*. Editorial; Afăș teatral și cinematografic; Invitatul emisiunii: Dan Vasiliu - directorul Teatrului de Comedie; Tinere talente în afirmare. Rubrică realizată la „Studioul Casandra” al UATC. Colaborează Alice Georgescu. Redactor Julieta Țintea.

◆ Duminică 2 decembrie pe CRC la ora 12,03 - *Revista literară radio*. Editorial; Centenar Sămănătorul; Din actualitatea literară; Caseta cu poeme: Marin Mincu și Ioana Dinulescu; Ex libris: cronică de Eugen Negrici; Convorbiri cordiale; Cartea virtuală: eseu de Gabriel Chifu; Revista revistelor. Redactori Adela Greceanu și Dana Pitrop. Emisiune coordonată de Liviu Grăsoiu.

◆ Luni 3 decembrie pe CRC la ora 11,30 - *Remember pentru mileniul III*. Orfeu și Euridice; O călătorie spirituală a mitului în istoria culturii. Reprezentanți și exegeza. Redactor Maria Urbanovici. La ora 20,15 pe CRC - *București, istorii scrise și nescrise*. Cărți vechi, citiri noi. Colaborează Duda Olian. Redactor Victoria Dimitriu. Pe CRC la ora 21,30 - *Lecturi în premieră* Povestirea “Acceleratul” de Nicolae Rotaru (frag.). Redactor Ion Filipoiu.

◆ Marți 4 decembrie pe CRC la ora 9,50 - *Poezie românească*. Versuri de Artur Enășescu. Redactor Emil Buruiiană. La ora 20,40 pe CRC - *Înregistrări din Fonoteca de Aur*. Marin Sorescu. Mărturisiri literare. Poeme în lectura autorului. Redactor Gabriela Nani Nicolescu.

Profesorul îngîndurat

A FOST un om trist. Această afirmație, emisă peremptoriu, rămîne amendabilă ca oricare alta; o conviețuire de peste treizeci de ani creează însă certitudini: George Munteanu a fost într-adevăr un om trist. De o politețe extremă și de o exemplară bună-creștere, el nu-și afișa tristețea și nu făcea paradă de ea; dar omul era de o tristețe adîncă, vizibilă, pe care nu și-o putea reprimă și care aduna parcă o bună parte din melancolia lumii.

La începutul anilor '80, cînd disperarea cuprinsese întreaga țară, neagra umoare a lui George Munteanu reușea să se izoleze chiar și pe fondul deprimării generale. Mi-a spus atunci că ar vrea să scrie o carte de memorii (mi-am dat seama să deja o scria) și că-i gasise titlul, un titlu la care ținea foarte mult: *O viață de om cum n-ar mai fi fost*. Își vedea existența sub semnul eșecului, iar aluzia la Iorga ar fi vrut să pună în oglindă două vieți complet opuse ca realizare. O mică parte din această carte a și apărut acum

cițiva ani în "România literară", oferindu-ne o idee destul de clară asupra ansamblului.

Cred însă că melancolicul profesor era nedrept cu el însuși, deoarece viața lui nu reprezentase nici pe departe eșecul pur. După călinesciana *Viața a lui Mihai Eminescu*, biografia poetului compusă de George Munteanu (*Hyperrion*, 1973) rămîne unica istorie completă a vieții lui Eminescu, scrisă cu o mîină inspirată în stare de fabricitare. I se pot reproșa aceste cărți, redactate parcă în transă, unele luări de poziție ori interpretări; nu-i mai puțin adevărat că ea se prezintă pînă astăzi rotundă și întreagă, sfidînd pentru multă vreme orice încercare similară.

Poate și din cauza obsesiei eminesciene, George Munteanu s-a atașat, iremediabil, secolului romantic. A scris pagini memorabile despre Heliade și despre Bolliac; dar, mai ales, ne-a pus la îndemînă un manual esențial e literatură română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, operă de referință, fără consultarea căreia nimeni nu se va mai putea ocupa de așa-numita "epocă a marilor clasici". Nu produce răsurnări spectaculoase de perspectivă, nici nu afișează soluții novatoare; dar interpretările lui sunt mereu subtile, aduse la zi, fără replică; în cazul unor autori, precum Eminescu sau Creangă, noutatea de substanță a lecturii propuse frapază în continuare pînă astăzi.

Sunt convins că secolul al XIX-lea a reprezentat pentru acest intelectual un refugiu, o oază de estetic într-o

epocă troglodită. Ajuns prin hazard biografic la Cluj, basarabeanul obligat să-și părăsească locul nașterii din cauza ocupației sovietice a făcut parte din prima echipă a "Stelei" clujene. În anul de grație 2001, aluzia la "Steaua" anilor '50 riscă să treacă neobservată. În realitate, alături de cîteva condeie tinere și exasperate, George Munteanu încercase atunci, fără succes, experiența unei liberalizări culturale "din interior" a regimului comunist. Iluzii periculoase și repede pierdute! În atmosfera sinistrală de după înăbușirea Revoluției din Ungaria, toți campionii tentativei de deschidere de la "Steaua" au fost obligați să tacă, să se supună ori să-și caute refugiul aiurea. Și astfel George Munteanu a venit la București. Însă cantonarea lui în perimetrul secolului al XIX-lea s-a dovedit a fi fost, pînă la urmă, spre beneficiul culturii române. Nu știm ce și cît ar fi putut realiza George Munteanu în calitate de teoretician (era vocația sa!) în paginile unei reviste asupra căreia veghea ochiul cenzurii. Oricum, criticul a nutrit aproape toată viața nostalgia unei lumi în care opiniile să fie libere, iar inteligența să se dezvolte nestingherită.

Poate că cel mai impresionant document scris de mîină lui George Munteanu îl constituie lunga suită de memorii adresate Comitetului Central comunist; în aceste naive și dramatice suplici, autorul își cerea, senin, cîteva dintre cele mai elementare drepturi: acela de a putea călători în străinătate, de a fi plătit cît de cît omeneste, de a avea o locuință etc. Dorințe himerice, dar pe care scriitorul îndrăznea să le formuleze cu un ciudat amestec de curaj și de umilință.

Recent, adresantul acestor memorii oficiale (în acea perioadă - adjunct al temutului Leonte Răutu) a avut indelicatetea (sau cinismul? sau prostia? la un activist de partid e greu de decis) de a publica *in extenso* paginile nefericitului profesor, pe atunci încă în viață. Le parcurgi cu inima strînsă și cu indignare că cel ce le-a făcut publice este tocmai politrucul care - cu o simplă semnătură - ar fi putut rezolva multe dintre inestricabilele dificultăți ale bietului critic refugiat la București. Dar, evident, adjunctul de șef de secție n-a făcut-o, așa cum n-ar fi făcut-o pentru nimeni.

Cînd, în sfîrșit, a putut spune cu voce tare ce gîndește, George Munteanu a vorbit patetic în Piața Universității; pentru el, ca și pentru mulți alții, era însă prea tirziu. Teroarea exercitată timp de decenii reușise să diminueze una dintre cele mai vii conștiințe ale perioadei.

Acum, în noiembrie 2001, ne despărțim de un simbol: George Munteanu a personificat onestitatea intelectuală aflată în luptă cu cea mai cumplită orînduire politică; dar onestitatea lui a ieșit, oricît ar părea de curios, învingătoare. Refugiindu-se în trecutul cultural, basarabeanul gonit din țara lui a reușit să străbată, cu fruntea sus, deceniile de ciumă și să nu scrie nici un rînd de care să-i fie rușine. Pentru tinerii afirmați după Revoluția din decembrie, performanța poate părea oarecare: a nu fi scris nici un rînd în care să nu crezi înseamnă, la urma urmelor, destul de puțin. Pentru cei care au trăit cea de a doua jumătate a secolului XX, este însă enorm.

Mihai Zamfir

de Rodica Zafiu

Prestigiul oralității

O RALITATEA și caracterul popular al limbajului sînt trăsături lingvistice dese ori aplicate în analiza textelor literare și non-literare, dar care ar merita ele însele o analiză contextualizată. Dacă trăsăturile cele mai generale ale oralității sînt probabil universale, nu numai formele concrete, ci și funcțiile lor globale sînt specifice, iar evaluarea lor e cu siguranță dependentă de o anumită tradiție culturală. Descrierea stilistică se transformă pe neobservate în judecată estetică, adesea printr-un clișeu al aprecierii pe care îl poate pune în evidență mai ales comparația cu alte tradiții. În istoria ideilor culturale românești, s-ar părea că scrisul e mai întîi obiect de prețuire sursă de autoritate (la autori savanți, erudiți, precum Miron Costin, sau Cantemir, da și la unii mai "spontani", ca Neculce). Într-o primă fază de construire conștiința a limbii literare (din perspectiva tradiției retorice), scrisul cult e obiect de aspirație, mijloc și scop al acțiunii culturale. De la un punct (romantic) încolo, *scrisul (cult)* începe însă a fi implicit subevaluat, prin valoarea pozitivă acordată în mod constant oralității "Limba populară" e un concept abstract, generalizant, definit prin trăsături orale, da supradialectale. Elogiat pentru bogăția și expresivitatea sa, limbajul popular e în realitate supus de cultura "înaltă" unei selecții foarte severe, care îl reduce la o imagine idealizată, emfazînd de pildă metaforele vieții tradiționale (pastorală și agrară) și eliminînd zona vulgară, cuvîntul obscen sau înjurătura. În dezbaterile stilistice românești sînt instalează treptat o discontinuitate artificială: între o oralitate populară exclusiv pozitivă ("graiul țărănesc", "limba vie a poporului") și un aspect al oralității care nu va fi mai niciodată numit *popular*, ci, de exemplu, "vorbire incultă" - singurul în care po să apară erori. În ideologia lingvistică autohtonă, limba literară și limba populară sînt concepte exclusiv pozitive, în vreme ce critici și corecții se aplică doar corespondențelor lor negative: stilul livresc, doct, savant - și limbajul incult (mai ales orășenesc).

Ar trebui să vedem de ce *oralitatea* - ale cărei calități mult apreciate sînt *naturale* și *accesibilitatea* - e o valoare pozitivă la începuturile literaturii românești moderne: în proza narativă ea e recomandată de estetica realistă, dar pentru celelalte genuri și specii mai importantă ar părea concepția comunicativă a literaturii. La nivel ideologic, se po invocă ideile romantice și democratice, egalitariste, ale generației pașoptiste. În planu practic, oralitatea e coerentă (cum a arătat, de mult, Vianu) cu activitatea politică și pragmatică a primilor scriitori moderni din Moldova și Muntenia, dar și cu stilul aristocratic al conversației de salon al aceluiași (purtați totuși mai înainte în greacă, apoi în franceză). Într-un studiu mai vechi, Al. Dușu atribuia tradiției retorice culte, implantate pe o bogată tradiție orală și populară, răspîndirea "stilului colocvial" în scrierile românești din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Manifestarea concretă a acestui stil care imită oralitatea spontană, are totuși puține legături cu modelele retorice (și încă mai puține cu textele folclorice). Un exemplu pentru acest tip de oralitate mi se pare cel oferit de celebra pagină care deschide (după dedicații) *Gramatica* lui Heliade Rădulescu; începutul *Prefeței* conține o cantitate neobișnuită de mărci ale oralității transpuse în scris (deictice, interjecții, exclamații, intonație afectivă sugerată de abuzul semnelor de punctuație și de repetiția literelor, sintaxă foarte simplă, juxtapunere de enunțuri scurte etc.): "Ei! Dar ce fel de carte e asta?!!! uite-te minune!!! aci lipsesc gramadă de slove! ăștia vor să ne lase săraci! (...) Vai de mine ce grosime și mojicie!! ia te uită că ăștia și pe delicatul și plinul de dulceață 0 l-au scos! nu zău ăștia sînt Rumâni groși bădărani de la țară, nu vor să aibă cît de puțină evghenie pă dînsi! dar c vază! (...) Ait! s-a stricat! s-aaa duuus acum și limba!". Muntenismele dintr-o categorie ulterior mai puțin notată în scris conferă textului o impresie de surprinzătoare actualitate; dincolo de arhaism, construcția în care apare cuvîntul *evghenie* mi se pare aproape de stilul familiar-argotic de azi (tiparul "are bani pă el"). O istorie problematică și dramatică a limbii române ar trebui oricum să refacă datele disputei dintre asemenea demonstrații de abilitate orală și opiniile autorilor pentru care oralitatea era un fenomen elementar, rudimentar, iar limba literară cerea un efort de construcție, ca produ rațional, artificial, monumental (Budai-Deleanu: "de bună seamă nu putem vorbi *cu vorbește Oprea cu Bucur în padure*"; Codru Drăgușanu: "de vom lua poporul în genere, atunci nu putem nega că el n-ar vorbi adevărat românește, iar îndată ce-l vor lua în speție, vom recunoaște că, *în loc de limbă, poporul are în gură cel mai scîlcit gerg*" etc.).

CALENDAR

14.11.1871 - s-a născut <i>Ilarie Chendi</i> (m. 1913)	16.11.1948 - s-a născut <i>Ion Cristoiu</i>	19.11.1936 - s-a născut <i>Kiraly Laszlo</i>
14.11.1898 - s-a născut <i>B. Fundoianu</i> (m. 1944)	16.11.1979 - a murit <i>Eugen Seculeanu</i> (n. 1940)	19.11.1936 - s-a născut <i>Sorin Marculescu</i>
14.11.1934 - s-a născut <i>Andrei Brezianu</i>	16.11.1984 - a murit <i>Laurențiu Fulga</i> (n. 1916)	19.11.1941 - s-a născut <i>Boris Marian</i>
14.11.1938 - s-a născut <i>Ion Cocora</i>	17.11.1907 - s-a născut <i>Banyai Laszlo</i> (m. 1981)	19.11.1992 - a murit <i>Ra Tudoran</i> (n. 1910)
14.11.1967 - a murit <i>Petre P. Panaitescu</i> (n. 1900)	17.11.1926 - s-a născut <i>Antonie Plămădeală</i>	19.11.1996 - a murit <i>Vas Petre Fati</i> (n. 1944)
14.11.1990 - a murit <i>Ernest Bernea</i> (n. 1905)	17.11.1932 - s-a născut <i>George Munteanu</i>	20.11.1872 - s-a născut <i>Tutoveanu</i> (m. 1957)
14.11.1991 - a murit <i>Constantin Chiriță</i> (n. 1925)	17.11.1944 - a murit <i>Magda Isanos</i> (n. 1916)	20.11.1901 - s-a născut <i>Alexandru Șahighian</i> (1965)
15.11.1845 - s-a născut <i>Vasile Conta</i> (m. 1882)	17.11.1957 - a murit <i>George Mumu</i> (n. 1868)	20.11.1907 - s-a născut <i>Mihai Beniuc</i> (m. 1988)
15.11.1876 - s-a născut <i>Alexandru Ciura</i> (m. 1936)	17.11.1991 - a murit <i>Anton Cosma</i> (n. 1940)	20.11.1912 - s-a născut <i>Letiția Papu</i> (m. 1979)
15.11.1876 - s-a născut <i>Anna de-Noailles</i> (m. 1933)	18.11.1916 - s-a născut <i>Ion Larian-Postolache</i> (m. 1998)	20.11.1921 - s-a născut <i>Dinu Pillat</i> (m. 1975)
15.11.1911 - s-a născut <i>Alexandru Ciorănescu</i> (m. 1999)	18.11.1924 - s-a născut <i>Iordan Chimet</i>	20.11.1924 - s-a născut <i>Dumitru Mircea</i>
15.11.1921 - s-a născut <i>Vasile Levițchi</i>	18.11.1937 - s-a născut <i>Alexandra Târziu</i>	20.11.1939 - s-a născut <i>Stelian Tăbăraș</i>
15.11.1929 - s-a născut <i>Roger Câmpeanu</i> (m. 2000)	19.11.1837 - s-a născut <i>Aron Densusianu</i> (m. 1900)	20.11.1943 - s-a născut <i>Grigore Ilisei</i>
15.11.1934 - s-a născut <i>Ion Văduva-Poenu</i>	19.11.1897 - a murit <i>Miron Pompiliu</i> (n. 1848)	20.11.1990 - a murit <i>Oltián Laszlo</i> (n. 1935)
16.11.1816 - s-a născut <i>Andrei Mureșanu</i> (m. 1863)	19.11.1919 - a murit <i>Alexandru Vlahuță</i> (n. 1858)	
16.11.1935 - s-a născut <i>Miton Cordun</i>	19.11.1923 - s-a născut <i>Monica Lovinescu</i>	

Z. ORNEA

Dăruit muncii sale

CULTURA română îi datorează mult lui Z. Ornea, confratele și prietenul plecat dintre noi pe neașteptate, la mijlocul acestui noiembrie. Meritele lui sunt mari și în multe domenii: în istoria și critica literară, în istoria ideilor și a mentalităților, în istoria vieții publice și politica din România secolelor XIX și XX. A fost un mare editor și un creator de discipoli în cercetarea literară, o activitate din ce în ce mai vitregită. Specia alcătuirilor de ediții, pe cale de dispariție, a ocrotit-o cât a putut de mult, conștient de însemnătatea ei.

Ca om de convingeri, Z. Ornea a fost un democrat, un adept al dialogului, susținător al valorilor autentice și al tradițiilor libertății în cultura românească. A repudiat obscurantismele de orice fel, a combătut cu tenacitate extremismul ideologic de dreapta.

Zigu Ornea era atât de mult dăruit muncii sale, misiunii pe care, din tinerețe, și-a asumat-o în cultura română, încât s-a identificat cu această misiune până la pierderea de sine. Nu conta că era un om fragil, fizicește vorbind, că mâna cu care a scris multe mii de pagini i se chircise pe condei, nu conta că bucuriile comune ale vieții, care pentru alții erau totul, pe el îl ocoleau. Bucuriile, desfătările lui erau altele decât cele banale, care pe atâția îi acaparează, îi confiscă. Bucuriile lui erau de alt ordin, mai înalt, și erau legate, înainte de orice, de munca lui.

Lasă în urmă o operă de impresionantă dimensiuni, rezultat al unor eforturi pe care nu ezită să le numesc titanice. Este autorul a zeci de tomuri, al sintezelor dedicate Junimii și junimismului, sămănătorismului, poporanismului, țărănismului, curentului de la Contemporanul și altor curente literare și de idei, al monografiilor atât de cuprin-

zătoare (viața și opera) închinată lui Maiorescu, Gherea, Constantin Stere, toate clădite pe cercetarea, până la ultimul amănunt, a muștilor de documente.

Contempli zecile de cărți care îi poartă pe coperta semnătura și nu-ți poți stăpâni uimirea, o uimire dublată de admirație: toate acestea un singur om le-a scris, și într-o singură viață?

În 1988, când muri Șerban Cioculescu, decanul de vârstă și de prestigiu al criticii literare de atunci, deținătorul la *România literară* al rubricii „Breviar”, cui altuia decât lui Zigu Ornea să-i fi încredințat rolul de a-l continua? Și l-a continuat pe ilustrul predecesor cu mult har, săptămână de săptămână, vreme de treisprezece ani, adică până la propria-i moarte. Și-l va continua și puțin după. M-a sunat înainte de a se interna în spital pentru a-mi spune că mi-a lăsat la redacție mai multe cronici, să avem pentru răstimpul cât va lipsi. Una a și apărut, a doua apare în numărul de față, în care îi omagiem memoria, celelalte vor apărea și ele.

Mă întâlneam cu Zigu Ornea măcar o dată pe săptămână, la redacție, când își aducea „cronica edițiilor” de fiecare dată marțea pentru numărul imediat următor. Venea mai totdeauna de la Biblioteca Academiei, a doua lui casă, în apropierea căreia se află redacția noastră. Osteneala ceasurilor de muncă i se citea pe chip dar nu și reaua dispoziție. Dimpotrivă. Glumea și gusta și glumele altora. Era un minunat povestitor pe care nu te sătura să-l ascuți. Când pleca, ne părea rău, am fi vrut să mai zăbovească, să ne mai încânte cu ceea ce ne povestea și cu umorul său. Acum a plecat definitiv și nu-l vom mai întâlni decât în scrierile lui.

Gabriel Dimisianu

1999, în redacția „României literare” (foto: Ion Cucu)

Un cărturar de neînlocuit

Z. ORNEA a fost un om cald, îngăduitor, cu umor prietenos, un om lângă care te simțeai, chiar retractil fiind, în largul tău. A fost simpatizat unanim în lumea literară pe care o frecventez, iar aceasta în pofida deosebirilor de opinii ce se puteau ivi. Faptul este cu atât mai semnificativ cu cât opiniile se refereau la aspecte sensibile din trecutul românesc antebelic pe care Z. Ornea l-a cunoscut ca nimeni altul.

Ca cititor al „României literare”, îmi dau seama că, oricât de pretențios ar părea cuvântul, Z. Ornea este de neînlocuit. Așa cum fusese cu ani în urmă pagina lui Șerban Cioculescu, și aceea a lui Z. Ornea făcea corp comun cu autorul ei. Cunoașterea atât de intimă a societății, a vieții politice și culturale autohtone pe o perioadă care coincide cu aceea a modernizării întrerupte de-al doilea război mondial și apoi de comunism, cunoașterea conjugată cu o poftă nesătulă de a se ține la curent cu tot ce apărea nou în domeniu, nu se poate substitui. Și a mai fost stilul cronicii, inconfundabil. Sobrietatea, absența oricărei intenții de a străluci, devotamentul de a-i aduce în față, pentru un moment, pe acei oameni harnici care, din obscuritate, scot la lumină texte de neprețuit, urbanitatea cu care Z. Ornea își formula rezervele, harul de a transforma o carte într-un scenariu în care livrescul se prefăcea din nou în viață trăită, imbinarea relatării cu detalii extrase din propria, inepuizabilă, știință, toate acestea și încă altele la cine să le mai găsești?

Solidaritatea pomenită, cu editorii și îngrijitorii de cărți, venea dintr-o experiență personală îndelungată de pe urma căreia am avut toți de câștigat. Inadmisibila dispariție a Editurii „Minerva”, al cărei suflet îi fusese atâta timp, l-a marcat profund pe Z. Ornea. Poate că atunci s-a insinuat în el sentimentul unei anumite zădărnicii. Își vedea contestată de către spiritul primar agresiv propria trudă, după cum și aceea a colaboratorilor și continuatorilor săi. Sunt convins, însă, că nu s-a îndoit de sine. N-ar fi putut să nu știe Z. Ornea că în țara asta tristă și plină de talente tocmai de cărturari de felul lui ducem lipsă. De știința lor de carte și de entuziasmul lor.

Un ochi plânge și celalalt râde și privește raftul de cărți lăsat moștenirea acela pe care, intrând joia după amiază, redacția „României literare”, nu-l vor întâlni. Sunt sigur că, deși plin, el reușit să facă în așa fel încât să mai iasă volume noi. Pe de altă parte, destinul cum este, să nu fim nesățioși. Atâtea sunt, aceste cărți înseamnă mult. Când dăm seama cât înseamnă, să ne închinăm o clipă că nu le-am avea. Cu atât am săraci într-un domeniu esențial pe cunoașterea noastră de noi înșine rădăcinile din care, contorsionați și și am crescut!

Ajunși la vârsta când ne trecem o parte din unii alți și mari „junimiști” am să citesc săptămânile astea corespondența Titu Maiorescu, iar pe noptiera alături să văd biografia aceluiași, datorată lui Z. Ornea. Căruia, dacă vorbele acestea nu sunt cumplit de convenționale, i-aș doborâmi doarmă liniștit ca unul care știe, acolo este, pentru ce a trăit.

Livius Cioculescu

Magistra

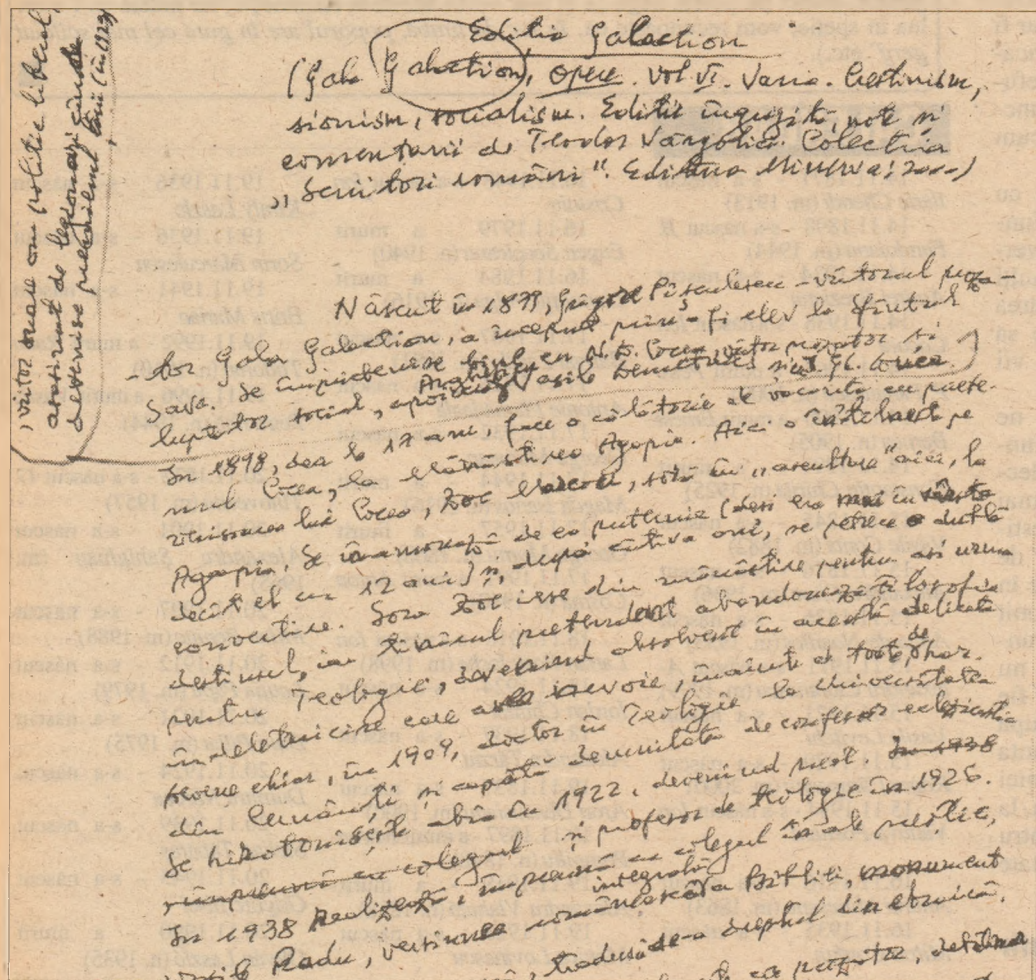
IMPREJURAREA că Zigu Ornea a fost un istoric literar, de istoric al ideilor și devenit o cenușareasă, iar stăruințele curentelor, datelor caracterizatoare o restrâns, este, desigur întristătoare, în existență omenească.

Era mai mult decât prezență, a fost umfurile, în seninătate, bazată pe marea ispita de a împrumuta termenii adversului hazard, cât și mizeriile ce tot de acolo se desprind.

Pentru istoricul literar care așteaptă restituiri culturale, spre a i-o supune o așadar, momentul cu speranța, ba chiar încă și mai puțini ar mai ține condeiul de destin personal. Cazul și al celui de

Asta pentru că în cronica sa, afară de o logică, de stabilire a valorii cărții și de aflai cu regularitate un surplus de date și o concluzie, pe modelul unor mari cronicari

Dar a pierde nume mari mai însemnate

Avea încă multe de spus

MI-A FOST foarte drag Z. Ornea. Când îl vedeam apărând în ușa redacției, tacticos, cu teancul de manuscrise și printuri sub braț, simțeam nevoia să-l îmbrățșez, să-l antrenez într-un schimb de ironii tandre, să-l ocrotesc de brutalitatea vieții de fiecare zi. În același timp, însă, simțeam un fior de respect. Ma aflam în fața unui om învățat - unul dintre puținii oameni învățați din vremea noastră.

La cei 71 de ani ai săi, Z. Ornea avea încă multe de spus. Universul fără margini al literaturii române era în degetul lui mic. Îmi placea să-l ascult. Vorbea întotdeauna în cunoștința de cauza. Sau nu vorbea.

La fel de serioase (ceea ce nu înseamnă lipsite de umor) sunt și cărțile sale. Fiecare frază din ele are acoperire în informații și idei. "Nu știu de ce așa mai trăi, dragă Alex, obișnuia să-mi spună în ultima vreme. Cărțile mi le-am scris: Iar de viață, m-am cam plictisit." Nu-și scrisese toate cărțile - ca dovadă, publica în continuare câte una, în medie, pe an. Iar de viață nu se plictisise - cum să se fi plictisit un om care îi molipsea de seninătate și de plăcerea de a munci pe cei din jur? Spunea ceea ce spunea numai pentru că își presimțea sfârșitul și voia să plece dintre noi decent, fără să se lamenteze.

Astă-vară, la mare, mă invita să alergăm împreună dimineața pe faleză, să facem - cum spunea cu un secret amuzament - jogging. Acceptam. Acele alergări în tandem erau, probabil, de un umor nebun, pentru un eventual spectator. Goneau alături David și Goliath. Eu am înregistrat însă - selectiv - doar sentimentul alergării umăr la umăr cu Z. Ornea. Sunt mândru că au existat în viața mea acele dimineți.

Nu de mult, l-am vizitat pe Z. Ornea la Editura Hasefer. Trona în mijlocul unor teancuri de cărți bune și al unei mulțimi de femei inteligente. A fost foarte generos cu mine (dar numai în ceea ce privește cărțile). M-am întors acasă încărcat de pachete cu cărți, de parcă l-aș fi vizitat pe Moș Crăciun.

A mai dispărut un personaj luminos din viața noastră literară. Se va spune că nu-i nimic de făcut. Și totuși este. Să încercăm să fim și noi ca el, ca să nu se facă prea mult întuneric în jurul nostru.

Alex. Ștefănescu

Milionul lui Zigu

CÂND directorul *Minervei* făcu să apară romanul meu *Căderea în lume* în importanta instituție națională *Biblioteca pentru toți* - alegerea aparținându-i în întregime - el mi-a șoptit pe un ton său puțin haios, în astfel de împrejurări, că voi încașa un milion de lei!

Era prima dată când primeam o informație atât de generoasă... Ne aflam în 1994. Pe vremea aceea, un milion încă mai era milion din declarația glumeață a lui Balzac: *te t'aime comme un million!*...

Știu că mă apucase un fel de vertij. Zigu mi provocase, calculat, deși cu tremurul unei emoții fraternelor, grijiul stăpânită...

Cine citea pagina săptămânală a lui Zigu, în *România literară*, va avea, de aici înainte, senzația unei ferestre brusc zidite, pe unde pătrundea de obicei o lumină puternică, natală.

La probelor

...a putut sărbători o jumătate de secol de editor, în această lume în care literatura a rămas raportul stabilirii de texte, al școlilor, interesând un cerc social din ce în ce mai restrâns al efemerității în care adastă oricare

...posibilității rațiunii de a-și omologa triplă probelor, măsură, experiență, rezistență la ignoranță atât atu-urile ce i-ar fi revenit prin au trage - și de care n-a dus lipsă. de sub teasc a unei ediții de opere, a unei așteptate de superioară autoritate, care așteaptă, a vanitate auctorială fără de care poate că dispariția lui Zigu Ornea devine și o farsă a aceste rânduri.

...generală a temei, de stricta evaluare axi-interesului general, al acribiei editorului, evident de erudiție, note inedite sprijinind

...partine unei culturi vii, importante!

Barbu Cioculescu

Un scriitor însemnat moare întotdeauna de două ori, pentru cititorii fideli: întâi, fizic, pe urmă ca un deținător unic al sistemului de combinații de semne hărăzită posterității, celor ce vor veni și vrând să înțeleagă, ceea ce, în lipsa sursei, ar fi greu de înțeles...

Altădată, prin 1985-86, într-o noapte, veneam pe Victoriei în jos cu Dacia mea câștigată la CEC. Era tot prin noiembrie. Întunericul cădea repede. Și, la un moment dat, prin parbriz văzui, pe trotuarul Academiei, o siluetă zgribulită, o apariție de roman crepuscular sau mateină... Am oprit mașina cam la o sută de pași depărtare, și m-am adresat însoțitorului din dreapta: *Pun pariu cu tine că acela e Zigu!*...

Abia ieșit din sala de lectură, Zigu înainta în grabă pe trotuar. Când a ajuns în dreptul mașinii, staționând pe dreapta, l-am claxonat stăruitor...

Îl salutai astfel, în noapte, pe singuraticul atlet instalat în fruntea plutonului, îndreptându-se spre linia de foc, de unde începe, de fapt, eternitatea...

Cultura română pierde o imensă valoare.
Constantin Toiu

Cu aceeași discreție

ÎN MAI bine de douăzeci de ani, eu am cunoscut doi Zigu Ornea. Pe unul îl chema Z.Ornea, era autorul nelipsit al unor articole îndesate despre cărți, despre ediții, despre vasta lume de hirtie în care se amestecau cele mai felurite personaje și evenimente, al unor studii de-a dreptul inhibante pentru mâinile nedeprișne îndeajuns cu exercițiul fizic, în care panoramarea conviețuina cu privirea monografică și ideile cele mai incomode se învecinau fără crispare și alcătuiau, împreună, una dintre cele mai fascinante țesături de fapte, ideologii, doctrine, aventuri și drame ale istoriei. În aceste cărți care curg în albiu largi, ale căror suprafețe molcome abia camuflează erupții spectaculoase și prăbușiri în gol, există o dimensiune balzaciană, o lăcomie irepresibilă a invenției, a observației, a analizei și, în mod evident, o enormă vocație de romancier care n-a apucat încă să-și ardă fișele. Acest Z.Ornea a căpătat, în imaginația mea de la douăzeci de ani, din cale afară de disponibilă, conturul unei forme naturale, al unui dat obiectiv, cum ar fi un deal cu calota amplă sau o formațiune minerală abia atinsă de vegetație. A căpătat dimensiuni

eroice și o natură incoruptibilă.

Pe celalalt, pe cel de-al doilea, l-am cunoscut mult mai târziu. L-am remarcat, mai întâi, ca personaj, ca pieton prin zona intersecției străzi Buzzești cu Occidentului, mergând în aceeași direcție, la aceleași ore și cu aceiași pași aproape imponderabili. Mi-a sărit în ochi exact dir acele picini din care unii oameni trec o viață neobservați. M-au surprins aerul lui ușor absent și stereotip, trupul lui contorsionat, în pragul imploziei, fragilitatea lui sigură și puternică, dacă oximoronul nu este acum o impudoare. Când am aflat că acest pieton precar este Zigu Ornea și că traseul invariabil lega organic, ombilical aproape, trupu său plâpând de Biblioteca Academiei, am avut un mic șoc și o scurtă dezamăgire. Viziunea mea eroică s-a cutremurat pentru o clipă. Nu puteam să-l împac pe balzacianul meu Z. Ornea cu făptura ternă și cu apariția de antierou a lui Zigu Ornea. Și nu pot s-o fac nici acum. Pentru că, în mod cert, sînt sau, mai bine zis, erau, doi Zigu Ornea. Cel din cărți s-a mutat definitiv în spațiul eroic și incoruptibil al Bibliotecii, iar celalalt, pietonul cu trupul împușinat și casant, a dus implozia pînă la capăt și s-a resorbit cu aceeași discreție cu care se strecura zilnic prin mulțime. Dumnezeu să-l odihnească!

Pavel Șușară

România literară 13

Z. ORNEA (născut la 27 august 1930 în comuna Frumușica din județul Botoșani) a studiat filosofia, la Universitatea din București, între 1951-1955. După absolvirea facultății devine redactor la ESPLA. În 1956 debutează, în *Gazeta literară*.

Având probleme "de dosar", își pierde postul, în 1959, și lucrează ca librar, până în 1962, când se transferă, ca bibliotecar și redactor, la Academia de Studii Economice. În 1968 revine în activitatea editorială, fiind numit redactor la Editura Meridiane. La sfârșitul lui 1969 se transferă la Editura Minerva, unde i se încredințează conducerea redacției de istorie literară (în 1991 va ajunge director al acestei edituri). În 1973, își ia doctoratul în filosofie.

Prima sa carte, *Junimismul*, apărută în 1966, deschide o serie impresionantă de lucrări de sinteză consacrate curentelor de idei din cultura română. Lor li se adaugă biografiile unor personalități care au fondat asemenea curente: C. Dobrogeanu-Gherea, Titu Maiorescu, C. Stere. Numeroase alte volume ale lui Z. Ornea cuprind studii și eseuri pe teme de istorie literară (o parte dintre ele publicate inițial în *România literară*).

Practic, tot timpul care îi rămânea liber după îndeplinirea obligațiilor sociale Z. Ornea și-l petrece la Biblioteca Academiei, dezgropând din "colbul vremii" trecutul literaturii române. Devotamentul său față de disciplina aleasă, ca și capacitatea "ieșită din comun" de a interpreta și integra în construcții sintetice mii de informații i-au fost răsplătite de numeroase premii literare și mai ales de respectul cunoscătorilor de literatură (inclusiv al adversarilor).

În mod curios, cel care a frecventat cu atâta asiduitate Biblioteca Academiei nu a fost și membru al Academiei. Soarta i-a făcut și nedreptatea de a-l obliga să asiste la dispariția din viața culturală a Editurii Minerva. Ca o compensație, în ultimii săi ani de viață s-a bucurat de succesul colaborând la *Dilema* și *România literară* și conducând Editura Hasefer. A murit în noaptea de 14 spre 15 noiembrie 2001 (după o intervenție chirurgicală, căreia inima sa nu i-a rezistat).

*

JUNIMISMUL, București, Editura Pentru Literatură, 1966. • **Țărănismul**, București, Editura Politică, 1969. • **Trei esteticieni**, București, Editura Pentru Literatură, 1969. • **Să mănâtorismul**, București, Editura Minerva, 1970 (ediția a II-a, 1972). • **Poporanismul**, București, Editura Minerva, 1972. • **Studii și cercetări**, București, Editura Eminescu, 1973. • **Junimea și junimismul**, București, Editura Eminescu, 1975 (ediția a II-a, 1998, în col. "Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva). • **Actualitatea clasicilor**, București, Editura Eminescu, 1973. • **Curentul literar de la "Contemporanul"**, București, Editura Eminescu, 1977. • **Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea**, București, Editura Eminescu, 1980. • **Comentarii**, București, Editura Eminescu, 1981. • **Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea**, București, Editura Cartea Românească, 1982. • **Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea**, București, Editura Cartea Românească, 1983. • **Atitudini**, București, Editura Eminescu, 1984. • **Viața lui Titu Maiorescu**, vol. I-II, București, Editura Cartea Românească, 1986-1987. • **Viața lui C. Stere**, vol. I-II, București, Editura Cartea Românească, 1990-1991. • **Întelesuri**, București, Editura Minerva, 1994. **Anii treizeci - Extrema dreaptă românească**, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995. • **Fizionomii**, București, Editura Nemira, 1997. **Medalioane**, Iași, Editura Institutului European, 1998. **Portrete**, București, Editura Minerva, 1999. • **Glose despre altădată**, prefață de Dan-Silviu Boerescu, București, Editura Allfa, 1999.

În colaborare: **A.D. Xenopol**, București, Editura Științifică, 1966. **Falansterul de la Săcieni**, București, Editura Științifică, 1968.

PATRU POETI

Daniel Bănulescu

UN POET român cu biografie de prozator american. Un nonconformist care îi epatează până și pe nonconformiști. Un solitar dornic de afecțiune care încearcă să se facă iubit luând umanitatea de guler și zgâlțâind-o. Așa ar putea fi definit Daniel Bănulescu, autorul volumelor de versuri *Te voi iubi până la sfârșitul patului*, 1993, *Balada lui Daniel Bănulescu*, 1997, *Republica Federală Daniel Bănulescu*, 2000. Manifestările lui excentrice au reușit de mai multe ori, după 1989, să atragă atenția unui public care părea definitiv pierdut pentru literatură.

Daniel Bănulescu s-a născut la 31 august 1960 ("la Maternitatea Giulești din București", cum precizează chiar el cu umor într-un c.v.). Are pregătire de inginer, fiind absolvent al Facultății de Foraj și Exploatarea Zăcămintelor, din cadrul Institutului de Petrol și Gaze Ploiești. Și-a câștigat existența ca lăcătuș mecanic, desenator tehnic, inginer, secretar de redacție, ziarist, paznic de noapte și uneori ca scriitor. A reușit să devină personaj în romanul unei cunoscute scriitoare și a scris el însuși două romane care au făcut vâlvă: *Te pup în fund, conducător iubit!* și *Cei șapte regi ai orașului București*, 1998.

În poezia lui Daniel Bănulescu se face o feerică risipă de fantezie, umor și inteligență artistică. Ca o superproducție cinematografică hollywoodiană, această poezie este plină de priveliști panoramice, de figuranți, de elemente de cascadorie (lingvistică), de efecte speciale, de tot ceea ce s-a inventat - și a mai inventat și autorul - în materie de tehnică poetică.

Autoportretul poetului este șocant:

"Am ratat totul/ Cum am găsit un bun prilej de ratat l-am ratat/ Cum am dat peste o ocazie din care să mă fi salvat am pierdut-o/ Am ajuns cu nebunia mea aproape de tâmpla lui Dumnezeu -/ Mi-aș fi construit o muzicuță/ Din sexele tuturor femeilor pe care le-am cunoscut"... (*De mâine ne vom întâlni direct în copac*).

Ideea cu muzicuța confecționată din sexele femeilor întrece tot ce știam în materie de teribilism. Și totuși, după depășirea momentului de consternare, ea ni se impune ca o expresie a insași existențiale, a disperării, a sentimentului că se duce în neant "clipa cea repede ce ni s-a dat".

Daniel Bănulescu se străduiește să fie strident numai și numai ca să se facă auzit. Lăsăm la o parte faptul că nu reușește să fie strident, întrucât are o grație înnăscută care armonizează orice extravaganta, dar scopul lui acesta este: să se facă auzit. El se adresează cititorului ca unei statui dintr-un parc. Lipsa de reacție a interlocutorului de piatră îl exas-

perează și îl face să strige tot mai tare, să se scâlâmbăie, să se poarte ca un exhibiționist. Iar în cele din urmă să recurgă la o recuzită poetică spectaculoasă și costisitoare.

Referirile frecvente și provocatoare la viața sexuală țin de aceeași dorință de a tulbura, de a răvăși, de a face lumea atentă fie și numai pentru câteva secunde. Nu este vorba de o obsesie sexuală, ci de o obsesie a comunicării.

În încercarea lui - inutilă - de a se face auzit, autorul se simte solidar cu toți scriitorii din istoria literaturii universale. Cărțile lor i se înfățișează ca monologurile unor nebuni, iar bibliotecile îi smulg o exclamație infamantă:

"Câtă disperare în aceste case de toleranță/ Ale înțelepciunii!" (*Biblioteca Municipală "Mihail Sadoveanu"*).

Sentimentul indiferenței cititorului (al indiferenței lumii, al indiferenței lui Dumnezeu) constituie esența poeziei lui Daniel Bănulescu. Excentricul poet este de fapt un personaj tragic.

Mihail Gălățanu

MIHAIL GĂLĂȚANU s-a născut poet (la 11 septembrie 1963, la Galați). Când și-a făcut apariția în literatura română, acum mai bine de douăzeci de ani, a fost considerat de câțiva observatori ai fenomenului literar un adolescent atins de geniu. Faptul a rămas însă fără consecințe. Regimul politic din România nu avea nevoie de un Arthur Rimbaud și nici măcar de un Nicolae Labiș. Tânărul poet a așteptat cu anii până i s-a publicat volumul de debut, *Știri despre mine*, 1987, și acela supus în prealabil de cenzură unei cumintiri forțate.

Căderea comunismului n-a adus nimic nou în receptarea poeziei lui Mihail Gălățanu. Editori opaci sau mercantili au lăsat manuscrisele poetului de o inutilă precocitate să zacă prin fișete până s-au acoperit de praf. Cititorii înșiși s-au îndepărtat tot mai mult de starea de spirit necesară accesului la poezie. Doar câțiva admiratori, și ei tot mai oboșiți, au continuat să se delecteze cu versurile de o frumusețe îndrăzneată și rafinată, ușor perversă, ale autorului nedreptățit.

În toată această perioadă, Mihail Gălățanu a continuat să scrie, cu o tenacitate surdă, de Sisif, și cu o iluminare trăită pe cont propriu, până la autism. Nimic nu l-a descurajat. Din strădania lui au rezultat câteva mii de poeme, pas-trate în dezordine. Dintre ele, câteva sute sunt extraordinare, prin forța lor vizionară și prin utilizarea limbii române cu o virtuozitate mefistofelică.

Dacă n-ar mai scrie nimic și s-ar ocupa numai de administrarea acestei *averi literare*, poetul și-ar asigura un loc în istoria literaturii române și ar trăi fără

griji până la sfârșitul vieții. Un poem ca *Lunaticii*, ca să luăm un singur exemplu, ar ajunge în manualele școlare și ar avea parte de tot atâtea comentarii critice ca *După melci* de Ion Barbu sau *11 elegii* de Nichita Stănescu. Poemul este conceput ca monografia unei populații de stafii. Autorul "explică" unde trăiesc lunaticii, ce obiceiuri au, cum comunică între ei. Simularea spiritului metodic al unui etnograf în descrierea unei halucinații este de mare efect. Enunțurile cu caracter - aparent - strict informativ devin până la urmă documentul unei realități stranie, revers al realității cu care suntem familiarizați. Poetul dezvoltă sub ochii noștri o peliculă pe care apare - vagă și totuși înfricoșătoare - imaginea unui *dincolo*.

"Ei pășesc pe lună/ mergând cu capul în jos/ încât își fac răni adânci/ lovindu-se de munții pământeni/.../ ce își spun nu se aude/ doar mișcarea calmă a maxilarului/ insinuează sunete, articulații/ între materie și materie/ pe cuburi onirice scriu cifrele de la 1 la 6/ 1, 2, 3, 4, 5, 6./ fiecare numar pe câte o față/ și le aruncă râzând prin/ mânecele sperietoarelor din câmpuri/.../ cu brațele întinse perfect înainte/ paralel cu tălpile/ merg pe fuiuare crăiești de mătrăgună/ pe muchiile săbiilor din panopliile vechilor muzeu/ pe sârmele de înaltă tensiune/ și rād, rād/ dezvelindu-și dinți divergenți, orbitori/.../ Ei intră și ies prin oglinzi/ trântind uși metafizice/.../ Prin ei se văd ca la radiografii/ echinoctiul de iarnă/ mâinile cucutei clătînând steaua/ în somnul ospiciului/ buza despăcată a albiilor selenare/ iarba murdărită de vaxul cazon/ petrolul ierbilor negre ale subpământurilor/ congestia pulmonară a puberilor tuberculoși/ semiluna cosind câmpul învinețit al nopții/ ei sunt ca stânjeneii pălcuind/ pântecul mireselelor moarte/ ca podurile peste eufraturi în vacuum/ rețele de alveole aeriene/ sparte-n cristalele de heroină ale zăpezii."

Judecând după biografia sa, Mihail Gălățanu "și-a tras realitatea pe piept ca o cămașă" (cum spunea despre sine Marius Robescu). A fost lăcătuș-mecanic la Fabrica de Plase și Unelte Pescărești din Galați, a urmat cursurile Facultății de Tehnologie Construcțiilor de mașini, a lucrat ca reporter la *Flacăra*, a călătorit mult în străinătate - unde a studiat printre altele jurnalistică -, s-a angajat la un moment dat și la *Ziarul financiar*. În prezent este nici mai mult nici mai puțin decât redactor-șef la ediția românească a revistei *Playboy*. Din tot acest periplu existențial nimic însă nu l-a marcat. El a rămas în oricare împrejurare un poet, un vânător de himere. Cărțile de versuri care au urmat volumului de debut - *Scrâșnind în pumni, cu grație*, 1993, *Evanghelia lui Barabas*, 1996, *Bunicul Kennedy*, 1996, *Mireasa tuturor*, 1997,

Poetus captivus, 1999, *Memorialul plăcerii*, 2000, *O noapte cu patria*, 2001, *Româna cu prostii*, 2001 - au forțat oarecum, prin cantitatea mare de texte și chiar și prin scandal, intrarea poetului în conștiința publică, dar recunoașterea sa deplină întârzie.

Ioan Es Pop

IOAN ES POP se numără printre foarte puținii poeți care au reușit să se impună după 1989. Criticii literari - Laurențiu Ulici, Cornel Regman, Gheorghe Grigurcu, Al. Cistelescu, Dan Cristea, Ion Pop, Ioana Părvulescu, Dan-Silviu Boerescu, Dan C. Mihăilescu, Marin Mincu, Romul Munteanu ș.a. - au remarcat cu promptitudine și fără să se contrazică între ei noutatea compactă, de meteorit, a modului său de a scrie poezie. Dar cine este Ioan Es Pop?

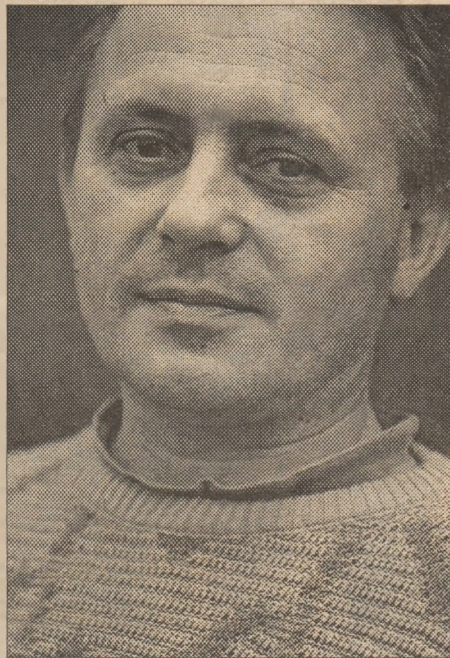
"M-am născut - explică el, cu o conștiințiozitate jucată - în satul Varai din județul Maramureș la 27 martie 1958. Mama mea, Victoria, născută Ciocian, a fost toată viața țărăncă; a murit în aprilie 1999, la 66 de ani. Tatăl, Simion, este și el țărăni, dar, vreme de peste cincisprezece ani, a muncit, în paralel cu lucrul pământului, la mină. Totodată, a fost diacon la biserica din sat din adolescența până mai deunăzi.

Am absolvit Facultatea de Filologie la Baia Mare în 1983, am fost repartizat în comuna maramureșeană Ieud ca profesor de limba și literatura română și am ocupat acest post până în 1989, toamna, când am hotărât să ajung cu orice preț în Capitală, motiv pentru care am ales să lucrez ca muncitor necalificat la Casa Poporului. Din aprilie 1990 am avut șansa să fiu angajat corector la revista *Lucașăru*, la care apoi, de-a lungul a șapte ani, am fost, succesiv, redactor și secretar general de redacție. În paralel am lucrat la *Cotidianul*, *Ultimul cuvânt*, *Zig-zag*, *PRO TV Magazin*. În prezent fac parte din redacția suplimentului cultural - *Ziarul de duminică* - al *Ziarului financiar*."

Cartea de debut a lui Ioan Es Pop - *Ieudul fără ieșire*, 1994 - este și cea care l-a consacrat. În paginile ei, amintirea satului în care autorul a lucrat ca profesor se transfigurează, devine o realitate mitică:

"dacă aluneci acolo/ nici o hartă n-are să-ți mai fie de folos/ zadarnic vei zori să rupi lințoliul spațiului/ în care-ai lunecat. dincolo n-o, să dai decât/ de urma piciorului tău de dincoace./ fără margini este ieudul și fără ieșire."

Intr-un stil de țărăni respectuos-ironic, poetul stă cu capul plecat și cu căciula în mâini în fața unui cititor pe care știe că l-ar putea oricând doborî cu forța cuvântului său. Cu o umilință prefăcută, el povestește epopea eroi-comică a

personajului său liric, Mircea, în satul din care nu se mai poate ieși:

"dar mircea a zis vai și lumea a zis vai am zis/ vai, a zis de mult voiam să-ți împrumut ceainicul asta/ sa ți-l așezi pe cap când treci dintr-o încăpere în alta,/ are să fie coiful tău strălucitor în bătaia nopții// și ia și bățul cu care predau eu spania la geografie/ are să fie sulita ta glorioasă -/ ridică-te și îți pornește împotriva, îm-/ plântă-ți până la sânge bocancii în/ pântecul calului nostru de lemn/ coboară-n granada căzii de baie, doboară/ fluturele de pe lampă este monstrul ce ne pradă/ soarele din toaletă"

Pretinsa persiflare a Ieudului a provocat reacția hilară - ca de coana Chirița - a unui profesor din partea locului, Ion Baci, care într-un articol din *Adevărul literar și artistic* l-a acuzat pe poet că a maculat imaginea satului și l-a amenințat că dacă se va întoarce vreodată pe acolo chiar că nu va mai găsi vreo ieșire. Această replică va rămâne probabil în istoria literaturii, ca o anexă (monstruoasă sau hazlie, depinde de unghiul din care e privită) a operei lui Ioan Es Pop.

Cărțile următoare ale poetului - *Porcec*, 1996, *Pantelimon 113 bis*, 1999 - sunt și ele de o mare densitate lirică. *Pantelimon 113 bis* s-ar putea intitula și *Bucureștiul fără ieșire*. Ioan Es Pop face aici cronică vieții sale de acum, de fapt o metacronică, pentru că nu cuprinde nimic din ce se poate găsi într-un ziar:

"se vor spune mâine lucruri mari,/ dar nu atât de mari încât/ lumea să nu rămână aceeași./ ai adus chei mai mari decât ușile/ care trebuie descuiate."/

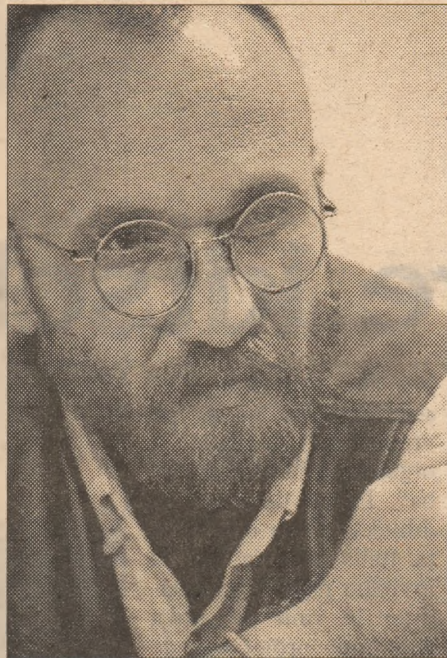
"apoi l-ai văzut pe măcelarul de la abatorul din colț./ sta în genunchi, cu halatul plin de sânge/ și securea alături. se ruga tăcut, cu capul într-o/ vâlvătaie de aur."

Singura schimbare sesizabilă constă în temperarea ironiei, care acum este foarte discretă, un fel de irizație a unor istorisiri sumbre.

Lucian Vasilescu

LUCIAN VASILESCU a târât și el după sine ghiuleaua grea a ingineriei, până în 1989, ca Daniel Bănuțescu și Mihail Galățanu, pentru ca în 1990 să evadeze și să se întoarcă acasă, adică în lumea poeziei, care reprezintă adevărata lui vocație. Născut la 23 octombrie 1958 în Ploiești, el este în prezent stabilit în București. Biografia sa profesională, spre deosebire de aceea a lui Mihail Galățanu, a fost valorificată ingenios în poezie, care, drept urmare, este încărcată de actualitate ca de un curent electric de înaltă tensiune.

"Slujbe - mărturisește Lucian Vasilescu - am avut multe, dovadă *Cartea de muncă*, probabil cea mai «groasă» carte a mea de până acum. Citez dintr-însa:

inginer la Combinatul Petrochimic Borzești (Onești sau Gheorghe Gheorghiu-Dej), inginer la Rafinaria Vega - Ploiești, inspector pentru județul Prahova al M.A.T.M.C.G.F.F. (sic!) - Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gestiunii Fondurilor Fixe (acestea, până în 1990). După aceea: secretar de redacție la revista *Luceafărul*, ziarist la *Cotidianul*, «expert» în relații publice la C.N.A. (Consiliul Național al Audiovizualului), ziarist la *Evenimentul zilei*, apoi la *Ziua*, secretar general de redacție la revista de actualitate editorială *Cartea* - editată de Fundația *Nemira*, muzeograf la Muzeul Literaturii Române, redactor-șef al revistei *Câinele meu*."

Dintre "slujbe", cea care i-a oferit cele mai multe sugestii pentru poezie a fost, fără îndoială, aceea de ziarist. Cu un simț poetic sigur, Lucian Vasilescu a știut să vadă în gazetăria ieftină și de succes la public practică la *Evenimentul zilei* un spectacol tragic al simulării freneziei existenței, o parodie a eroismului ființei omenești. Nimeni n-a mai reușit până la el să valorifice poetic cu atâta vervă experiența de gazetar.

Următoarele volume de versuri - *Ingineria poemului de dragoste* și *Sanatoriul de boli discrete*, amândouă aparute în 1996 - se remarcă printr-o gesticulație camavalescă, dincolo de care se întrevește suferința. Poetul intră temporar în competiție cu poezia generației '80.

Volumul care reprezintă însă cartea lui de vizită, *Spirt. Muzeul întâmplărilor de ceară*, 2000, nu mai aduce aminte prin nimic de retorica optzeciștilor. Ceea ce produce o puternică impresie în timpul lecturii acestui volum este intensitatea calmă a trăirilor. Asemenea unui credincios fanatic, poetul ar putea face să se topească și fierul cu fixitate privirii lui. Pe el, nimic din ceea ce e omenesc nu-l perturbă și nu-l iluzionează:

"Am născocit un cuvânt de forma trupului tău. Apoi altul./ Și încă unul. Frumoase, de nerostit, într-o limbă nouă,/ bogată și moartă. Unul câte unul./ Dar cuvântul ce-l căutam inimii mele tot nu se-arată./ Așteaptă - răgazul scurt al vieții nu e de-ajuns./ Ai moartea înainte pentru a spune ce ai de spus." (*Spirt. Despărțirea vieții în silabe*).

Într-o dispoziție sufletească neagră, poetul se spovedește cititorului ca unui preot. Momentele jucăuse sunt acum extrem de rare și tocmai de aceea au farmec.

Dintr-un poet fantezist, dintr-un scamator al actualității care introducea în joben proza vieții de fiecare zi și scoțea din el poezie, Lucian Vasilescu s-a transformat într-un poet auster și mediativ. Forța sa, care altădată stătea în cuvinte, stă acum în cuvânt.

Alex. Ștefănescu

Florenta ALBU

Inedite

Aniversare

Tu doamnă
Iarnă a iernii
vin spre tine
purtându-mi inima în palmă
oferindu-ți-o

inima
un bulgăraș de gheață înflorind
sub ochiul tău
la suflul tău
cu flori de gheață înflorindu-mă

tu iarna mea
întâmpinându-mă la capăt
însingurato ceremonioasă!

Versuri negre

Înșir la zile negre - versuri negre.
Porumbe vinete fac gura pungă
amară - acra
fruct de vară crudă
- și se întinde zilnic
porțioara otrăvită
hrana - medicamentul - doza

faci ochi în zori cu gustul ei în vintre
cu panica urcându-ți în gât
aduni de la o zi la alta
frica/ greața
spaima desăvârșindu-și opera.

Auzi, istoria își poartă târnurile
pe străzi în suflete
în burti gravide.

Chiar și-n poezia care-și varsă la
rigole

visele avortate
Feți - Urâți.

Timp exterminator grăbește!
Cât mai avem pământ să ne
îngroape
cât încăpem acolo încă
unii cu alții - unii peste alții

cât nu ne-ncăierăm și-acolo
pentru-acest din urmă drept -
locșorul în pământ!

Cântec de toamnă

Pentru Lori

Trec păsări pe cer
oftează pământul de toamnă
armonică strânsă - întinsă
câmpia
aer prăfos nostalgii
mierlița bolnavă
într-un cântec uitat.

Mănânc pepene verde
cocoșul - creasta lui roșie
dulcele - dulcea copilărie.

Vine pe drumul subțire
printre bostăni și bozii
sfânta Marie mică
descultă prin bozii.

Câmpie - sufletul meu
într-o armonică
strânsă - întinsă în vânt

„mierlița când e bolnavă
vine cucul și mi-o întrebă
ce ți-e ție, soro dragă?"

„...ce ți-e ție, soro dragă?"

Poeme

Poeme - mai visăm eliberări
crezuri iubiri
pe limba sfântă-a poeziei
când lumea își petrece
se leapădă de noi
și se petrece dincolo de noi
pe când poezii obosesc să spună
adevăruri
pe limba utopiei - poeziei.

Când dincolo e haos
tristete necuvântătoare
nici plâns să mântuie
păcatul de a fi
de-a nu fi

- numai poezi - poeme obosite
cuvântând
pe limba sfântă-a poeziei
tot adevăruri - spaima
pământeste.

Icoană

Parcă m-afund în moarte
parcă
mă sorcovesc copiii
din lumea ceea-laltă
parcă e ziua albă de mai ieri
flori dalbe
flori de măr

și mama iese-n prag
și îmi miroasă
a ger a cozonaci de-acasă

și moartea-i Evă
pururea mireasa-n
icoana de acasă

și ne-adunăm pe plaiul-rai
cu mărul dulce de acasă
și suntem toți acolo ninși - fericite
florile dalbe - flori de măr.

Decembrie

Năvală dau anii -
barbarii luând în copite
zăpada!

Decembrie mă îmbracă
în alb în alburi
geroase - mireasă.

Ce vreme târzie se-aude
vuind viscolind -
Domnul Nord mă alege

Îmi aruncă pe creștet zăbranic
vâl de mireasă
ninsă - aleasă

un troian de iubire
mă gătește
mă strânge-n zidire.

La Peleş, despre kitsch

ÎNTR-UN număr recent al distinselor, de față, reviste a apărut, sub o nu mai puțin distinsă semnătură, „o repede ochire” asupra fatalei înclinații a vechilor familii regale către producerea, difuzarea și consumul de „chici” (sic). Geneza ipotezelor expuse de cunoscutul „caragialeolog” a constituit-o „impresia” declanșată de „revendicarea castelului Peleş de către fostul său proprietar”. Drept consecință logică, plasează castelul, împreună cu mare parte din producția artistică și arhitecturală a vremii în respectiva categorie estetică!

La asemenea concluzii pesimiste domnia sa a ajuns prin cercetarea unei fotografii istorice (poate de familie?) înfățișând o reuniune a capetelor încoronate din Europa. Barbați apatici, femei posace, atmosferă monotonă și artificială, conduită caracterizată prin ipocrizie, educație diletantă încurajând veleitarismul. Origina răului: căsătoriile consangvine. Autorul le reproșează apoi că își pierd timpul cîntînd la pian, desenînd sau pictînd, scriînd versuri, făcînd săpături arheologice, întocmind proiecte sau conducînd șantierul clădirilor comandate. (Ce bine ar fi fost dacă s-ar fi rezumat, pașnic, la astfel de ocupații colaterale, posibil de recomandat și președinților marilor puteri de azi. Din păcate nu toți agreează saxofonul ca Bill Clinton).

Aparent, raționamentul și concluziile cercetării de unul singur sunt de necontestat. Totuși au existat și excepții...! Țarul Alexandru al III-lea nu mai apatic nu a fost iar despre împărăteasa Sissi nu se putea spune că era o posacă. Ludovic al II-lea al Bavariei este cel care l-a susținut pe Wagner în timp ce după „bunica Europei”, regina Victoria, a fost botezată arhitectura orașelor britanice din secolul al XIX-lea. Eit despre „obscurul principe... promovată la rangul de rege”, Carol I al României, ce se poate spune? Trecînd cu vederea însușirile organizatorice,

politice și administrative, recunoscute și stimulate prin educație, ar fi de amintit gustul pentru arta adevărată, care l-a ajutat să realizeze una din cele mai apreciate colecții din România!

Nu e mai puțin adevărat că regele Carol I a fost comanditarul „butaforiei” și „producției kitsch” care este castelul Peleş cu sălile sale „în cel mai pur stil” florentin, maur, rococo etc. (Nu cumva aprecierea gradului de puritate stilistică este contribuția originală a autorilor de ghiduri?!). Chiar și nestorul istoricilor de arhitectură, regretatul academician Grigore Ionescu, numește castelul Peleş, una din ultimele realizări ale romantismului de școală germană, un „exemplu ciudat, mai cu seamă în ceea ce privește interiorul, de îmbinări fantastice de elemente gotice, renaștere, baroc”. Ar fi de verificat, pe de-o parte, care este legătura dintre ciudățenie și kitsch, și pe de alta, măsura în care imaginea arhitecturală se datorează capului încoronat care a fost Carol I.

CA un ultim argument, severul judecător amintește despre moda imitatoare a eroinelor Caragialeului, prea distinselor, de asemenea, doamne Piscupesco sau Elefteresco. Cu toate la un loc, concluzia nu poate fi decît una: castelul Peleş nu face doi bani, întreaga agitație stîrnită în jurul retrocedării lui e gratuită. Dar, în subtext, după puncte și virgule transpare și o constatare adiacentă vizînd pe admiratorii (prea puțin școlîți) ai producțiilor gen Peleş. Și așa, din glumă în glumă, se ajunge și la adevăruri triste pentru critic. Toate conștățiile prosperă vînzînd (cui? nesocotîților, și ei, turiști străini!) dragele obiecte ale bunicilor și bunicelor de altădată. În muzee și expoziții se organizează frecvent manifestări dedicate contextului arhitectural și artistic dinaintea de 1900. Ar mai fi de amintit succesul de care s-a bucurat, acum pu-

țini ani, expoziția „Casele Bucureștilor de pe vremea regelui Carol I”, organizată la „Catacomba”. Palate desenate de arhitecți veniți din Franța, Italia, Austria, unii la invitația regelui (comanditar în rînd cu alții), reședințe proiectate de arhitecți din țară cu școală străină, case simple ridicate de meșterii locali după modelele vremii. Nu în ultimul rînd, este interesant ca descoperitorul Miticilor și Venturienilor chicioși, s-a retras la finele vieții în patria romantismului de turtă dulce și crinolină.

Între aceste reședințe din capitala estivală care trebuia să devină Sinaia, se număra și castelul Peleş. Primul lui arhitect, Wilhelm von Doderer, făcuse studii la Stuttgart și Berlin, lucrase în renumite ateliere de arhitectură, fiind la vremea solicitării regelui Carol I profesor la Universitatea Politehnică din Viena. Pe baza schițelor sale, restrînsă la cererea comanditarului, castelul a fost în mare măsură realizat de asistentul profesorului, Johannes Schultz, originar din Chezară-Craiescul, pe atunci, Lvov/Lemberg și continuat pînă la primul război mondial de cehul Karel Liman, ambii citați în lucrările de specialitate. Ambii, de asemenea, ajutați de o armată de artiști, de la decoratori pînă la sculptori, și meșteri calificați, de la stucatori pînă la grădinari. Căci imaginile interioare, uneori pe mîchie de cuțit, sunt întregite de peisajul de afară, unde castelul și natura cuceresc privitorul indiferent dacă urcă din vale sau călătorește cu funicularul.

La vremea respectivă, în arhitectură erau la modă atît reluările (de la neoromantic pînă la neobaroc) cit și amestecurile stilistice (arhitectura eclectică). Adevărat, un moment de criză, dar care, pe lîngă destule produse de calitate, a pregătit, prin stilurile 1900 (Liberty, Sezession, Jugendstil) nașterea arhitecturii moderne. Înaintea de a folosi limbajul arhitecturii internaționale, arhitecții au exersat toate limbile (stilurile) de pînă atunci ale meseriei.

În iureșul timpului, creația lor a fost uitată sau, mai rău, blamată. (Asta, deși a coincis cu o perioadă de elan edilitar, determinînd amprentarea mării majorității a orașelor din Europa, dar și din România). Nimic nou sub soare: goticul a fost desconsiderat de renascențiști, barocul de clasicisti, funcționalismul de postmoderniști ș.a.m.d. Artele plastice, muzica și literatura trăiesc aceeași experiență, de la caz la caz, cu nuanțe. Cîți mai citesc azi „Sufriințele tinărului Werther” sau „Mizerabilii” lui Hugo dar, în schimb, se emoționează încă la auzul unui „impromptu” schubertian sau a unei „nocturne” de Chopin? Mai ales dacă ar fi cîntate în mica sală de muzică a Carmen Silvei de la Peleş, îmbrăcată în lambriuri de lemn get-beget, ascunse după tablouri și statui ale celebrei colecții regale. Ca

și muzicile mai vechi, arhitectura (muzica împietrită, după o mai veche definiție) romantică și eclectică a fost redescoperită abia după peste un secol, timp în care scara de apreciere a ei s-a reasezat pe baze mai obiective.

Problema e că generalizînd și puînd ștampila de kitsch (chici) asupra arhitecturii folosite la Peleş, se subapreciază calitatea unei mari părți din orașele românești, marcate de aceste mișcări stilistice. Nu cumva asemenea subaprecieri au facilitat și demolările de dinainte și de după 1989? Iar dacă desconsiderăm acest patrimoniu, ce-ar mai fi de zis despre unele producții „romantice” actuale, influențate nu de nordul european ci de orientul îndepărtat? Este cazul să se propună o nuanțare între kitsch-ul general acceptat și „chiciul” adaptat condițiilor băștinase? Sigur că o apropiere de dragele doamne Piscupesco și Elefteresco este tentantă. Cu atît mai mult pentru un cercetător al geniului de la Haimanale, incîntat de figura de stil întoarsă din condei. Dar este oare justificată această lipsă de condescendență și humor față de moștenirea din vremea bunicilor, mai ales dacă „avea rolul de a le exalta originea” discutabilă?

CASTELUL Peleş rămîne reprezentativ pentru o mare parte din arta și arhitectura vremii. Pentru stimularea unei mai bune dispoziții vis-à-vis de acest ansamblu ar fi de consultat și alte fotografii ori texte, vechi sau noi. Căci referirile pe care se sprijină onorabilul reprezentant numai o față a realității. Liberalul Rathenau, contemporan al „kaiserului”, nu putea gîndi altfel despre încoronări. Reflecțiile lui Calinescu despre D'Annunzio contrazic intențiile ulterioare oglindite în romanele gen „comedia umană”. Iar în locul „vechii monografii” a lui Mihai Haret (1936) ar trebui cercetat doar inventarul sec al valorilor culturale legate de Peleş. Un asemenea inventar (inclusiv statutul juridic și condițiile de vizitare) este prezentat în „Guide de la Roumanie” rédigé... sous le patronage du... commissariat général... aux expositions internationales de Paris et New York, Bucarest 1938.

Peter Derer

POLIROM

NOUTĂȚI noiembrie 2001

Silviu Eugen Rogobete

O ontologie a iubirii

Leon Wieseltier

Kaddish

I. Cerghit, I. Neacșu,

I. Negreț-Dobridor, I.-O. Pânișoară

Prelegeri pedagogice

În pregătire:

J.D. Salinger

Andrei Makine

Nouă povestiri

Crima Olgăi Arbelina

Reduceri de 30%

Pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ▶ Agenda

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978, Timișoara, Tel.: 092/548785
E-rail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

Desen de LINU

Baloturile de ziare

PE Calea Victoriei, între Muzeul de Istorie și Splaiul Dîmboviței, se putea întîlni, cu mai mulți ani în urmă, un bătrîn mic, împușinat mai degrabă, pierdut sub pulpanele unui palton soios pe care nu-l abandona indiferent de anotimp sau de vremea de afară, care căra, pe spinarea lui cocoșată neverosimil, baloturi imense de ziare. Puse în ordine, întotdeauna cu titlul la vedere, frumos aliniat la margini și legate în cruce cu aceeași sfoară groasă de cîneapă, zia-rele formau pachete aproape cubice. Prinse între ele ca niște desagi, cu mai multe fire împletite într-un fel de funie, ele erau puse în cumpănă deasupra gîtului, și balangănitul lor ritmic, determinat de ritmul pașilor, dădea senzația unei instalații bizare sau a unei viați atipice, nerepertoriată încă în atlasele de specialitate. L-am urmărit de mai multe ori, abatîndu-mă din drum, fără vreun gînd și fără vreun scop anume. Ca să nu mă apropiu prea tare îmi sincronizam pașii cu hîrșitul prelung al bocancilor lui scîlciati și fara șireturi, iar cînd el se o-prea să-și mai tragă sufletul și să-și mai steargă, cu latul palmei, transpirația care îi șiroia pe față, mă opream și eu prefăcîndu-mă că-mi leg, cu senzația irepresibilă a unui ceremonial sadic, șireturile pe care pantofii mei parcă le purtau cu o anume ostentație sfidătoare. Chiar dacă față nu i se vedea niciodată limpede din stufărișul unei barbi crescute într-o desăvîrșită dezordine și dintre firele de păr ce-i curgeau mereu peste frunte, o bănuiam calmă și senină. De mai multe ori am fost tentat să-l întreb ce face cu atîtea ziare, dacă le duce cumva la DCA, dar întrebarea a rămas mereu suspendată și ideea destinației mi s-a părut nepermis de vulgară. Bănuiam o rațiune înaltă în acest efort și proiectam, la capătul lui, o construcție neobișnuită, la limita mitologiei. Într-una din zile, într-o arșiță de august, l-am urmărit cîteva sute de metri, pînă aproape de restaurantul Calul Bălan. Mergea încet, legănat, baloturile de ziare i se balangăneau de o parte și de alta a gîtului și, pentru prima oară, poate din cauza distanței mici, i-am auzit gîfîiul neputincios și parcă am simțit organic, în profunzimea propriului meu corp, povara acelei respirații șuierate și dramatice.

- Netrebnică trebuie să fi fost viața astuia, de poartă el acum atîtea păcate în spate!

M-am întors după direcția glasului și am văzut, chiar lîngă umărul meu, un bărbat în vîrstă, înalt și zvelt, cu părul alb și cu un baston sprijinit pe braț. Privirile ni s-au întîlnit. Avea ochii negri, pătrunzatori și luminoși.

- De unde știți că sînt păcate? l-am întrebare eu.

- Pentru că sînt ziare, mi-a răspuns el privind-mă cu un fel de compasiune, sînt zi-a-re, a repetat, silabisind de această dată, apoi s-a îndepărtat încet și s-a pierdut după colțul unei clădiri.

Paradoxul bulgăresc

ELIMPEDE că România a pierdut iremediabil și pe toate planurile cursa cu Bulgaria. Podul peste Dunăre se face acolo unde vor bulgarii, combi-

natul de la Giurgiu, deși pe butuci, vici-ază încă aerul paradiziac de la Vidin, pînă mai ieri famelică Leva, surata și omonima slavă a la fel de scheleticului Leu carpatin, se bate acum în design și în potență cu legendara Marcă germană, la temele europene Bulgaria a dovedit mai multă sîrguință, iar pe piața mondială ea a lansat un produs față de care atît revoluția cît și tranziția românească nu sînt mai mult decît jenante forme de gimnastică barbară și de grobianism păgîn, anume *umbrela bulgărescă*. Chiar și pe frontul monarhic, deși noi sîntem singura țară din lume al cărei rege, aflat pe tron în timpul celui de-a doilea război mondial, este, în ciuda apartenenței sale definitive la patrimoniul istoric european, un om activ și cu o prezență imediată copleșitoare, bulgarii ne-au dat clasă. În timp ce Regele Mihai, prin amatorismul de o candoare discutabilă al Convenției Democratice a fost implicat abuziv, grație invocarilor, declarațiilor și diverselor sloganuri, în politica măruntă de partid gonflat, Regele Simeon al Bulgariei a fost lăsat, cu multă inteligență, într-un spațiu neutru. Și dacă, astfel, ideea monarhică românească și-a epuizat resursele, în solidar cu eșecul și cu pulverizarea coaliției de jumătate la dreapta, la bulgari, în urma acelu-rași experiențe, ea a devenit o alternativă reală, adică o a treia cale. (A se vedea, spre comparație, cum calea noastră care poartă același număr, cea din fericire neexperimentată încă, se compune supra-realist din Vadim, din Mițura și din ceata lor de guriști.) Și spre a duce, parcă, încă mai departe imaginația bulgărescă, pe cele mai înalte culmi ale Balcanilor, Regele Simeon a devenit, prin sufragiu, și prim-ministru, ceea ce, trebuie să recunoaștem, este un paradox mult mai seducător decît acela al revenirii lui Ion Iliescu, pentru a treia oară, în Dealul Cotrocenilor, vizavi de Ștefan Gheorghiu, acolo unde Emil Constantinescu i-a ținut locul cald timp de patru ani. Competiția nu s-a terminat însă aici. Pentru a nu rămîne mai prejos decît bulgarii în materie de valorificare superioară a monarhiei, fostul comunist Ion Iliescu l-a transformat pe Regele Mihai, ba printr-o invitație la muzeu, ba printr-o întîlnire la capătul(!) colegului mai tomnatic Mihai Viteazul, ba printr-o găzduire aniversară, într-un docil partener de happening sau de performance politico-istoric. În acest moment bulgarii au fost pur și simplu umiliți. Or avea ei un rege prim-ministru, dar un președinte comunist care să se joace în public cu un rege detronat de comuniști, să se țină de braț, să se reculegă la sfintele cripte, să asculte liturghii și concerte împreună, chiar asta n-o aveau. Dar cînd tocmai pare că România își revine în forță și măcar la paradoxuri este premiantă, bulgarii s-au trezit și s-au răzburat definitiv. Și-au ales și ei un Președinte comunist! Om fi avînd noi un Președinte comunist și un Rege monumental, s-or plimba ei la braț și s-or juca public împreună, însă, într-un fel sau altul, ambii sînt, din ce în ce mai mult, frumoase piese de scenografie, ornamente rătăcite într-o tranziție atipică, populată barocizant cu fantasmă și cu miraje. În compensație, ai bulgarilor sînt beton: Regele este prim-ministru, adică executiv, iar proaspătul Președinte comunist Părvanov nu are decît 44 de ani. Vîrstă optimă la care se poate făuri istoria, mai ales că domnia sa este, după cîte se aude, și un reputat istoric! Asta e, și aici am luat-o în bot!

Pavel Șuşară

DESPRE FEMEI

UNII ajung să se cunoască reciproc prin intermediul căte unei femei întîmplător împărțită, fără să știe... Bune observa-toare, remarcînd cine știe ce meteahna, apucătură bizară sau vreun amanunt biografic, femeile transmit numai decît informațiile următorului partener oca-zional, dacă vine vorba.

Și-așa, unii despre alții, habar n-avînd, bărbații ajung să afle multe unii asupra altora, mult mai ușor decît dacă ar fi dorit acest lucru cu tot dinadinsul. Sunt cazuri cînd ei, constatînd că, fără știință, au iubit una și aceeași femeie, se supără, se offensează, devin geloși, violenți... Sau, invers, se împrietenesc la toarta, pe bază de gusturi și de afinități electice, dacă ni se permite...

Să vă dau mai bine un exemplu. Voi folosi, convențional, trei nume fictive: Ionel, Mitică, Fifi.

Primul are o aventură cu Fifi. Care află că Ionel, după ce i se întîmplă ce i se întîmplă - *incepe să sughiță*. Îl apucă, domnule, sughițul! Fifi face caz de întîmplare și, *venind în contact* cu Mitică, îi povestește totul ca pe o nostimădă...

Ionel se cunoaște bine cu Mitică. Luăm situațiunea caragialiană cunoscută, - amici de birou... Pînă cînd, într-o zi, la o bere, venind vorba de amor, - cine cu cine - pe Mitică îl umflă rîsul. Râde așa, de unul singur. Ionel așteaptă cît așteaptă, privindu-l cum râde; pe urmă, întrebă, iritat: „Ce răzi, monșer?!”...

Mitică nu mai conținește. El dă din cap, hohotînd în sens că lasă... *nu poci a spune, monșer!* Ionel insistă. Văzînd că celălalt moare de rîs, și că, la un moment dat, Mitică îndreaptă spre el degetul arătător... deși nu e ceva clar... Ionel se supără, se enervează, se scoală de la masă și pleacă; pe urmă, se întoarce, furios, îi cere socoteală, Mitică nu vrea și pace, și-atunci Ionel, exasperat, îi trage o palmă.

Și astfel, doi prieteni buni, dați ca exemplu de amicie și de încredere unul în altul, ajung să se bată între ei ca chiorii, și mai și, ajung cu alai la poliție... Cum să-i spui unuia că el atunci cînd... mă rog, sughițe! Îl apucă taman atunci sughițul... Se poate sune una ca asta? Evident că nu. Iar Ionel va fi convins pe veci că bunul său prieten, Mitică, își bate joc de el, așa, din senin, c-așa-i place lui și nici măcar nu dă explicații...

*
*
*

Bine, să trecem. La chestii mai serioase. Astfel, prin colportări de alcov, căzura guverne. Izbucniră conflicte. Războaie! Ca cel pe care Menelau, regele acheilor, soțul aventuroasei Elena, amanta păcătoșului de Paris, zicînd orori cînd despre unul, cînd despre altul, îl începu contra Troiei codoașe!...

Au fost păreri pătimașe pro și contra... Arhanghelul intrabil al revoluției, de pildă, Saint-Just, era de părere că femeile mai mult incurcă decît poți să pui bază pe ele, și că dacă n-ar fi nevoie de dînsele, - Ființa supremă hărăzîndu-le darul procreației în exclusivitate - și că dacă nu ne-ar captiva, din cînd în cînd... *leur faiblesse interessante...*; ei bine, normal ar fi ca ele să fie trimise imediat pe eșafod!...

Nu vom invoca istoria dinadins spre a defaima ființa pe care biologia o așează, omenește vorbind, în mijlocul atracției absolute, precum și în centrul poeziei universale. Cele mai pasionante texte din lume nu au fost însă închi-

PREPELEAC

de Constantin Toiu

nate iubirii, ci vicleniei feminine în stare să subjuge și să apere neamuri întregi. Ca Iudita, nimicînd pe vrăjmașii seminției sale, cucerindu-l pe generalul asirian Oloferm, opresorul evreilor...

Ea se roagă mai întîi lui Dumnezeu - de fapt somîndu-l, ca pe orice bărbat, cerîndu-i să treacă la faptă...

*
*
*

„Domnul este numele tău! Sfarîmă cu puterea ta silnicia lor - îi poruncește ea - și în mânia ta dărîmă țara lor, căci ei și-au pus în gînd să pîngărească locurile tale sfinte... Caută în jos la trufia lor și trimite mânia ta peste capetele lor, și dă în mîna mea, celei văduve, puterea pentru ceea ce mi-am pus în gînd... Nimicește semetia lor prin mîna unei femei! Căci puterea ta nu stă în numărul mare, nici tîria ta în puterea cailor, ci tu ești Dumnezeul celor smeriți, ajutorul celor mai mici, sprijinul celor slabi, adăpostul celor părăsiți, izbăvitorul celor desnădăjduiți...”

De foarte puține ori ideea democrației și harul libertății, cunoașterii și inteligenței, întruchipate de o femeie - văduva lui manase, Iudita - prilejuiră texte atît de înălțătoare, de simple și directe, ca rîndurile cuprinse în CARTEA IUDITEI din Biblie. După rugăciune, Iudita se gatește cocheta, punînd la cale planul ei de spioană intratabilă...

„...Și scoțînd sacul, s-a dezbrăcat de veșmăntele ei de văduvie, s-a îmbrățiat și s-a uns cu miresme, și-a pieptănat părul, și-a pus turban în cap și s-a îmbrăcat cu hainele ei de veselie... Apoi... își puse colierele, brățările, inelele, cerceii și toate podoabele ei... Și dădu roabei sale un burduf cu vin și un ulcior cu undelemn, turte de smochine și pîne de grâu curat...”

Astfel pregătită, însoțită de roaba ei, văduva lui Manase, teribilă, în culmea frumuseții sale redbîndită spre a-și răpune dușmanul, se apropie de poarta asirienilor.

„Și ei o opriră și o întrebă: Cine ești, de unde vii și încotro te duci? Și ea răspunse: „Sunt fiică de Evrei, și fug de ei, căci ei vă vor fi dați ca hrană.”

Și mă duc la Oloferm, generalul oștirii voastre, ca să-i destănuiesc adevărul și să-i arăt un drum pe unde să apuce ca să ia în stăpînire muntele întreg fără ca să piară nici unul din oamenii săi”.

Garda asiriană amuțește de frumusețea ei... O duc cu mare alai la căpetenia lor, Oloferm. Care și el este fermecat de înfașurarea Evreiceii fugare...

„Și Iudita intră și se așeză. Și inima lui Oloferm a fost cu totul răpită și mintea lui tulburată...”

Asirianul o îmbeie să mănânce și să bea... „Și Oloferm era sub farmecul ei și bău atîta vin, cît nu băuse niciodată...”

Iudita, în cele din urmă, rămase singură în cort cu generalul *bruit de vin*...

Văzînd aceasta, femeia se apropie de el, îl prinse de păr pe vrăjmașul popoului său, zicînd: „Întărește-mă, Doamne Dumnezeule!...”

Apoi îl lovi peste gât de două ori din toate puterile și-i reteză capul”...

Neamul femeiesc, adorat, le aprinse de atîtea ori bărbaților imaginația... Iubirea însă dădu îndărăt înaintea incestuoasei Fedre... tenacei lady Macbeth... răzburătoarei Iudita, caractere eterne ale prozei mondiale.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șuşară

EXPOZIȚIA retrospectivă pe care Wanda Sachelarie Vladimirescu a deschis-o la Galeria Etaj 3/4 nu este nici pe departe un simplu inventar cronologic, acel tip de operațiune aproape de severitatea unei statistici, în care artistul trebuie să se regăsească pe sine, delimitat în timp, așa cum păpușile rusești se regăsesc delimitate în spațiu. Deși cronologia constituie un criteriu în funcție de care se operează selecția, adevăratul criteriu nu este nici cuantificabil și nici unul exterior. Artista nu pare interesată aproape deloc de istoricitatea lucrărilor sale, de ritmica unei opere construite în jurul unor nuclee validate și, mai apoi, abandonate, ci de coerența launtrică a creației și de acea componentă a viziunii plastice care se exprimă printr-o anumită continuitate a tonusului și printr-o evidentă consecvență stilistică. Chiar dacă *retrospectivă* prin enunț, gândită, cu alte cuvinte, într-o perspectivă inversă, expoziției Wande Sachelarie îi lipsește tocmai dimensiunea temporală, acea notă specifică în care se poate reconstitui dinamica fluctuantă, cu interese de multe ori contradictorii, a oricărei creații de mare întindere. Dar dacă pictorița nu-și propune un bilanț amănunțit al etapelor, dacă ea nu urmărește, din aproape în aproape, propria-i construcție într-o bogată istorie contextuală și personală, atunci care

este miza ei în această expoziție? Răspunsul este relativ simplu: continuitatea gândirii, autenticitatea sentimentelor, consecvența și siguranța exprimării. Wanda Sachelarie își face din timp un aliat conjunctural, un simplu *tovarăș de drum*, pe care îl evocă și îl curtează insidios doar atât cât îi este necesar pentru a-l dezagrega și, mai apoi, pentru a-l suspenda cu totul. Privită astfel, expoziția sa retrospectivă este, în esență, o expoziție atemporală, o acțiune care se exercită exclusiv asupra spațiului, asupra spațiului bidimensional, acela al imaginii plastice, dar și asupra spațiului fizic, tridimensional, în care ea se articulează ca un discurs cuprinzător și complex. Dacă în ceea ce privește spațiul exterior am văzut ce se întâmplă - cum se abolește miza oricărei retrospective care este chiar temporalitatea -, în cel plastic, bidimensional, artista ne oferă un adevărat spectacol. Natura duală, supusă permanent unei tentații divergente, ea face unul dintre cele mai subtile exerciții de echilibristică spre a concilia, în imagine, tensiunile contrariilor. Într-un mod cu totul surprinzător, Wanda Sachelarie este simultan delicată, firavă, de o feminitate contemplativă și discretă, capabilă de a investi culoarea, în ipostaza ei de *ton* și de *tușă*, cu cele mai rafinate și mai tandre valori, dar și neliniștită, frustă, înspăimântată de limitele mate-

riei și de relativitatea instrumentelor. O energie primitivă, la limita idolatriei, emană permanent din compozițiile ei expansive, înspăimântate de vid, de o vigoare pe care doar cenzura permanentă a sentimentului o împiedică să plonjeze de-a dreptul în sălbăticie. Arhitect al culorii, cu o mare capacitate de a construi solid și sintetic doar din câteva pete, dar și un analist inteligent și acut cu tentații de grafician, posezoare a unei viziuni monumentale, exprimate sobru într-o perspectivă arhaică, dar disponibilă și pentru reveriile grațioase și imponderabile, Wanda Sachelarie Vladimirescu suportă greu orice încadrare fermă în vreuna dintre tipologiile curente. Fără a fi un artist livresc propriu-zis, o natură extrasă direct din precedente culturale, ea se situează, totuși, într-un amplu spațiu al memoriei. Referințele sale implicite, chiar dacă acoperă aparent o plajă istorică imensă, de la desenul parietal și pînă către mijlocul veacului trecut, se regăsesc, în fapt, într-o zonă unică, și anume în aceea a modernității. Tot ceea ce pare însușit a posteriori, asumat după o serioasă deliberare, este născut din acea nevoie imperativă, oarecum inocentă și romantică, a conștiințelor moderne de a-și regăsi și exersa libertatea pe spații expresive pure, necenzurate și nesupuse unei ordini artificiale de către normele abstracte ale pedago-

giilor academiste. Dar, dincolo de posibile apropieri și de repertoriile comune ale unui interval dat, pictura Wande Sachelarie se identifică limpede și pregnant. Chiar dacă unele dintre temele sale pot fi regăsite, în perioada inter- și imediat postbelică și în zona de interes a altor artiști din generații apropiate, în special în repertoriul unor pictorițe ca Magdalena Radulescu, Margareta Sterian și chiar Tia Peltz - scenele de dans în special, dar și acelea cu aglomerări de personaje schematice, într-o stare de semilevitație -, la Wanda Sachelarie Vladimirescu ele capătă note particulare și distincte. Tot ceea ce la Margareta Sterian era histrionism, la Magdalena Radulescu evaziune și miraj, iar la Tia Peltz un gen de cochetărie ludică și volubilă, devine aici pretext pentru o jubilație gravă. Și această contradicție aparentă nu este deloc întîmplătoare pentru că întreaga expoziție constituie spațiul unor asemenea paradoxuri: retrospectivă în afara temporalității, delicatețe și forță, contemplație și răbufnire, laconism și discursivitate, memorie și inocență. Iar dacă ar trebui să restrîngem totul la o singură formulă, aceasta nu ar putea fi decît din aceeași categorie: cum ar fi *expresionismul melancolic*, de pildă.

DESPRE EUGENIA

DESI se vorbește mereu despre necesitatea de a face cunoscut aportul intelectualilor români din afara hotarelor în planul culturii, există personalități deosebit de relevante din acest punct de vedere, despre care nu se spune nici un cuvînt. Mai ales când este vorba de persoane, care în general nu insistă pe afirmarea lor publică, preferînd să stea "departe de lumea dezlănțuită" și să se concentreze asupra muncii lor, să-și urmărească cu pasiune preocupările, chiar dacă nu se întrezărește nici o geană de speranță de recunoaștere în țara de origine. Lucrările lor rămîn practic necunoscute publicului de la noi, ceea ce nu poate fi decît spre paguba lui. De aceea mi-am propus să vorbesc despre un caz frappant, bineînțeles, al unei prietene apropiate. Căci cine altcineva l-ar povesti?

Mă refer la specialistă în folcloristică, orientalistă și muzicologie, Eugenia Popescu-Judetț (născută la Giurgiu în 1926), stabilită din anii '70 la Pittsburgh, Pa.. A mai existat la noi doar o singură relatare despre activitatea ei, și anume cea făcută la Radio România Cultural, anul trecut, de către Victoria Dumitriu. (Este oare posibil ca ceața ce s-a creat în jurul numelui Eugeniei Popescu-Judetț să fie atât de deasă și din pricină că soțul ei a fost instructor la echipa de dansuri din Scornicești la sfârșitul anilor '60? Vreau să cred că ipoteza aceasta este doar o fantasmă a nedumeririlor mele.)

Trebuie să spun că aceste note sînt sărace în date, deoarece prietena mea a refuzat să mă ajute în această privință, nefiind interesată de popularizarea activității ei, chiar și pe această cale, aleasă de mine. Dar ceea ce am trecut în aceste rînduri este perfect întemeiat.

Cunoscută în țară mai întîi ca solistă și coregrafă de dans popular, la un moment dat și-a îndreptat preocupările spre cercetări orientalistice, prin incursiuni în diferite domenii ca țesăturile persane, spectacolele de "karaghiozi" (marionete turce din hîrtie decupată) etc., concretizate în comunicări ținute la "Societatea

de orientalistă" din București. Dar tema principală, asupra căreia s-a concentrat la un moment dat, a fost muzica lui Dimitrie Cantemir. În acest scop și-a început lungă serie de călătorii la Istanbul, trecînd la studierea directă a manuscriselor aflate în bibliotecile de acolo, perfecționîndu-și, bineînțeles, totodată cunoașterea limbii turce, a scrierii arabe și a notației specifice muzicii orientale clasice. Ca urmare, înainte de a părăsi definitiv țara, în 1973 a reușit să editeze la Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor lucrarea *Dimitrie Cantemir, Cartea Științei Muzicii*. Spicînd doar cîte ceva din cele cuprinse în volumul din 1973, amintesc capitolul privind viața lui "Dimitrie Beizadea" la Constantinopol, o vedere generală asupra muzicii clasice turcești, ideile novatoare incluse în "Cartea științei muzicii" ca notație, moduri, ritm, forme etc., influența lui Cantemir asupra muzicii turcești, precum și facsimilul manuscrisului original cu traducerea lui și facsimilul melodiilor, însoțit de transcrierea melodiilor în notația europeană.

La Universitatea Duquesne, a predat diverse cursuri de dans folcloric, istoria artei etc. pînă la pensionare. Continuînd să studieze muzica turcă în general și a lui Dimitrie Cantemir în special, în cursul șederilor la Istanbul și-a făcut prietenii și relații durabile în mediile istoricilor și editorilor din Istanbul. Astfel i-a fost posibil să publice numeroase lucrări, fie sub formă de articole, fie de volume de sine stătătoare. Mă restrîng la a cita cele finalizate în perioada 1999-2001, și anume trei apariții semnificative.

Una din ele amplifică lucrarea cu tema muzicii lui Cantemir. Volumul *Prințul Dimitrie Cantemir, teoretician și compozitor de muzică turcă* a apărut în două versiuni, turcă și engleză, la Editura Selek Alimdar. În legătură cu aceasta, amintesc faptul că în anii '90, Academia Română, intenționînd să încheie ediția operelor complete ale lui Dimitrie Cantemir cu volumul creației lui muzicale, semnase un contract cu E.P.J. pentru re-

redactarea respectivului volum. E.P.J. a finisat elaborarea volumului în 1996. Din păcate, Academia a amînat mereu realizarea proiectului și în cele din urmă l-a părăsit, lipsindu-i, se pare, personalul ajutător necesar și condițiile tehnice. Autoarea, totuși, a continuat să lucreze la această temă, ceea ce a avut drept rezultat apariția volumului mai sus citat la Istanbul, în 1999.

O altă lucrare de anvergură din această perioadă, E.P.J. a realizat-o în colaborare cu Adriana Șirli, muzicologă stabilită la Paris. Intitulată *Sources of 18th Century Music*, prezintă și analizează două tratate de muzică comparată, scrise de doi teoreticieni muzicieni greci din sec. XVII, Panayiotos Shalaoglu și Kyriolos Marmarinos, și în care se pune în paralel muzica greacă și cea turcă a epocii.

A treia realizare a Eugeniei P. Judetț în ultimii doi ani ai secolului trecut este deosebit de semnificativă. Este vorba de participarea ei la ultimul volum (dedicat artelor) din cele 10 volume festive editate de Ministerul turc al Culturii cu prilejul a 700 de ani de la înființarea Imperiului otoman. Enciclopedia intitulată *Osmanlı (Otomanii)* a avut 800 de colaboratori, dintre care 140 cercetători străini. Un singur colaborator român -Viorel Panait- mai este prezent în această enciclopedie, în alt volum. La invitația inițială, E.P. Judetț a ales ca subiect de articol "Conceptul turc de suită de concert". Ministerul Culturii a revenit însă pentru a-i solicita și un articol despre Dimitrie Cantemir, care s-a intitulat "Prințul muzician Kantemiroglu". În ediția engleză, "concisă", în patru volume totuși "voluminoase", sînt menținute cele două articole ale Eugeniei P. Judetț, singurele de un autor "ne-turc".

În ultimele două scrisori am aflat despre noile proiecte la care lucrează. Unul dintre acestea reia tema "Cantemir", în care E.P.J. dorește să redea viziunea prințului moldovean asupra societății turcești, așa cum reiese din scrierile lui. (Titlu provizoriu -"Cantemir's view of the turks").

Dar deosebit de semnificativ îmi apare faptul că celelalte proiecte pomenite de ea stau sub semnul învierii amintirilor din primele perioade ale vieții, evocînd mediul din care a pornit, cel al regiunii dunărene. Astfel, de exemplu, îmi explic

faptul că, amintita editură a Ministerului Culturii din Turcia, urmînd să publice o serie de 20 volume despre istoria turcă și cerîndu-i din nou contribuția, E.P.J. a ales ca temă istoric insulei Ada Kaleh. În timpul discuțiilor, editorii au fost foarte interesați de cele relatate de ea și au îndemnat-o să treacă la scrierea memoriilor, pentru a i le publica în engleză și în turcă.

Atrasă de proiect, E.P.J. a început să lucreze la redactarea a ceea ce se va intitula "Along the Danube. Melodies with memories" (titlu care s-ar traduce eventual prin "Dealungul Dunării. Melodii încercate cu amintiri"). Pornind de la evocarea insulei Ada Kaleh (probabil ținta multor excursii pe Dunăre cu vasul tatălui ei) ca o prefigurare a întîlnirii cu cultura turcă, va trece la descrierea fostelor raiale turcești și în primul rînd a Giurgiuului, orașul ei de baștină, urmînd să povestească și anii petrecuți la București, studiile și cariera parcursă aci, peregrinările prin țară alături de soțul ei, pentru a culege melodii și dansuri populare, contactul cu limbile și culturile orientale prin profesorul ei, de origină armeană, H.Dj. Siruni, trecerea prin țări ale Orientului, apropiat sau mai îndepărtat, (Liban, India) și în sfîrșit relația privilegiată cu Istanbulul. Toate aceste însemnări urmează, după propria ei expresie, să fie "mozaicate" cu note istorice, melodii culese din Dobrogea, întîlniri cu diverși creatori sau executanți de muzică populară etc.

Separat are în proiect o lucrare de asemeni legată de insula dispărută: "Tribute to Ignacz Kunos" ("Omăgiu lui Ignacz Kunos"), Kunos fiind culegător de basme și cîntece locale la sfîrșitul secolului XIX, precum și autor al unor note etnografice importante. În introducere, E. P. Judetț se va referi la istoricul și etnografia insulei. Lucrarea o interesează și pentru a studia influențele românești și sîrbești în limba turcă vorbită la Ada Kaleh.

Un alt fapt important legat de persoana E.P.J. mai trebuie menționat: donația pe care a făcut-o Bibliotecii Naționale din Washington, cuprinzînd fișierul de dansuri folclorice culese pe teritoriul României de către soții Popescu-Judetț și constituind un *site* des consultat în catalogul Internet al respectivei instituții.

Yvonne Hasan

DE LA bun început, trebuie spus că, anul acesta, Zilele Filmului Italian au îmbogățit toamna cinefililor bucureșteni cu câteva evenimente care au dat acestei manifestări o notă aparte (cel puțin în *contextul dâmbovițean* al manifestărilor de gen): în mod evident, organizatorii (Institutul Italian de Cultură și Asociația culturală Itaro Arte) au vrut să ne ofere nu doar un festival ci, mai ales, un *alt fel de festival*. Șase filme reunite sub genericul "Mari autori ai cinematografului italian: trecut și prezent", două expoziții - "Omagiul lui Vittorio De Sica" și "Cineromit, un vis cinematografic româno-italian: 1941-1946", doi invitați de marcă - Alberto Farassino, critic și istoric de film, și Luigi Lo Cascio, o stea în plină ascensiune a filmului italian actual, câștigător în acest an la Veneția al prestigiosului trofeu Cupa Volpi pentru cea mai bună interpretare masculină - și, nu în cel din urmă rând, o dezbatere (privind *cinematograful european și filmul de autor versus cinematograful american și dominația producătorilor*) găzduită de Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică din București, în cadrul căreia studenții (viitori regizori, operatori, scenariști, critici de film, monteurii de imagine și sunet) au avut un profitabil și benefic schimb de opinii cu Alberto Farassino (în calitate sa de profesor la Catedra de film a Universității din Pavia și membru în Consiliul de conducere la Cineteca Națională Italiană).

Așadar, un festival care s-a ambiționat să cocheteze nu cu *gustul marelui public* (și bine a făcut, căci, actualmente, pe plăsurile noastre mioritice, cocktail-ul "manele&telenovele" bate, oricum, filmul), ci cu *gustul cinefilului* și care, în mod deliberat, și-a propus să ne ofere nu atât (sau nu numai) filme *în premieră* (cum ne-am obișnuit la astfel

de evenimente), cât, mai ales, ne-a dat posibilitatea să vedem (sau să revedem în copii restaurate) câteva dintre *capodoperele* filmului italian dintotdeauna. Selecția (făcută cu știință și dragoste de cinema de Veronica Lazăr - președinta Itaro Arte sau, altfel spus, inima și sufletul acestei manifestări) alătură (nu eterogen și aleator, cum ar părea la o privire mai neatentă) creații din anii '60-'70 cu producții de dată recentă ale cinematografului peninsular (cum ar fi *La Stanza del figlio/Camera fiului*, film distins cu *Palme d'Or* la Cannes 2001). Criteriul a fost cel al *valorii regizorilor aleși* (de unde și titlul selecției), dar a fost și cel al *interferențelor*, nu doar tematice, sau al *afinităților electivă*. Astfel, la prima vedere, Nanni Moretti - regizorul filmului pe care tocmai l-am citat și care a inaugurat Zilele..., - pare, prin tipul de cinema pe care îl practică (intimist, psihologic, intelectualist, cu multe elemente postmoderniste) și prin tipul de creator pe care îl exprimă (concentrat pe propriile obsesii, de un egocentrism ce merge până la nambulism) a nu avea nimic în comun cu Giuseppe De Santis (semnatarul, în 1949, al filmului *Riso amaro/Orez amar* - reprezentantul unui cinema neorealism popular, cu note melodramatice, dar puternic ancorat în realitatea social-politică a Italiei imediat postbelice). Sau cu Luchino Visconti - aristocratul comunist care, prin *Rocco e i suoi fratelli/Rocco și frații săi*, realizează un film-frescă cu o rafinată structură simfonică, demonstrând astfel că un subiect de actualitate (migrația celor din Sudul sărac spre Nordul industrializat) poate capăta noblețea și suflul unei tragedii antice și că personaje (aparținând marii familii a celor considerați, de obicei, *oameni fără importanță*) pot rivaliza prin profunzime și complexitate psihologică cu cele create de un Dostoevski sau un Thomas Mann. Dar, o

privire mai atentă și avizată, scoate în evidență conexiuni discrete și il relevă pe Moretti cel crescut în admirația filmului lui De Santis, (căruia i-a adus, de altfel, un subtil omagiu în *Caro diario/Dragă jurnalule*/când a inclus, printre imaginile emblematice ale culturii

Luigi Lo Cascio, protagonistul filmului *Cento passi*

vizuale ale secolului XX, și celebra secvență a dansului Silvinei Mangano) sau pe Moretti cel preocupat, asemenea ca Visconti, de tema *familiei* (a disoluției sau a regăsirii ei). Conexiuni există și între filmul de dată recentă a lui Marco Tullio Giordana (*Cento passi/O sută de pași*) și filmul, devenit deja clasic, al lui Francesco Rosi (*Mani sulla città/Mâinile pe oraș*), iar citarea de către Giordana, în anul 2000, a finalului acestei producții italiene din 1963 arată clar voința realizatorului de a continua tradiția acestui gen de cinema al intervenției sociale și politice. Reperul comun între alte două filme incluse în selecție - *Isoliti ignoti/Făptași necunoscuți* (Mario Monicelli, 1958) și *Divorzio all'italiana/Divorț în stil italian* (Pietro Germi, 1962) este nu atât genul (*comédie*), cât mai

ales faptul că ele marchează *sfârșitul unui anume gen de comedie* - tip farsă populară (în stilul celor interpretate de Toto care, de altfel, în semn de omagiu este distribuit de Monicelli în filmul semnat de el) și *începutul noii comedii italiene*, axată pe critica de moravuri și pe satirizarea diverselor aspecte ale actualității social-politice. Desigur, filmul-vedetă al acestei selecții de filme-vedetă, marea revelație și adevărat *coup de coeur* pentru tânără generație de spectatori-cinefili, a fost *Miracolo a Milano/Miracol la Milano*, unde Vittorio De Sica aliază în mod magic, după o rețetă doar de el cunoscută, realismul și fantasticul, umorul și poezia, gagul și tragicul, gentilețea și sarcasmul, pentru a ne pune în fața unei capodopere în care se recunosc influențe creator asimilate din Chaplin, dar în care, totodată, se repează motive și teme ce au inspirat, printre alții, pe un Fellini sau pe un Spielberg (finalul din *E.T.* este calchiat, în mod evident, după finalul filmului lui De Sica).

Bucuria (re)descoperirii acestei capodopere a filmului universal s-a completat în chip fericit cu plăcerea de a admira - grație Expoziției omagiale prilejuite de sărbătorirea a 100 de ani de la nașterea marelui cineast italian, - a multiplelor fațete ale talentului regizorului și actorului care a fost De Sica. Dacă adăugăm la toate acestea, documentele inedite (deosebit de valoroase pentru cunoașterea istoriei filmului românesc și încercărilor făcute pentru a-l integra în circuit european), prezentate în expoziția dedicată societății cinematografice italo-române Cineromit, avem adevărata dimensiune a Zilelor filmului italian care, anul acesta, au fost nu doar un festival, ci un adevărat *regal cinematografic*.

Viorica Bucur

CENTRUL MULTI ART DANS a împlinit un an

Salutam cu bucurie, în urmă cu un an, apariția unui nou spațiu destinat dansului contemporan și conexiunilor sale cu celelalte arte ale secolului XXI: *Centrul Multi Art Dans*, care funcționează de atunci în Casa de Cultură "Nicolae Bălcescu", a sectorului 4.

Cu și mai mare bucurie înregistrăm astăzi performanța micului grup de *ne-buni pentru dans*, cum îi numeam la vremea respectivă, care au reușit să realizeze ceea ce și-au pus în gând și luptându-se cu balastrul financiar au izbutit să scoată la rampă o serie întreagă de spectacole în premieră absolută, să organizeze cursuri și stagii pentru profesioniști și amatori, din care s-au putut finanța în proporție de 60%, restul fiind sponsorizări și, fapt aproape de neînchipuit, să-și păstreze entuziasmul inițial și chiar o anumită candoare emoțională. Vava Ștefănescu, director executiv, Mihaela Mihalcea, directorul departamentului de spectacole, Andreea Mincic, directorul departamentului Multi Art, secondați de Andreea Duță și de noua coechipieră Monica Stoian, formează o mică comunitate de artiști care au depășit nu cu mult vârsta de treizeci de ani, dar care dovedesc o disponibilitate sufletească pe care arare ori o mai putem întâlni și la persoane cu mult mai tinere.

Este destul de dificil să pui astăzi pe picioare un spectacol și cu atât mai greu să faci să funcționeze o instituție cu mai multe spectacole, manifestări interdisciplinare și programe educaționale. *Centrul Multi Art Dans* s-a născut dintr-o necesitate, aceea de a crea un loc perma-

nent deschis dansatorilor și coregrafilor independenți, de dans contemporan. Dar dacă el a putut și funcționa, faptul se datorează pe de-o parte muncii susținute și ingeniozității organizatorilor, iar pe de altă parte unor sacrificii conștiente de dansatori și coregrafi, pentru care actual artistic era primordial și nu remunerarea lui. La conferința de presă organizată cu ocazia împlinirii unui an de activitate a *Centrului MAD*, Vava Ștefănescu mărturisea în sensul celor mai sus arătate: "am inventat soluții ca să putem merge mai departe", iar Mihai Mihalcea adăuga că, "artiștii nu au fost întotdeauna plătiți". Toate aceste date sunt semnul unei dorințe neclintite de a aduce la lumină actul de creație, oricât de dificil ar fi condițiile în care el se naște și deci, implicit, sunt semnul unei puternice vitalități creatoare, menită să învingă. O primă probă a fost dată chiar în primul an de funcționare, când *Centrul MAD* a fost finanțat de EUROART - Fondul Cultural European timp de o jumătate de an, după care au reușit să se autofinanțeze, singurul sponsor ulterior cu o contribuție mai consistentă fiind Antena Pro Helvetia, reprezentată de directorul Gabriela Tudor. Și, în aceste condiții, este relevant să amintim care au fost producțiile *Centrului MAD*. Înființat în luna noiembrie a anului 2000, Centrul a dat primul spectacol în luna decembrie a aceluiași an, acesta fiind creația lui Mihai Mihalcea *Hamman/Prizonier în cutia toracică*, după care au urmat pe parcursul anului 2001, *Bătrânul de la graniță*, o creație a lui Eduard Gabia, *Diva* o coproducție de Mihaela Sirbu, Vava

Ștefănescu și Andu Dumitrescu, *Take five* în coregrafia lui Carmen Riban, și *De trei zile fără sora Ana*, spectacol realizat de Mateia Stănculescu, apoi *Strada 11 iunie nr. 41*, instalație coregrafică de Vava Ștefănescu și *Outcome*, spectacol creat de Manuel Pelmuș. Acestor producții proprii li s-au adăugat și o serie întreagă de creații anterioare, găzduite și ele în spațiul *Centrului MAD*: *Despre tine*, spectacolul Vavei Ștefănescu, *Dans X* în coregrafia lui Cosmin Manolescu, *5 minute din viața mea*, creația lui Eduard Gabia, *Către nicăieri* de Mateia Stănculescu, *Ființe ale mâinilor*, spectacolul lui Carmen Riban, *Strângeri de inimă* de Ion Dumitrescu, *Iluzii de hârtie* spectacolul Elenei Zamfirescu, serie încheiată de spectacolul Silviei Mihai, *Și... acum?*

Cine este atent nu numai la numărul acestor creații, simte încă din titlurile lor o undă puternică de înnoire, de prospețime, existentă în toate aceste producții, care, desigur, au oscilat în sus și în jos pe o anumită scară valorică, dar întotdeauna au purtat marca sincerității și a originalității.

Departamentul de educație artistică nu a fost cu nimic mai prejos prin propunerile sale decât cel de spectacole. El a oferit o gamă largă de posibilități de instruire, atât pentru profesioniști, prin organizarea unor ateliere cu artiști de talie internațională, precum elvețianul Jean-Marc Heim, dansatorul francez Pascal Allio, profesoara de dans de caracter Nadejda Loujine, "Cavaler al Artelor și Literelor" din Franța și artiștii Heine Røsdal Avdal din Norvegia și Yukiko

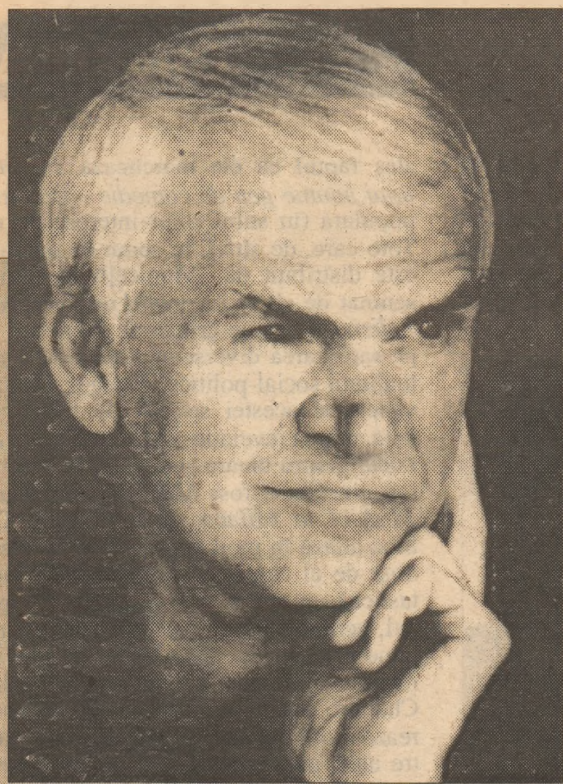
Shinozaki din Japonia, dar nu mai puțin și pentru amatori de toate vârstele, care au beneficiat și ei de cursuri de dans contemporan, etnodans, step, dans de societate sau relaxare prin dans, în sistem de abonamente pe 3, 6 sau 9 luni, în cadrul programului *E vârsta să dansezi*.

În fine, departamentul *Multi Art/Club* a susținut și el o serie de evenimente din zona artelor vizuale și a spectacolelor interdisciplinare, precum video-proiecții cu filme de dans ale studenților Universității de Artă, un concert Sorin Romanescu, o expoziție a Grupului Frina, sau altele ale lui Nicu Ilfoveanu sau a Lilei Passima, un happening de Andreea Mincic și Sorin Romanescu, o expoziție de fotografii Radu Sava și multe altele.

Conferința de presă de la *Centrul Multi Art Dans*, nu a fost nici ea anonimă, ci s-a intitulat "Vitejiile lui Mad cel Voinic pe tarâmul fermecat al dansului" și a fost urmată în seara aceleiași zile de decernarea unor "Mere de Aur", fiecare măr purtând un nume: "mărul stagiunii", "cel mai atrăgător spectator", "articolul de la marginea lanului", "cel mai darnic finanțator" etc.

La atâta curaj, pricepere managerială, dragoste statornică pentru arta dansului și căldură sufletească, de care au dat dovadă până acum organizatorii *Centrului MAD*, nu ar mai fi de adăugat decât o singură urare: să fie, în continuare, la fel de perseverenți, de tenace, de neînfrânați și să dea viață necurmată, încă mulți ani de acum încolo, lui "MAD cel Voinic"!

Liana Tugearu

SCRITORUL ceh Milan Kundera este deja bine cunoscut cititorilor români grație apariției în serie a romanelor lui la editura Univers. După ce ani de zile a fost receptat în primul rând ca reprezentant al primăverii de la Praga, ca disident (în perioada disidenței, 1969, l-am cunoscut la Praga), ori exilat politic (în Franța, din 1975), acum el apare – eliberat de aceste conjuncturi istorice – ca unul dintre importanții scriitori europeni.

Disecția inteligentă, lucidă și afectuoasă în același timp, la care supune existența omului în romanele lui *Gluma*, *Viața e în altă parte*, *Valsul de adio*, *Cartea râsului și a uitării*, *Insuportabila ușurătate a ființei*, *Nemurirea*, *Lentoarea*, *Identitatea* e resimțită ca definiție pentru omul contemporan. Volumul *Arta romanului* (1986), este prima carte scrisă de Kundera direct în limba franceză. Ea reprezintă, cum precizează autorul în prefață, „o carte eseu, bilanț al reflecțiilor mele asupra artei romanului”.

Volumul, adaugă Kundera în aceeași prefață, n-are intenții teoretice, ci e confesiunea unui practician, în măsura în care opera oricărui romancier conține o viziune implicită a istoriei romanului. Cele șapte texte relativ independente care o alcătuiesc (*Moștenirea discreditată a lui Cervantes*, *Convorbire despre arta romanului* *Note inspirate de „Somnambuli”*, *Convorbire despre arta compoziției*, *Undeva acolo, în spate*, *Șaptezeci și trei de cuvinte*, *Romanul și Europa*) exprimă concepția scriitorului asupra romanului european („arta născută din râsul lui Dumnezeu”).

În epoca contemporană, epoca „paradoxurilor terminale”, romanul e menit să lupte contra a ceea ce Heidegger numea „uitarea ființei”. El trebuie să fie o contrapondere a progresului lumii care conduce, în special prin mijloacele de informare în masă, la un fel de uniformizare și unificare a istoriei planetei. Romanul, ca model al lumii bazat pe relativitatea și ambiguitatea lucrurilor omenești, dacă vrea să descopere porțiuni noi de adevăr – deci să-și împlinească menirea – nu poate să o facă decât în răspăr cu progresul omenirii. Istoria romanului, ca operă a Europei, înseamnă succesiunea descoperirilor românești și nu însumarea cantitativă a romanelor.

Romanele care nu descoperă nimic nou, ci doar confirmă ceea ce se spune sau trebuie să se spună – cum au fost cele mai multe dintre cele ale universului totalitar, bazat pe un unic adevăr – „se situează în afara istoriei romanului”. Două din eseurile volumului se referă unul la Kafka, altul la H. Broch, dar și în acestea și în toate celelalte, reflecțiile lui Kundera merg permanent spre câțiva autori care sunt stelele fixe ale „istoriei sale personale a romanului”: Rabelais, Sterne, Diderot, Flaubert, Musil, Gombrowicz și în special Cervantes la care se referă această mărturisire de credință.

„Dar dacă viitorul nu reprezintă o valoare în ochii mei, de cine sunt legat: de Dumnezeu? de patrie? de popor? de individ?”

Răspunsul meu este pe cât de ridicol, pe atât de sincer: nu sunt legat de nimic altceva decât de moștenirea discreditată a lui Cervantes”.

Oferim în continuare cititorului un fragment care mi s-a părut semnificativ din dialogul scriitorului ceh cu Christian Salmon, intitulat *Convorbire despre arta romanului*.

C.S.: Concepția dumneavoastră despre roman ar putea fi deci definită ca o meditație poetică asupra existenței. Totuși, romanele dumneavoastră n-au fost întotdeauna înțelese astfel. Se află în ele multe evenimente politice care au alimentat o interpretare sociologică, istorică sau ideologică. Cum conciliați interesul dumneavoastră pentru istoria societății cu convingerea că romanul examinează înainte de orice enigma existenței?

M.K.: Heidegger caracterizează existența printr-o formă arhicunoscută: in-der-Welt-sein, a fi-în-lume. Omul nu se raportează la lume ca subiectul la obiect, ca ochiul la tablou; nici chiar ca actorul la decorul unei scene. Omul și lumea sînt legați ca melcul de cochilia lui: lumea face parte din om, ea e dimensiune a lui și pe măsură ce lumea se schimbă, existența (in-der-Welt-sein) se schimbă și ea. Începând cu Balzac, „die Welt” a ființei noastre are un caracter istoric și viețile personajelor se derulează într-un spațiu al timpului jalonat de date. Romanul nu va mai

putea să se debaraseze niciodată de această moștenire a lui Balzac. Chiar Gombrowicz care inventă istorii fanteziste, improbabile, care violează toate regulile verosimilității, nu scapă de ea. Romanele lui sînt situate într-un timp datat și perfect istoric. Dar nu trebuie să confundăm două lucruri: există pe de o parte romanul care examinează dimensiunea istorică a existenței omenești, există pe de alta romanul care este ilustrarea unei situații istorice, descrierea unei societăți la un moment dat, o istoriografie romanțată. Cunoașteți toate acele romane scrise despre Revoluția Franceză, despre Marie-Antoinette, sau despre 1914, despre colectivizarea în URSS (pentru sau contra ei), sau despre anul 1984; toate acestea sînt romane de vulgarizare care traduc o cunoaștere ne-romanescă în limbajul romanului.

Or, nu voi obosi nicicînd să repet: singura rațiune de a fi a romanului este să spună ceea ce doar romanul singur poate să spună.

Dar ce poate să spună în mod specific romanul despre Istorie? Sau: care

e modalitatea dumneavoastră de a trata Istoria?

Iată câteva dintre principiile mele. În primul rînd: tratez cu o economie maximă toate circumstanțele istorice. Mă comport referitor la Istorie asemenea scenografului care aranjează o scenă abstractă cu câteva obiecte indispensabile acțiunii.

Al doilea principiu: nu rețin dintre circumstanțele istorice decît pe cele care creează pentru personajele mele o situație existențială revelatoare. Exemplu: în *Gluma*, Ludvik își vede toți prietenii și colegii ridicînd mîna, pentru a vota, cu o totală ușurință, excluderea lui de la universitate făcînd astfel să i se clatine toată viața. El e sigur, că ar fi fost capabil, dacă era necesar, să voteze cu aceeași ușurință spinzurarea lui. De unde definiția pe care o dă omului: o ființă capabilă în orice situație să-și trimeată aproapele la moarte. Experiența antropologică fundamentală a lui Ludvik are deci rădăcini istorice, dar descrierea Istoriei însăși (rolul Partidului, rădăcinile politice ale terorii, organizarea instituțiilor sociale etc.) nu mă interesează și nu o veți găsi în roman.

Al treilea principiu: istoriografia scrie istoria societății, nu pe cea a omului. De aceea evenimentele istorice de care vorbesc romanele mele sînt adesea uitate de istoriografie. Exemplu: în anii care au urmat invaziei rusești a Cehoslovaciei din 1968, teroarea contra populației a fost precedată de masacrarea, organizată oficial, a ciinilor. Episod complet uitat și fără importanță pentru un istoric, pentru un politolog, dar de o semnificație antropologică supremă! Doar prin acest unic episod am sugerat în *Valsul de adio* climatul istoric. Un alt exemplu: în momentul decisiv din *Viața este în altă parte*, Istoria intervine sub forma unor indispensabili neeleganți și urîți; nu se găseau alții în acea perioadă; aflat în fața celei mai frumoase ocazii erotice a vieții lui, Jaromil, temîndu-se să nu fie ridicol în indispensabili, nu îndrăznește să se dezbrace și fugă. Lipsă de eleganță! Altă împrejurare istorică uitată și totuși cît de importantă pentru cine era obligat să trăiască sub un regim comunist.

Al patrulea principiu e cel care merge cel mai departe: nu numai împrejurarea istorică trebuie să creeze o situație existențială nouă pentru un personaj de roman, dar și Istoria trebuie să fie înțeleasă și analizată în ea însăși ca situație existențială. Exemplu: în *Insuportabila Ușurătate a ființei*, Alexander Dubcek, după ce a fost arestat de armata rusă, Kidnapat, închis, amenințat, constrîns să negocieze cu Brejnev, se întoarce la Praga. Vorbește la radio, dar abia poate vorbi, își trage răsufierea, face în mijlocul frazelor lungi pauze atroce. Ceea ce revelă pentru mine acest episod istoric (de altfel, complet uitat căci, două ore mai tîrziu, tehnicienii de la radio au fost obligați să taie pauzele penibile ale discursului) este slăbiciunea. Slăbiciunea – categorie foarte generală a existenței: „omul e totdeauna slab confruntat cu o forță superioară; chiar cînd are corpul de atlet al lui Dubcek”. Tereze nu poate susține spectacolul acestei slăbiciuni care îi repugnă și o umilește și preferă să emigreze. Dar în fața infidelităților lui Tomas, ea e ca Dubcek în fața lui Brejnev: dezarmată și slabă. Știți deja ce e amețeala: este să fii beat de propria slăbiciune, este dorința insurmontabilă de a cădea. Tereze înțelege brusc că

„ea face parte dintre cei slabi, din tabăra celor slabi, din țara celor slabi, și că trebuie să le fie credincioasă tocmai pentru că sînt slabi și abia își trag sufletul în mijlocul frazelor”. Și, beată de propria slăbiciune, îl părăsește pe Tomas și revine la Praga în „orașul celor slabi”. Situația istorică nu este aici un fundal, un decor în fața căruia se derulează situațiile omenești, ci este ea însăși o situație omenească, o situație existențială în dezvoltare.

La fel, în *Cartea râsului și a uitării*, Primăvara de la Praga nu este descrisă în dimensiunea sa politico-istorico-socială, ci ca una din situațiile existențiale fundamentale: omul (o generație de oameni) acționează (face o revoluție), dar actul său îi scapă, nu-l mai ascultă (revoluția face ravagii, asasinează, distruge), așadar el face totul pentru a prinde și a stăpîni acest act nesupus (generația creează o mișcare de opoziție, reformatoare), zadarnic însă. O data ce ne-a scăpat, un act nu mai poate fi niciodată recuperat.

Lucrul acesta ne amintește de situația lui Jacques Fatalistul despre care ați vorbit la început.

Dar de data aceasta, e vorba de o situație colectivă, istorică.

Pentru a înțelege romanele dumneavoastră, e important să cunoști istoria Cehoslovaciei?

Nu. Romanul spune el însuși tot ce trebuie să se știe în acest sens.

Lectura romanelor nu presupune nici o cunoștință istorică?

Există istoria Europei. Din anul o mie pînă în zilele noastre, ea nu este decît o singură aventură comună. Noi facem parte din ea și toate acțiunile noastre, individuale sau naționale, nu și revelă semnificația decisivă decît dacă sînt situate prin raportare la ea. Pot să înțeleg Don Quijote fără să cunosc istoria Spaniei. Nu pot să-l înțeleg fără să am o idee, cît de globală, despre aventura istorică a Europei, despre epoca ei cavalierească de exemplu, despre iubirea curtenitoare, despre trecerea de la Evul Mediu la epoca Timpurilor Moderne.

În Viața e în altă parte, fiecare fază a vieții lui Jaromil e confruntată cu fragmente din biografia lui Rimbaud, a lui Keats, a lui Lermontov etc. Cortejiul de 1 mai de la Praga se confundă cu manifestațiile studențești din mai '68 de la Paris. Astfel dumneavoastră creați pentru eroul dumneavoastră o vastă scenă care înglobează toată Europa. Cu toate acestea romanul se desfășoară la Praga. El culminează cu momentul puciului comunist din 1948.

Pentru mine, este romanul condensat al revoluției europene ca atare.

Revoluția europeană acest puci? Importat în plus de la Moscova?

Cit de neautentic a fost, acest puci a fost trăit ca o revoluție. Cu toată retorica, iluziile, reflexele, gesturile, crimele sale, el îmi apare astăzi ca o condensare parodică a tradiției revoluțiilor europene. La fel cum Jaromil, erou al acestui roman, „prelungire” a lui Victor Hugo și Rimbaud, este sfîrșitul grotesc al poeziei europene. Jaroslav, din *Gluma*, prelungeste istoria milenară a artei populare în epoca cînd aceasta e pe punctul de a dispărea. Doctorul Havel, în *Iubiri ridicole*, este un Don Juan în momentul cînd donjuanismul nu mai e posibil. Franz, în *Insuportabila Ușurătate a ființei*, este ultimul ecou melan-

ROMANULUI

colic al Marelui Marș al stîngei europene. Iar Tereza, într-un sat pierdut din Boemia, se depărtează nu numai de toată viața publică a țării ei, dar și „de drumul pe care umanitatea «stăpînă și proprietara a naturii» își continuă marșul înainte”. Toate aceste personaje termină nu numai propria lor istorie, dar, în plus, și istoria suprapersonală a aventurilor europene.

Ceea ce vrea să spună că romanele dumneavoastră se situează în ultimul act al Timpurilor moderne pe care îl numiți „perioada paradoxurilor terminale”.

Fie. Dar să evităm o neînțelegere. Cînd am scris istoria lui Havel din *Lubiri ridicole* n-aveam intenția să vorbesc de un Don Juan al epocii în care aventura donjuanismului se termină. Am scris o istorie care mi se părea nostimă. Asta e tot. Aceste reflecții asupra paradoxurilor terminale etc., nu mi-au precedat romanele, ci au decurs din ele. Scriind *Insuportabila Ușurătate a ființei* și inspirat de personajele mele care se îndepărtează toate de o anumită modalitate de a fi a lumii, m-am gîndit la destinul faimoasei formule a lui Descartes: omul „stăpîn și proprietar al naturii”. După ce a realizat miracole în științe și tehnică, acest „stăpîn și proprietar” își dă brusc seama că nu posedă nimic și că nu e stăpînul nici al naturii (care se retrage, încetul cu încetul, de pe planetă), nici al Istoriei (care i-a scăpat), nici al lui însuși (e condus de forțele iraționale ale sufletului). Dar dacă Dumnezeu a plecat și dacă omul nu mai e stăpîn, atunci cine e stăpînul? Planeta avansează în vid fără nici un stăpîn. Iat-o, insuportabila ușurătate a ființei.

Cu toate acestea, nu e un miraj ego-centric a vedea în epoca prezentă momentul privilegiat, cel mai important din toate, respectiv momentul sfîrșitului? De cîte ori deja Europa n-a crezut că-și trăiește sfîrșitul, apocalipsa?

Ansamblului paradoxurilor terminale adăugați-l pe cel al sfîrșitului însuși. Cînd un fenomen anunță, de departe, viitoarea lui dispariție, sîntem mulți cei care o știm, și care, eventual, o regretăm. Dar cînd agonia se apropie de sfîrșit, privim deja în altă parte. Moartea devine invizibilă. E ceva timp de cînd riul, privighetoarea, drumurile străbătînd cîmpiile au dispărut din capul omului. Nimeni nu mai are nevoie de ele. Miine, cînd natura va dispărea de pe planetă, cine o să observe lucrul acesta? Unde sînt urmașii lui Octavio Paz, ai lui René Char? Unde mai sînt mării poeți? Au dispărut ei sau vocea lor a devenit inaudibilă? În orice caz, are loc o schimbare imensă în Europa noastră, de neimaginat odinioară fără poeți. Dar dacă omul a pierdut nevoia de poezie, îi va observa el dispariția? Sfîrșitul nu e o explozie apocaliptică. Poate că nu e nimic mai pașnic decît sfîrșitul.

Să admitem. Dar dacă ceva e pe punctul să se sfîrșească, se poate presupune că altceva e pe punctul să înceapă.

Cu siguranță.

Dar ce anume începe? Lucrul acesta nu se vede în romanele dumneavoastră. De unde această indoială: nu cumva vedeți doar o jumătate a situației noastre istorice?

Se poate, dar faptul nu e așa de grav. Într-adevăr, trebuie să înțelegem

ce este romanul. Un istoric vă relatează evenimentele care au avut loc. Dimpotrivă, crima lui Raskolnikov n-a văzut niciodată lumina zilei. Romanul nu examinează realitatea, ci existența. Iar existența nu este ceea ce s-a întîmplat, existența este cîmpul posibilităților omenești, tot ceea ce omul poate deveni, tot ceea ce este el capabil. Romanierii desenează *harta existenței* descoperind una sau alta din posibilitățile umane. Dar, încă o dată: a exista înseamnă: „a fi – în – lume”. Trebuie să înțelegem și personajul și lumea lui ca *posibilități*. La Kafka, toate acestea sînt clare: lumea kafkiană nu seamănă cu nici o realitate cunoscută, ea este o *posibilitate extremă și nerealizată* a lumii umane. E adevărat că această posibilitate transpare în spatele lumii noastre reale și pare să ne prefigureze viitorul. De aceea se vorbește despre dimensiunea profetică a lui Kafka. Dar chiar dacă romanele lui n-ar avea nimic profetic, ele nu și-ar pierde din valoare, căci surprind o posibilitate a existenței (posibilitate a omului și a lumii lui) și ne fac astfel să vedem ceea ce sîntem, de ce sîntem capabili.

Dar romanele dumneavoastră sînt situate într-o lume perfect reală.

Aduceți-vă aminte de *Somnambulii* lui Broch, trilogie care îmbrățișează treizeci de ani din istoria europeană. Pentru Broch, această istorie e clar definită ca o perpetuă *degradare a valorilor*. Personajele sînt închise în acest proces ca într-o cușcă și trebuie să găsească comportamentul potrivit acestei dispariții progresive a valorilor comune. Broch era, desigur, convins de justetea judecății sale istorice, altfel spus, era convins că posibilitatea lumii pe care o oferea el era o posibilitate realizată. Dar să încercăm să ne închipuim că el s-a înșelat, și că paralel cu acest proces de degradare un alt proces era în curs de desfășurare, evoluție pozitivă pe care Broch nu era capabil s-o vadă. Faptul acesta ar fi schimbat ceva în valoarea *Somnambulilor*? Nu. Căci procesul degradării valorilor e o posibilitate indiscutabilă a lumii omenești. A înțelege omul aruncat în vârtejul acestui proces, a-i înțelege gesturile, atitudinile, doar aceasta contează. Broch a descoperit un teritoriu necunoscut al existenței. Teritoriu al existenței înseamnă: posibilitate a existenței. Dacă această posibilitate se transformă sau nu în realitate, e un lucru secundar.

Epoca paradoxurilor terminale în care sînt situate romanele dumneavoastră trebuie să fie deci considerată nu ca o realitate, ci ca o posibilitate?

O posibilitate a Europei. O viziune posibilă a Europei. O situație posibilă a omului.

Dar dacă țineți să surprindeți o posibilitate și nu o realitate, de ce să luăm în serios imaginea pe care o dați, de exemplu, a Pragăi și a evenimentelor care s-au petrecut acolo?

Dacă autorul consideră o situație istorică ca pe o posibilitate inedită și revelatoare a lumii omenești, el va dori să o descrie așa cum este. Asta nu împiedică ca fidelitatea față de realitatea istorică să fie un lucru secundar în raport cu valoarea romanului. Romanierul nu e nici istoric, nici profet: el este explorator al existenței.

Prezentare și traducere de
Simona Cioculescu

CARTEA STRĂINĂ

La umbra multiculturalismului în floare

NANCY HUSTON s-a născut în Canada, a studiat în Statele Unite, apoi în Franța unde și-a luat masterul cu Roland Barthes, a făcut parte din Mișcarea pentru Eliberarea Femeilor și a participat la mitingurile organizate de grupările marxiste (fapt pe care astăzi îl dezaprobă cu vehemență), l-a cunoscut pe Tzvetan Todorov a cărui soție este de mai bine de douăzeci de ani. Scrie în franceză și/sau engleză; primele volume (eseuri și romane) le-a publicat la *Editions du Seuil* iar ultimele la *Actes Sud*.

ROMANELE sale au în comun structura binară: „jurnalul” textului alăturat textului propriu-zis dar și problematica dublului, a „gemenilor”, („*Les Instruments des ténèbres*” a obținut *Prix Goncourt des Lycéens* în 1996 iar în 1997 premiul *Livre Inter*), juxtapunerea evenimentelor reale cu cele ficționale („*L'empreinte de l'ange*”), clivajul dureros al existenței unei artiste ce trebuie să aleagă între familie și creație („*La Virevolte*”). Interesant este că personajele acestui ultim roman se regăsesc, printr-un procedeu de factură balzariană, în recentul „*Dolce agonia*” („*Actes Sud*, 2001). De Ziua Recunoștinței se reunesc în casa poetului și profesorului universitar de origine irlandeză, Sean Farrell cîțiva prieteni. Sînt de profesii (universitari – Derek și Rachel – care sînt și scriitori – Hal și Charles, tatăl acestuia din urmă fiind unul dintre susținătorii lui Martin Luther King –, un avocat, o doctoriță, un pictor ratat ajuns zugrav, un brutar, care a predat antropologia în Africa de Sud, o poetă care ține un magazin de artizanat, o secretară și o fostă prostituată) și de naționalități diferite (italiană, bielorusă, ucrainiană, canadiană). Prezentarea lor este făcută în primul capitol („*Prolog în cer*”) de către personajul principal al cărții, Creatorul însuși. Același binarism face ca „*Dolce agonia*” să cuprindă discursul unui autor omniscient prin excelență care știe cu precizie ce urmează să se întîmple cu fiecare personaj în parte, ba mai mult le prezintă sfîrșitul, uneori tragic și deseori nedrept, de pildă Katie, poeta și Leonid, soțul ei, pictorul ratat, vor muri într-un accident de aviație, avionul prăbușindu-se undeva „între Tîrgu Mureș și Piatra Neamț”, alături de un narator omniscient, replică parodică a celui consacrat ca atare de către „doxa”. De altfel, autoarea pendulează între critica marilor narațiuni totalizatoare și complicitatea cu acestea, romanul fiind o construcție unitară, în bună tradiție a canonului pe care îl prezintă și îl ironizează în același timp. Juxtapunerea celor două tipuri de reprezentări ale unui discurs totalizator subminează tocmai ideea de narațiune totalizatoare, rămîndu-i în același timp complice. Astfel, în finalul primului capitol se face aluzie la lumină ca metaforă (topică) a cunoașterii prin citarea celebrei fraze goetheene și a Verbului Divin din „Geneză”, reluate într-o propoziție scurtă care le precede: „Puțină lumină, vă rog!” Este o parodie ce problematizează proiectul Luminilor, subliniind declinul acestora, neîncrederea într-o „narațiune” care să dizolve toate diferențele și contradicțiile” (Linda Hutcheon).

În același timp este o pendulare între viitor, prolepsile prin care cititorul află cum vor sfîrși eroii cărții, datorate Creatorului și trecut, prin analepsele ce survin, inserate în prezentul narațiunii. Nu numai că cititorul este pus la curent cu tot ceea ce gîndește fiecare personaj dar

Nancy Huston
*Instruments
des ténèbres*
Roman

« *Il était convenu qu'on s'en irait? Disparaître, en fait qu'on commencer à vieillir quand les gens cessent de vous traiter "d'épouse" et se mettent à vous traiter de "mère" ou de "sœur". Mais pour le moment il me semble que ma beauté, plutôt que le fait de ne pas s'attiser comme du bon thé, devient chaque jour plus dure et plus stérilisante. Comptez d'hommes ont rendu visite à mon corps? »*

Une Américaine, écrivain, décide de retracer le parcours de quelques septuagénaires au sein d'une série. Peu à peu, la vie de la narratrice rejoint l'histoire qu'elle a entreprise de raconter. À travers plus de deux siècles, Nancy et Barthes deviennent jumelés dans la régulation de leur identité et de leur souffrance.

Nancy Huston
Născută în Canada, Nancy Huston a căutat să scrie în franceză și în engleză. A studiat la Universitatea din Toronto și la Universitatea din Paris. Este căsătorită cu Roland Barthes. A colaborat cu Jacques Rivette și Jean-Luc Godard. A scris mai multe romane și eseuri. În 1997, le-a scris *Le prix du Livre Inter*.

Texte îngrijite de Editura Actes Sud
ISBN 978-2-7024-2215-1
9 782702 422151

află și lucruri pe care ceilalți nu le știu; bunaoară, Aron Zabolinsky, brutarul care este și un cititor pasionat de poezie – Brodsky, Milosz și Sean Farrell (eroul citind nu doar operele unor poeți celebri și reali dar și pe cele ale unui poet aparținînd lumii romanului), a fost profesor de antropologie în Africa de Sud și s-a confruntat direct cu gravele probleme ale rasismului. De asemenea, Brian, avocatul lui Sean și soțul nabădoioasei și supraponderalei Beth, fost participant în războiul din Vietnam, își refulează dezamăgirea și surzenia incipientă. Leonid este foarte marcat nu doar de moartea tragică a fiului său ci și de catastrofa nucleară de la Cernobil, de suferințele atroce ale puținelor supraviețuitoare de care află vizitîndu-și, după o lungă ezitare, țara din care fugise în condiții umilitoare, sperînd să devină un pictor celebru la New York și sfîrșind prin a ajunge un simplu zugrav dar simțindu-se cu adevărat un cetățean american, chiar dacă trebuie să-și refacă anual, „cartea verde”. Participarea eroilor fictivi la evenimente reale creează o atmosferă de „indeterminare”, în care imaginarul și realul se suprapun într-o mișcare aleatorie.

Conversațiile sînt amicale, nelipsind ușoarele altercații între moralizatoarea Beth, medicul ce vede zilnic atrocități la spital și pentru a le suporta se refugiază în bulimie și ironicul Sean, dar sînt imediat reparate prin scuze sau neutralizate mental printr-o replică adresată în gînd celuilalt, așa cum procedează Charles.

Se vorbește mult; literatura nu putea lipsi dat fiind mediul din care fac parte personajele. Brian, cel care visase cîndva să devină scriitor, fericit să fie avocatul și prietenul poetului Sean Farrell, deschide discuția, curios să știe ce cred scriitorii despre literatură. Și află cu mirare că este ceva extrem de periculos; Hal povestește cum, aflat la L. A. pentru un atelier de proză, la un moment dat, unul dintre cursanți, înainte de a-și citi creația, scoate pistolul și amenință că-l va ucide pe cel care va îndrăzni să ridă fiindcă proza îi fusese inspirată de propria-i mamă; Charles completează imaginea cu descrierea devastării propriului birou de către cîțiva studenți, creațiile lor țînd de *gangsta rap*, după ce se străduise să le explice că limba engleză conține mai mult de 17 cuvinte și că, mai înainte de a începe să scrie poezie, ar fi bine să-i citească măcar pe clasici.

Simona Brînzaru

(Continuare în pag. 22)

UN ARTIZAN AL TRADUCERII

TRADUCEREA este una dintre cele mai complexe activități de mână a cuvântului. Pe de o parte, ea presupune dinamism, mișcare, existență legăturii, a conexiunii, pe de altă parte, ea își asumă deschis ruptura dintre două sisteme de comunicare. Traducerea este, așa cum o arată și numele, o ducere de sens prin traversarea hăului dintre diferite sisteme comunicative. Traducerea este meșteșug, ea presupune cunoștințe aprofundate din domenii diferite: lingvistică, istorie, literatură, teoria culturii, filosofia limbajului. Traducerea este și creație căci croirea drumului de la o limbă la altă limbă necesită inovație, soluții neașteptate, înțelegere nuanțată și capacitate de a exprima această comprehensiune în variante unde ideal este ca traducătorul să se întâlnească cu autorul undeva pe la jumătatea hăului dintre original și traducere. Marii traducători au fost și mari cunoscători ai culturii și limbii de origine, ai culturii și limbii țintă. Un astfel de traducător este și profesorul clujean Virgil Stanciu.

Deși extrem de semnificativă, traducerea nu este singura fațetă a activității profesorului Virgil Stanciu, personalitate a vieții universitare clujene. Activitatea științifică îl îndreptățește pe profesorul Virgil Stanciu la revendicarea unui loc de primă importanță în anglistica și americanistica românească. Interesele sale științifice sunt diverse căci personalitatea sa are multiple fațete. Profesorul Virgil Stanciu abordează istoria literaturii engleze, americane în volume de referință pentru cercetarea românească și nu numai fiind interesat cu precădere de perioada fin-de-siècle, începutul secolului al XX-lea precum și de lumea Sudului american. Colaborează la *Dicționarul scriitorilor români* coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu cu articole remarcabile prin rigoarea științifică, adevărate portrete ale unor traducători și angliști români. Studiile, eseurile publicate de-a lungul anilor analizează texte extrem de diferite de la clasici ai secolului al XVIII-lea la romancierii irlandezi de ultimă oră. Metoda sa critică este eclectică și caracterizată de o semnificativă virtute: adevărarea la text. Cunoșterea al orientărilor critice clasice și moderne el preferă întotdeauna să se supună textului decât să supună textul metodei. Plăcerea textului este prioritară față de orgolioasă exhibare a unei grile teoretice preferate care adesea devine o veritabilă chingă pentru majoritatea critici-

lor roboți Metodei.

Profesionist rafinat al limbii engleze profesorul Virgil Stanciu a abordat în același timp gramatica limbii engleze, nu la modul teoretic ci la cel practic, nedisprețuind deloc pe practicianul care trebuie să se lupte cu deșteleria deprinderilor de limbă engleză ale elevilor, studenților. El a demonstrat pe deplin că sofisticarea, finețea și rafinamentul în cunoașterea unei limbi pot și trebuie să meargă mână în mână cu respectul pentru munca dascălului.

Tot rafinamentul, finețea, subtilitatea caracterizează metoda sa ca traducător. Pentru profesorul Virgil Stanciu traducerea este interpretare și creație indiferent dacă „marea trecere” e dinspre engleză spre română sau dinspre română spre engleză. Textele care au trezit interesul profesorului Virgil Stanciu sunt deosebit de variate: de la *The Biography of „The Idea of Literature.” From the Antiquity to the Baroque* a lui Adrian Marino – text abstract cu fraze lungi și complexe construite în buna tradiție a criticii românești – până la proza de genuri diferite și din perioade diferite ale istoriei literaturilor de limbă engleză: Tobias Smollet – *Aventurile lui Peregrine Pickle*, Charles Lamb – *Povestiri după Shakespeare*, Joseph Conrad – *Corsarul, Falk și Trăsnaia lui Almayer*, William Styron – *Sophie a ales*, Julian Barnes – *Papagalul lui Flaubert*, Ian McEwan – *Căinii negrii* (și lista nu este completă). Activitatea de traducător a profesorului Virgil Stanciu a fost onorată cu premii oferite de juri românești sau străine.

Cum de regulă cronicile la volumele de traduceri se mărginesc la a releva importanța traducerii pentru cultura, literatura primitoare iar osârdia traducătorului este expedită complezent în vreun pasaj final vrem să onorăm munca traducătorului analizând în detaliu câteva din soluțiile oferite de profesorul Virgil Stanciu cu mențiunea că atât nivelul denotativ cât și cel conotativ al textului este redat cu mare acuratețe. Din punct de vedere analitic traducerea poate fi asemuită cu cercurile infernului lui Dante, cu mențiunea că în centru nu se găsește Lucifer ci Maria Sa Sensul. Problema este că lui Dante i s-a îngăduit să aibă o călăuză și a putut străbate cătinel-cătinel cercurile infernale pe rând. Traducătorul trebuie să-și fie lui însuși călăuză iar chinurile trebuie să le simtă pe toate deodată fiind nevoit să fie în centru și la margine, și în cercurile intermediare în același timp.

Traducându-l pe Adrian Marino în englezește, în *The Biography of „The Idea of Literature.” From the Antiquity to the Baroque* este evidentă preferința pentru forma *gerund* capabilă a reda nivelul abstract, generalitatea și ușoara pedanterie doctă a originalului românesc. Se vorbește astfel despre „laicising national languages” (170) sau despre „the estheticizing of literature” (174). Se folosesc lexeme ușor pretențioase, mai rar folosite în limbajul comun – așa se vorbește, de exemplu, despre disocierea dintre ignoranță și „erudition” (177).

Cu multă plăcere și insidioasă curiozitate am căutat varianta engleză a unor pasaje cu parfum arhaic, fragile și ușor de distrus la orice astfel de drum translatoriu între limbi. În englezește celebra frază a lui Miron Costin despre „cetitul cărților” devine simplu „reading” iar „zabava” este „pastime” (197). Limba engleză circumscrie mult mai sec și mai precis acțiunea. Diferențele privind vechimea istoriei literare și contactele cu limba populară, orală își spun cuvântul impunând limitări. Tot Miron Costin menționează existența universală a poeziei. „În toate țările, iubite cititorule, se află acest fel de scrisoare” devine „This kind of writing, dear reader, can be found in all countries” (173). Soluția englezească se bazează pe înțelegerea nuanțată a sensului cuvântului „scrisoare” iar schimbarea elementului aflat în poziție emfatică nu contravine intenției auctoriale, ba chiar dimpotrivă. Tot Miron Costin ne vorbește de *Alexandria* cea „plină de basne și scormituri”, care devine *Alexandria* „full of tall tales and fabrication” (18), Sf. Nifon este „iscusit la scris” adică „deft with the plume” (18), iar „gându slobod și fără strânsoare trebuiește” devine „one’s thought must be free of coercion” – traducătorul profitând abil de valorile polisemantice ale cuvântului englezesc „free”. Pe lângă priceperea în a dezghioaca miezul tare al arhaismelor și a le da o formă modernă aptă a reda expresia originală denotativ și conotativ, traducerea mai reușește și să găsească o variantă care redă ceva din plăcerea comunicării în limba română prin fraze ample cu multe subordonate dar care nu violează nici tradiția limbajului critic anglo-saxon mai tern și mai precis, pragmatic.

Din cartea agresiv de modernă a lui Julian Barnes *Papagalul lui Flaubert* ne mărginim a analiza un simplu paragraf cu mențiunea că traducătorul nu ezită a urma curajos originalul chiar și în pasajele

provocatoare, cu un limbaj pe care pudibonderia îl refuză.

Notând evenimentele personale din viața lui Flaubert în anul 1857’ traducătorul nuantează contextele în care apare verbul „make” în limba engleză introducând o diversitate care subliniază ideea de fond. În românește, copiii „se concep”, piramidele „sunt construite”, iar cărțile „se fac” (31). Munca de construire a piramidelor este „back-breaking, sweaty, time-consuming” (35-36). În limba română este „o muncă titanică ce-ți frânge spatele și consumă timp”. A fost schimbată ordinea epitetelor pentru a rezolva problema adjectivului de la substantivul „sudoare” pe care limba română nu îl permite. „Titanic” îl sugerează cu prisosință. Tot în același pasaj traducătorul înlocuiește pronumele „it” cu substantivul „piramidă” pentru a da mai multă claritate textului românesc. Soluțiile creatoare nu agrează ideea originalului ci o redau în mod fericit.

Traducător de excepție, spirit analitic de mare finețe, nu în ultimul rând critic și istoric literar de înaltă competență, profesorul Virgil Stanciu este o personalitate a literelor românești care nu ezită a dăru cu generozitate din experiența și cunoștințele sale studenților și colegilor.

Referințe: Barnes, Julian. *Flaubert’s Parrot*. London: Jonathan Cape, 1984; ... *Papagalul lui Flaubert*. Traducere, postfață și note Virgil Stanciu. București: Univers, 1997; Marino, Adrian. *The Biography of „The Idea of Literature.” From the Antiquity to the Baroque*. Trad. Virgil Stanciu și Charles M. Carlton. Albany: State University of New York Press, 1996

Mihaela Mudure

Traducerea: „Cărțile nu se fac așa cum se concep copiii, ci sunt construite ca piramidele. Întâi și întâi e nevoie de un plan bine gândit, pe urmă se pun blocuri mari de piatră unul peste altul – o muncă titanică ce-ți frânge spatele și consumă timp. Și totul fără nici un rost! Piramida stă așa, inutil, în mijlocul deșertului. Dar cu câtă semeție îl domina! La baza ei urinează șacalii, iar burghezi se chinuie să se urce în vârf. Să exploatez mai departe comparația” (31).

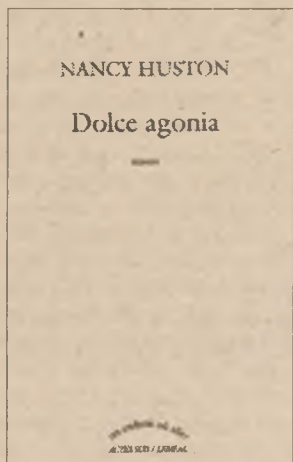
Textul original: „Books aren’t made in the way that babies are: they are made like pyramids. There’s some long-pondered plan, and then great blocks of stone are placed on top of the other, and it’s back-breaking, sweaty, time-consuming work. And all to no purpose! It just stands like that in the desert! But it towers over it prodigiously. Jackals piss at the base of it, and bourgeois clamber to the top of it, etc. Continue this comparison” (35-36).

La umbra...

(Urmare din pag. 21)

Entuziasmul lui Brian este temperat, literatura nefiind doar un gadget ci și generatoare de violență. Nu lipsește intertextualitatea: Ted Hughs, Ionesco, Tolstoi, Pușkin, Philip Roth, Joyce, Whitman, Singer. La sfârșitul cărții autoarea prezintă o listă în care citează „bibliografia”: cărțile, texte de cîntece, film, articole, ba chiar prietenii care i-au povestit fapte reale sau i-au sugerat titlul cărții. Este un *thanksgiving* de gradul al doilea ce contribuie la structura arborescentă a cărții oferind, ca într-o pagină de calculator, link-urile necesare.

Lumea contemporană este prezentă, nu doar prin citările de evenimente verificabile istoric (Holocaust, războiul din Vietnam, catastrofa nucleară de la Cernobil) ci și prin „eroii” săi, amenințările ce o pîdesc sau cele mai recente descoperiri științifice. Astfel Sean propune un joc în care fiecare invitat este rugat să numească un element indezirabil al lumii reale, instaurînd un fel de „embargo” sui-generis. Unii participanți iau jocul în serios și aleg: Sean – internet, Katie – clonă, clonaj, Leonid – nuclear, Patrizia – cancer, Beth – calorii, Charles – divorț; Chloé – lucernă (în amintirea unui fost client) restul se amuză: Brian – Palestina, Rachel – Woody Allen, Derek – Saddam Hussein iar Hal încheie en beauté, propunînd, în risetele comesenilor, viagra. Elemente grave în notă carnavalescă, heterotopie ca în celebra proză borgersiană citată de Foucault, o lume plurală, instabilă, amenințată de nenumărate primejdii dar care, conștientă de acest lucru, se expune

într-o „apocalipsă veselă” ce frizează ficțiunea și care povestită și repetată își pierde orice sens. Este observația pe care o face Derek pe marginea tragice morți a fiului lui Katie și Leonid, în urma unei supradoze de droguri. Tot repetat, evenimentul se goleşte de real, devine ficțiune. Și tot el, invitat să țină o conferință despre „idealul epicurean în lumea postmodernă”, notează că lumea contemporană se bucură de o „comunicare instantanee dar insignifiantă”, pierzînd arta de a corespunde, de a conversa, de a pregăti și împărți hrană, pentru că „nimeni nu mai stă în fața cuptorului dar bucatele sînt insipide” iar „tehnologia avansată ne-a permis să funcționăm cu spiritul într-un loc și trupul în altul”. Urmarea este pierderea „intensității, a contactului adevărat, a sensului acut al lui acum și aici”. O lume

a reprezentărilor diverse, dominată de boală și violență dar care, în același timp face posibilă „egalitatea diferenței” iar eroii nu numai că știu acest lucru dar țin foarte mult la acceptarea lor ca individualități, opunîndu-se oricărei încercări de a fi uniformizați, conform unei norme unice. Este cazul lui Sean care se desparte de Jody, fosta lui soție, tocmai pentru că aceasta încerca, dorindu-i binele, să-l normalizeze, să-l forțeze să accepte „calea” ei despre care era convinsă că este singura justă.

Finalul seriei – acțiunea petrecîndu-se, în același loc și pe parcursul unui interval limitat de timp, reciclare parțială și ironică a unei reguli clasice – îi surprinde obosiți de vorbă, de mîncare multă (tradiționalul curcan ce le inspirase lui Hal și Charles o hermeneutică amuzantă, cîntărise 12 kilograme), de băutură, de propriile griji. Fiecare își găsește un loc unde să doarmă; Charles alege bucătăria unde va încerca, poetizînd la Poe, să scrie un poem în vreme ce prietenii lui adorm după ce și-au luat pastilele de rigoare. Dimineata cel dintîi se trezește Hal jr. descoperînd cu încîntare zăpada. Luminoasă, desigur. Circularitate care aduce în prim plan metafora luminii, dar tot ironic, prin *Lux fit*. Trecutul este marca dispariției unei forme mentale create pe baza ideologiilor „Luminilor”.

Fericirea, spunea cu înțelepciune precoce, la cei nouă ani, fiul Patriziei, este „un pelerinaj făcut la locul fericirii”. Însă unul complice și critic totodată, înglobînd evenimente reale, literatură, prietenie, boală, totul într-o variantă „light” a adagiului stoic „vivre c’est apprendre à mourir, într-o *Dolce agonia*.”

Meca filmului

● Ed. Denoël anunță pentru aceste zile apariția volumului *Hollywood, la Mecque du cinéma* a elvețianului Frédéric Sausser-Hall (1887-1961, cunoscut sub pseudonimul literar francez Blaise Cendrars), scris în 1936, la 24 de ani de la prima vizită în America, în plină ascensiune a lui Hitler, și făcând o apologie a industriei filmului american, când Europa se delecta cu filmele ce aveau protagoniste pe Greta Garbo și Mae West. După scrierea aceasta, Cendrars avea să mai semneze, după război, proză inspirată mai ales din aventurile proprii, impregnată de lirism: *Omul trăznit* (1945) și *Mâna tăiată* (1946).

Larousse: Anémone Berès

● O sută cincizeci de ani va implini în curând, nu noua directoare, tână și șarmantă, ci chiar Editura Larousse. În 1852, Pierre Athanase Larousse a înființat, la 35 de ani, împreună cu Pierre Augustin Boyer, „Librairie Larousse et Boyer” care va edita, peste câțiva ani doar, *Nouveau dictionnaire de la langue fran-*

çaise, la care a lucrat el însuși. Era împărțit în două secțiuni: *Limba și Nume proprii*, separate prin „paginile roz” (*Locușuni latine și străine*). Unul din colaboratorii de mai târziu ai editurii – Claude Augé – adaugă dicționarului mereu îmbogățit, în 1905, și ilustrații, devenind *Petit Larousse illustré* care va beneficia de reimprimări anuale, mereu actualizate, ceea ce-i va asigura celebritatea de astăzi. Realizarea lui în limbi și țări diferite, începând cu *Pequeño Larousse ilustrado* din Spania anul 1912, îi va conferi o autoritate mondială. Noua directoare generală de la Larousse – Anémone Berès, fostă directoare a Cărții la FNAC și fondatoarea lui FNAC Junior – are curtoazia de a ne enumera printre „consumatorii de Larousse”: „Astăzi, notorietatea editurii este foarte mare, în țări atât de diferite ca România, Mexic sau Statele Unite”.

Correspondența soldatului Heinrich Böll

● La Editura Kiepenjeuer & Witsch din Köln, orașul natal al lui Heinrich Böll (1917-1985), au apărut recent două volume din corespondența laureatului Premiului Nobel pe anul 1972. Intitulate *Briefe aus dem Krieg, 1939-1945 (Scrisori din război)*, epistolele tânărului Böll, încorporat la 22 de ani într-un batalion de manutanță din Wehrmacht, sunt adresate familiei și logodnicei sale, ulterior soției, formând un cuplu fidel, Annemarie Cech, care a condiționat publicarea a doar trei sferturi din corespondența trimisă de viitorul scriitor de nereproducerea scrisorilor ei de răspuns. Corespondența aceasta, expedită de pe toate fronturile Reichului, relevă starea de spirit a unei întregi generații aruncate, cum spune Böll, „într-o

lume de porci”, când n-ai altceva de făcut „decât să aștepti, să aștepti, să aștepti”. Abia patru ani de la isprăvirea războiului, publică Böll primul volum, *Trenul a sosit la timp*, urmat de *Călătorule, dacă ajungi la Spa...*, 1950 și alcătuit împreună cu *Îndepărtarea de trupă*, 1964, așa-numita „literatură a dărâmăturilor” a autorului. Dar construcția epică concisă, autenticitatea situațiilor și caracterelor, ironia amară ce-l caracterizează avea să se contureze mult mai individualizant în restul cărților – romane și nuvele – până la *Portret de grup cu doamnă*, 1971, care avea să determine hotărâtor atribuirea Nobelului și *Onoarea pierdută a Katharinei Blum*, 1974. Imaginea îi înfățișează pe soții Böll în anul căsătoriei.

Jumătatea unei vieți

● Vidiadhar Surajprasad Naipaul, englezul – cu părinți indieni și născut în Trinidad – innoabilat de co-roana Marii Britanii (*Sir*) și cu Premiul Nobel din acest an, este prezent în centrul lumii literare nu numai prin bogata bibliografie alcătuită în 41 de ani de creație, ci și prin noul – în Anglia dar și în alte țări ale Europei care țin pasul modei – roman, *Half a Life*. Cu unele elemente autobiografice,

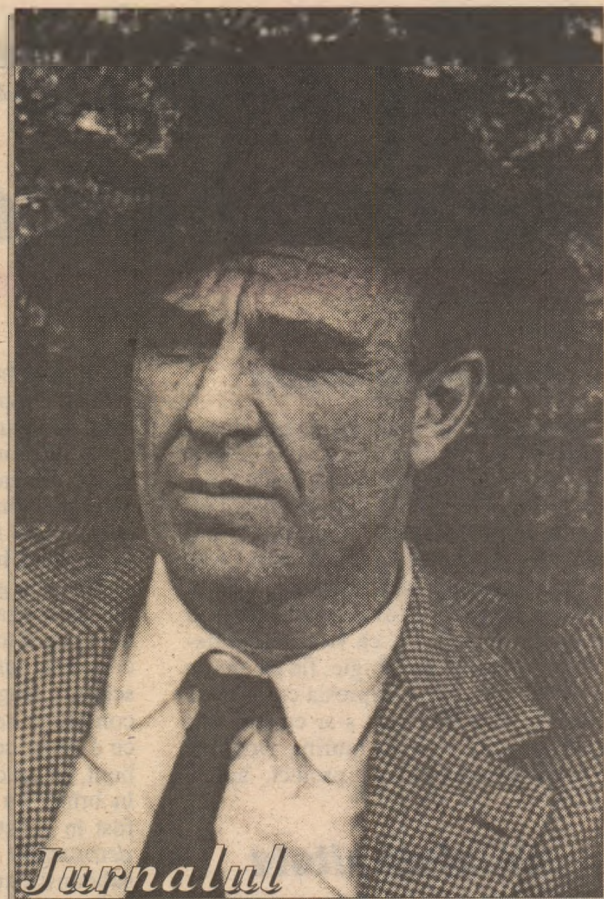
Jumătatea unei vieți relatează primii 41 de ani din viața unui englez de origine indiană, fiu de brahman dar căsătorit cu o femeie dintr-o castă inferioară, eroul, Willie, devine un „half-caste”, „destinat unei jumătăți de viață”, descoperă, emigrând în Africa Neagră, pasiunea dragostei Naipaul explorând, consideră „The Guardian”, „bucuriile sexului... noul teritoriu al sexualității pure”.

Paginile împrăstiate ale lui Machado

● *Prosas Dispersas* a fost intitulată o culegere de 265 de texte din perioada 1893-1936 ale celui mai de seamă liric al Generației '98. Antologia, cu valențe etice și estetice, dar acoperind și dimensiuni amoroase și conjugale etc., cuprinde prefete, articole de presă, critică literară și corespondență – din care multă este adresată lui Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset, Rubén Darío și Gerardo Diego – a apărut la Páginas de Espuma. Editorul poetului promite în „El País” o a doua antologie, acoperind ultimii ani (1936-1939) din viața ferventului susținător al guvernului republican spaniol, Antonio Machado y Ruiz, întregindu-i astfel proza de meditație morală, confesiune și amintiri autobiografice din *Juan de Mairena* (1936) și postumele *Abel Martín* (1943) și *Los complementarios* (1957).

Ultimii castrați

● Mutilați înainte de pubertate din inițiativa Vaticanului și folosiți în premieră de Regatul Napolitan, cîntăreții castrați la modă acum două-trei sute de ani revin în atenția romancierilor și cineștilor contemporani, a psihologilor, sexologilor și sociologilor. În afara prezenței lor pe scenele de operă, viața personală a acestor nefericiți a rămas prea puțin cunoscută. *Et pour cause!* Întrebările pe care le pun astăzi cercetătorii ori autorii de ficțiune se referă tocmai la ceea ce a putut fi această viață: în ce consta sexualitatea mutilaților, dacă unii erau homosexuali, ce se petrecea cu trupul lor la maturitate ș.a. Sociologic, sintem mai bine informați. Pînă tîrziu, castrații au format obiect de bașjocură și marginalizare. Cel din urmă castrat pe care istoria îl reține este italianul Alessandro Moreschi, mort în 1922 la 66 de ani, cîntăreț în corul bisericii, nu foarte valoros, dar care a lăsat niște înregistrări fonografice din care ne putem face o idee despre vocea lui. Nici în privința vocii castraților, atât de apreciate, încăl nu se determină mutilarea, ne știm mare lucru. Se pare că, între altele, ei puteau cînta o notă în ecou la precedenta de care nici o voce obișnuită nu era capabilă. Nu mai e cazul să ne întrebăm dacă nota cu pricina și în general caracterul cristalin al vocii castraților pot justifica mutilarea unor adolescenți talentați, dar inocenți.

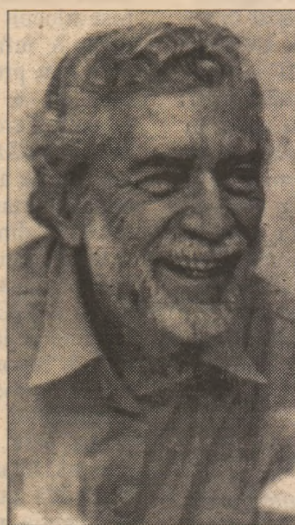
Jurnalul lui Bioy Casares

DOUĂZECI de mii de pagini numără jurnalul intim al scriitorului argentinian Adolfo Bioy Casares (1914-1999), scris din 1947 și până aproape de moarte. Cine va citi primul volum, *Descanso de caminantes (Odihna marșaluitorilor)*, în curs de apariție la Editorial Sudamericano, va descoperi un petrecăreț și un play-boy, dar și un misogin ale cărui impunsături nu cruțau pe nimeni din jur. Bioy Casares înregistrează răutatea femeilor și apreciază fidelitatea câinilor, vorbește despre cărțile lui și ale altora, despre decăderea fizică și despre puterea literaturii. Dar cine dorește să afle despre relațiile cu prietenul Jorge Luis Borges va trebui să aștepte volumele următoare, aflate acum abia în pregătire.

Bursa Cioran

● O sumă de 18 000 de euro se atribuie anual unui autor de mai multe eseuri de expresie franceză, printr-un legat financiar al Simonei Boué. Inițiată în 2000, *Bursa Cioran* a încununat eseurile despre Saint-Simon și Guy Debord de Cécile Guilbert, iar anul acesta a fost acordată lui Philippe Muray, autor a șase volume de eseuri, dintre care se remarcă *Après l'Histoire, I și II*, apărute la Belles Lettres.

Cui i-e frică de Alain Robbe-Grillet?

● Deși nominalizat pentru Goncourt, teoreticianul și reprezentantul principal al noului roman francez, Alain Robbe-Grillet nu l-a depășit pe Jean-Cristophe Rufin, preferat de juriu, dar este cu prisosință omagiat de presa pariziană și nu numai pentru cei 80 de ani tocmai impliniți. Și aceasta cu concursul lui Robbe-Grillet însuși, prin prezența semnăturii lui pe două cărți, *La Reprise* (Ed. Minuit) și masivul volum *Le Voyageur* (Ed. Bourgois), 550 p., o culegere de „textes, causeries et entretiens (1947-2001)”, alese și prezentate de Olivier Corpet și Emmanuelle Lambert, ca și de apariția în „Critique” nr. 651-652/ august-septembrie a 140 de pagini consacrate scriitorului. Tuturor acestor trei apariții le dedică Maurice Mourier o amplă recenzie în „La Quinzaine Littéraire” de la sfârșitul lui octombrie. Dar, la Centrul Georges Pompidou, octogenarul a stat sub focul „elogiilor” aduse de scriitori celebri pentru publicul francez, înaintea proiecției filmului lui Benoit Peeters *Alain Robbe-Grillet: Comme un autoportrait*, iar tema unei dezbateri despre noul său roman, *La Reprise*, a fost „Cui i-e frică de Alain Robbe-Grillet?”, amintind de piesa americanului Albee din 1962, an în care romancierul își consolidase poziția în „noul val” și care preceda apariția eseului *Pour un nouveau roman*.

Revista revistelor

Prostologhikon

Ziarele din 14 noiembrie reproduc o declarație a unui parlamentar P.D. referitoare la PSD: „Înțelegem rațiunile politicii de imagine a PSD, dar nu acceptăm prostia și incremenirea în proiect”. Nu avem idee de sensul pe care-l dă dl Liviu Negoită expresiei subliniate de noi. Știm ca a fost propusă de dl Gabriel Liiceanu cu sensul: prostie. Fie că vicepreședintele P. D. comite o tautologie, fie că are un sens personal pentru expresia cu pricina. În cel de al doilea caz, s-ar cuveni să-l aflăm și noi, ca să nu murim, Doamne ferește!, incremeniți în proiect, adică, proști.

Clandestinitate

LITERE pe octombrie se deschide cu un editorial superb al dlui Tudor Cristea, intitulat *Estetica morții*, care ar merita citat în întregime, cum a făcut-o dl C. Stănescu în *ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC* din 14 noiembrie. Ideea, sugerată autorului de vizionarea în direct a prăbușirii Gemenilor new-yorkezi, este aceea, paradoxală, că, odată cu transformarea realității în spectacol mediatic, are loc și transformarea ficțiunii în realitate. Tot în revista tirgovișteană, dl M.H. Simionescu relatează o întâlnire reală dintre Marin Preda și Radu Petrescu, pretext de a compara esteticile lor literare, atât de diferite. Încă o dată, ficțiunea și realitatea se regăsesc într-o oarecare confuzie postmodernă. În fine, într-o variantă amuzantă, bizara estetică a lumii noastre (ori, de ce nu, bizarul realism al ficționalului contemporan) ne este revelată de dl George Geacăr într-o interesantă cronică a primei cărți publicate de dl D. Ungureanu, concetățeanul său, redactor al revistei la care cronicarul, colaborează: e vorba de faptul că dl. Geacăr a intrat în posesia cărții comentate abia după doi ani de la apariție. O a doua carte a aceluiași nu se găsește în librării, dl Ungureanu împrumutând cunoscuților săi, pe rînd, unicul exemplar pe care-l posedă. Ai fi zis că Dimbovița e un mic județ și că, trăind la Găiești, dl Ungureanu își poate vedea volumele măcar în vitrina librăriilor din Tirgoviște. Ei bine, nu! Clandestinitatea pare a fi devenit soarta comună a scriitorilor români, condamnați a-și trece operele din mînă în mînă, citindu-se între ei. O dovadă în plus găsim la rubrica de informații curente din *Litere*: dl. Alexandru George și-a lansat la Tirgoviște cartea cu titlul *În treacăt, văzînd, reflectînd*, apărută tot la Tirgoviște la „Grupul Editorial Bibliotheca și Pandora-M”. Asta pe 28 septembrie. La mijlocul lui noiembrie, cartea nu era de găsit în București, în nici o librărie.

Psihanaliză

„Am făcut totul în *detrimentul* fotbalului românesc”, a declarat Gh. Hagi înaintea partidei a doua din barajul cu Slovenia. Cel puțin așa au scris ziarele de acum o săptămînă. Gura păcătoșului adevăr grăiește. Un proverb care valorează cît un examen psihanalitic. Că fostul mare fotbalist nu e și un vorbitor de limbă română la fel de mare, asta nu e nici o surpriză, nici o nenorocire. Toți am așteptat de la el altceva, nu vorbe. După ratarea calificării, imputabilă 90% antre-

norului, trebuie să ne mulțumim însă cu vorbele. În privința *detrimentului*, care a ieșit din gura selecționerului cu sensul de *avantaj* ori *beneficiu* ori *folos*, cuvîntul se pretează de minune la psihanalizare. În definitiv, junele antrenor chiar în *detrimentul* fotbalului a făcut ce a făcut. În orgoliul lui, el n-a acceptat niciodată pe față că a greșit. S-a mărginit să-și asume „întreaga răspundere”, ceea ce e frumos, dar retoric. Asumarea trebuia să fie concretă: am greșit acolo și acolo. În schimb, Hagi mai degrabă a explicat, în conferința de presă din 16 noiembrie, de ce a făcut ce a făcut (cu Stelea, cu Loboton, cu cei cinci atacanți etc.) decît a dat în brînci cu asumarea erorilor. Ce o fi fost în conștiința lui, nu știm, dar, iată, *detrimentul* ne sugerează ce a fost în subconștientul său. Subconștientul îi suflă antrenorului Hagi că a greșit și asta în *detrimentul* aceluia fotbal în folosul căruia jucătorul Hagi a făcut enorm.

Tot felul de prețuri

Cumplită supărare în presa cotidiană după ce echipa națională de fotbal a pierdut calificarea la Campionatul Mondial. Ziarul cel mai pornit împotriva antrenorului Gheorghe Hagi a fost *ZIUA* care după înfrîngerea în meciul retur cu Slovenia titra *Lasă-ne Majestate!* Ziariștii care îl atacă acum furibund pe Hagi uită sau se fac că uită cum l-au ridicat în slăvi după victoria de la Budapesta. Și tot ei uită sau se fac că uită că în fotbal mai există și neșansă. Toți cei care au aclamat aducerea lui la conducerea echipei naționale îi vor capul. Într-un editorial de bun-simț în *JURNALUL NAȚIONAL*, Marius Tucă le reamintește acest lucru și altele celor care s-au repezit la Hagi. Mulți dintre ei supărați probabil că nu vor mai vedea Campionatul Mondial de la fața locului. Lăsînd deoparte excesul de patetism al editorialistului, reproșurile pe care acesta le face presei și tuturor celor care vor să-i scoată pe nas lui Hagi ratarea calificării sînt, în cea mai mare parte, justificate. Printre cei care și-au ascuțit ghearele pe Hagi s-a numărat și antrenorul Cornel Dinu, care uită că a fost înlocuit de la conducerea naționalei după o înfrîngere catastrofală într-un meci din preliminariile altui campionat mondial. • Tot despre meciuri care ar putea fi pierdute scrie Cornel Nistorescu în *EVENIMENTUL ZILEI*. E drept că meciuri de altă natură și cu o miză mult mai importantă. E vorba despre cele cu reforma din România pe care le au înaintea premierul Năstase și președintele Iliescu, dacă vor „să califice” țara noastră în NATO și în Uniunea Europeană. Pornind de la punctele favorabile României în raportul de țară alcătuit de Comisia Europeană, Nistorescu reamintește premierului și președintelui că n-ar fi prima oară cînd primim incurajări pe parcurs, incurajări pe care autoritățile le confundă cu aclamațiile de la sfîrșit. „Percepția externă despre România e bună, afirmă Nistorescu, dar ea trebuie urmată de mișcări ferme în economie, în justiție, în domeniul protecției copilului, al ecologiei, și, evident, al corupției. Toate acestea sînt imperative și pentru exterior și pentru așteptările populației din România. Riscul cel mare ar veni de la jumătăți de măsură, de la cirpeli și păcăleli în stil dimbovițean. Nu ne-ar duce decît într-o situație în care am mai

LA MICROSCOP

Marea bibliotecă a lui Zigu

DISCUTAM din cînd în cînd cu Z. Ornea, pe care îmi plăcea să-l *ricîi* despre anumite subiecte. Vorbea cu o seriozitate sfătoasă din care nu lipsea umorul. Mi se părea neschimbat de foarte mulți ani. Cînd l-am cunoscut nu împlinise șaiszeci de ani, dar se socotea un om bătrîn. Îl citisem încă din liceu și marea lui carte, *Junimea și junimismul*, mă apropiase de el definitiv. Cărțile care au urmat și pe care le-am străbătut, la prima lectură, ca pe niște romane, m-au influențat și m-au făcut să văd în dl Zigu omul pe care îl puteam întreba orîce despre istoria României de la 1800 încoace. Era ușor să-l stîrnesc, fiindcă porneam de la vrenul dintre faptele diverse ale politicii, la zi, cerîndu-i limpeziri.

Cînd a apărut monografia lui despre Constantin Stere am fost încîntat de forța expresivă și de capacitatea lui epică. Aș folosi un cuvînt mai modest, dar mai potrivit – avea duh de povestitor. Spre deosebire de mulți literați care își prind urechile cu voluptate în limbajul filosofilor, el, care făcuse Filosofia, nu-și pierdea cumpătul, nici nu simțea nevoia să-și epateze cititorii virîndu-i în arcelele unui limbaj pe care îl stăpînea, dar căruia nu simțea nevoia să-i devină prizonier. Era un înțelept care putea vorbi cu simplitate despre orice. Și asta, atît cît pot eu aprecia, fără a deveni simplist sau vulgar în domeniul *ideilor gingașe*. Prețuirea lui față de Stere ar merita o explicație detaliată. Zigu s-a apropiat de el poate și pentru că Stere a fost unul dintre constructorii stîngii autohtone preocupate de problemele reale din România vremii. *Stînga* lui Stere era a unui iubitor, nu a unui profitor al oropsiților. Poporanistul Stere știa, ca și Zigu mai tirziu, că într-o țară ca a noastră ideile și aplicarea lor trebuie să vină de sus, pentru a diminua treptat decalajele dintre majoritatea și minoritatea din România, economic vorbind. Reprezentant el însuși al unei minorități, etnice însă, Zigu s-a numărat printre cei puțini care au crezut în idealurile Revoluției Franceze, nu și în groaznicele ei forme de manifestare. Lui Zigu îi repugna violența, indiferent de justificările autorilor ei. Ura violența, tocmai pentru că credea în treimea *Libertate, Egalitate, Fraternitate*. Observațiile de istoric îl făceau să n-aibă încredere în politicieni. Visa la o societate civilă suficient de puternică încît să-i țină pe politicieni sub control. Poate de aceea îi plăceau ideile poporanismului, deși nu s-a ales mai nimic din ele.

Nu-mi venea să cred că acest om, care a petrecut mai mult timp în sala de lectură a Bibliotecii Academiei decît la el acasă, era la origine un țaran dintr-o familie de evrei care își duceau zilele într-o comună din județul Botoșani. O prejudecată, ca multe altele. Zigu și-a păstrat uriașa lui putere de muncă de țaran, iar atunci cînd a devenit orașean, izgonit din satul în care se născuse de un decret al lui Antonescu, n-a uitat nici o clipă de unde a plecat. A primit ca legat, în copilărie, să nu uite că a fost țaran și că era evreu. Uriașa lui știință de carte a fost, cred, în mare măsură condiționată de aceste două trăsături ale sale. Era un savant – dar nu făcea caz de asta – muncea țărănește și nu vedea în munca lui uriașă un merit special. În copilărie, mi-a povestit, ducea vacile la păscut, iar seara, acasă, le mulgea. În această muncă suplimentară vedea o răsplată. Cu aceeași putere de muncă și devoțiune extraordinară a făcut din Editura Hasefer una dintre forțele culturale autohtone importante. Dacă nu mă înșel, ieșise la pensie cînd a devenit șeful acestei edituri pe care a impus-o rapid în atenție.

Cînd, cum spuneam la început, *îl ricîiam*, acest om extraordinar de ocupat, îmi dovedea și cîtă importanță dădea prieteniei noastre. De fiecare dată *se oprea din drum* și începea să-mi povestească. Își lua bolile peste picior, dar nu și soarta, cu care se împăcase. Cu ani în urmă l-am parodiat, dacă vă mai amintiți, în *România literară*. Cred că i-a făcut plăcere mica mea răutate. Probabil însă că din cine știe ce scrupule stilistice, multe luni după aceea n-a mai întrebuitat acele formule de care eram îndrăgostit, amestec de colocvialitate și de stil înalt care dădeau marca fabricii lui Zigu.

Nu eram în țară în ziua cînd am aflat că a murit. A trebuit să accept că asta era. Zigu se dusese să muncească în altă parte. Însă în noaptea *de după*, mult zîmbitor, prietenul meu m-a asigurat că aveam dreptate cînd l-am întrebat, cu o exasperată brutalitate: „I-auzi, dom Zigu ce spun ăștia, că ai murit. Zi-le să se calmeze!” Zigu m-a luat de braț, ca înainte, m-a plimbat pe la Casa Monteoru, apoi pe coridorul *României literare* din Casa Vernescu, după care m-a părăsit, senin, ducîndu-se spre marea bibliotecă a tuturor timpurilor.

Cristian Teodorescu

foșt.” Cronicarul își amintește că asemenea editoriale, schimbînd puține lucruri și numele personajelor politice cărora le erau adresate, au tot apărut în presa autohtonă, cînd România înregistra succese de etapă, în exterior. • Mai multe cotidiane au remarcat că primarul Iașului, Constantin Simirad, a trecut, cu partid cu tot, la PSD. Năzdrăvanul primar, notează *ADEVĂRUL*, a mulțumit membrilor PSD fiindcă l-au ales primar. Simirad le putea mulțumi pentru multe pesedițiilor, dar nu și pentru funcția de primar. • Un nou scandal agită lumea politică românească: Dracula Land! E tot ce poate fi mai ridicol în disputele provocate de ideea ca la Sighișoara să fie înființat un parc de distracții avînd acest nume. Se întinează memoria lui Vlad Țepeș, tipă peremiștii. Mai practici, liberalii vor ca parcul de distracții purtînd acest nume să fie amplasat la Rîșnov. Asta în vreme ce omul de rînd, asaltat de numeroase și piperate scumpiri, se pregătește pentru noile pre-

țuri la biletele pe CFR care vor costa cu 50% mai mult decît în prezent. Pentru cei mai mulți, spune Marius Nițu în *ADEVĂRUL*, călătoriile cu trenul, care erau și așa evitate, vor deveni inaccesibile. Sau vor duce la generalizarea merului pe blat, crede Cronicarul. Căci, cum scrie Tia Șerbănescu în breful din *CURRENTUL*: „SNCFR ne-a asigurat că astfel se reduc subvențiile statului, *așa cum se practică în Europa*. Comparația cu Europa, utilizată de oficiali ori de cite ori ne dau cite o veste proastă, rămîne însă pe jos: e greu să găsești în Europa o țară unde costul unui bilet de tren (dus-întors) să fie cît o pensie.” Dar, ar adăuga Cronicarul e la fel de greu să găsești în Europa un partid de guvernămînt care să plătească pe banii populației pentru opoziția populistă, cu promisiuni pe măsură, de pe vremea cînd critica intențiile reformiste ale fostei puteri.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2001: 3 luni - 130.000 lei; 6 luni - 260.000 lei;
1 an - 510.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL

24 pag - 10.000 lei
La redacție: 8.000 lei